

RECENZENT
Dragoš Kalajić

UREDNIK
Dragoš Kalajić

LIKOVNO REŠENJE KORICA
Olja Ivanjicki

TEHNIČKI UREDNIK
Jovan Milojković

KOREKTORI
Ljiljana Bošković i
Vesna Komar— Dimić

ZA IZDAVAČA
Gradimir Stojaković direktor

IZDAVAČ
NIRO »Književne novine«
Beograd, Francuska 7

TIRAŽ: 5.000

Štampa
GRO »D. Davidović« — Smederevo

MILOŠ CRNJANSKI

KAP
ŠPANSKE
KRV

DRUGO IZDANJE

NIRO
»Književne novine«
Beograd, 1984.

PRVI DEO

I

ODMIČUĆI od sela Mitendorfa, po prašnom drumu, između drvoreda starih kestenova, već dugo su se tresla jedna velika, crna, putnička kola.

Pri zavijutku puta, pod uzbrdicom, obraslom retkom šumom, behu zastala za čas, jer je jedna od teških glavatih bavarskih kobilica počela da ramlje.

Drum je od tog zavijutka nestajao, prav, u dalekom žutom granju, a za kolima je lišće opadalo, tako često da su se i poslednje kuće sela videle još samo kroz tu kišu žutog lišća, uvelog i prašnog. Iz blata pod sparšenom, gustom travom, što se, nadesno, širila jednoliko u daljinu, punu samo sasvim niskih, malih, ridih, sprženih busenova, kao prikrivenih lisica, jara barska ddzala se u oblake prašine, oko kola, tako vruća da su konji, zastavši za čas, kao prazni mehovi dahtali trbusima.

Žega koja je bila opalila brdoviti kraj, sleva sve do prvih kuća varošice Dahau, čije se kuće behu pojavile u dolini, kad su kola stala, bila je još nesnosnija. Neprekidno blato i barje duž puta činili su taj vrući, jesenji dan nesnosnim i dugim.

Sa visokog sedišta, gde je pripeka *sijala* do mozga, poslugi je bila poskakala kao mahnita. Prepirući se, kao luda, silazeći s kola i penjući se opet gore. Kočijaš, ogroman, u svom crnom ogrtaču, sivom od prašine, počeo je da hoda kao pelivain, po teškoj rudi, klataći se na jednoj nozi između konja, dižući im kopita, silazeći na zemlju. Neko šareno stvorenje, valjda sobarica što je sedela kraj njega, hvatala se očajno za glavu, sva u čipkama i raskošnim ogrtačima, očevidno iz bogate buće. Uzdižući svoj crveni suncobran i pune ruke kutija, obilazila je kraj kola, briznuvši u plač.

Velika senka crnih kola, u kojima je bila potpuna tišina, nije bila dovoljna da joj da hlada.

Kad je kočijaš, klečeći strmoglav po rudi, sišavši zatim, iščeprkao najposle kamičak iz kopita, sav pomodreo od napora i vrućine i, rasplićući dizgine, hteo ponova da krene, ona se brzo naže u prozor kola i, kroz suze, tresući glavom od ljutine i cičeći, poče da udara u kvaku. Šireći svoje zenice, pod obrvama i trepavicama sasvim sedim od prašine, gledala je u tamu kola i brbljala besno:

— Gospodo, pustite me unutra. Pustite me unutra. Ovo je mučenje. Ovo je prevara. Nisam navikla ovako da putujem. Ne mogu ovde više da izdržim. Ugušiću se, umreću. Umreću — vikala je sve glasnije — na francuskom. Oči me tako peku kao da su mi pune pepela. Ne mogu da otvorim oči. Prokleti bili, tu kraj vas ima mesta, nisam ja ništa gora — dodala je plačući sve jače.

U kolima, međutim, u polumraku dubokog sedišta, njena saputnica, jedna mlada žena, čiju je glavu za trenut dodirnula topla svetlost, trže se od te vike i poče da joj, pred nosom, skuplja plavu zavesu kola. Videlo se samo kako unutra leprša sve brže njena velika, crna lepeza na grudima. kao neki gavran kad hoće da poleti sa snega.

— Penji se, penji se — šaputala je muklo, zabacivši glavu u plave jastuke, očigledno u želji da sanja ili spava. — Znaš da ne mogu nikog da trpim, ni u postelji, kraj sebe, kad diše. Ne mogu da te trpim, ni ovde. Nikog, nikog — jesi li razumela. I ovako mi je grozno. Ta ti se znojiš, gore nego ovo pseto — uzviknu najposle kroz prozor.

Zbacivši s glave neki moker šal kojim je hladila čelo, ta mlada žena, koja očigledno nije bila odevena ni za ovaj put, ni za ova kola, nagnuta prema svome psu, kao da je htela da dohvati srebrni držak svog jahaćeg biča, koji joj je ležao u krilu. Čega je, jednim ljutitim pokretom glave, mogla, međutim, da se mahne jer se njena sobarica, zadigavši sve svoje čipke, suknje, ogrtače i kutije već penjala, suzeći i dalje, uvis, na sedište kraj sluge.

Ostavši opet sama, u kolima, u polutama, gospođa je opet kao polumrtva zabacila glavu. Crnu svoju utegnutu, putničku haljinu bila je raskopčala toliko kao da je htela da pokaže ogledalu iza sebe lepotu nekog mramornog ženskog kipa.

Ležala je nemoćna, presvisla od zapare, kraj svoje crne doge, što je upaljenim očima bila digla glavu i oštre male uši, klonuvši odmah zatim opet do njenih nogu.

U zapari zatvorenih kola bila je vrlo lepa. Skoro neprirodno lepa. Bledilom svog lica, divnih, čistih crta engleskih dečaka. Divnom, malom ružom svojih usta, iza španskog vela. Crnim grozdovima svoje kose, toliko crne kose da se, u prvi mah, činila plavog sjaja, kao krila vrana. Najlepše, međutim, na njoj, sem njenih razgolićenih grudi, bile su njene oči, o kojima se svuda pričalo gde je stigla. Oči u boji bleđih ljubičica što su pri blesku i sevanju poplavile i sijale kao plave munje kad udaraju blizu.

Teška, crna kola podoše opet dalje. Dizala su prašinu i bila su vidna iz daleka.

U potpunoj tišini barja i tišini tog strašnog oktobarskog dana, ona su jednoliko putovala, praznim, prašnim drumom. Crveni suncobran, iznad konja, klatio se u obliku prašine. Zečevi su uplašeno bežali preko drumu, u barovite trave isuhe uzbrdice, kroz redak drvored, sve dok kola nisu stigla do prvih, nahereni kuća varošice Dahau.

Ulazeći u njenu strmu, glavnu ulicu, preko nabacanih balvana mosta, konji su teškom grmljavinom svojih kopita trgli iz sna ne samo crnu dogu u kolima već i tišinu i prazninu starih kuća, iza kojih se visoko crnela senka crkve. Pre no što su kola izašla, na strašnoj pripeci, iz sokaka, konji su i sami stalipred jednom velikom gostionoom, otkud im sunce posla miris isparavanja sena i štale. U senci gustih kestenova, pod starim zidinama i plotovima, ču se šum vode.

Zadigavši svoje suknje, sobarica, sa svojim crvenim suncobranom, prva je poletela od kola kladencu pod visokom kućom, pod čijom strehom počese da proviruju glave. Zid oko levka iz kog je šikala voda bio je plesniv i zelen od vlage, ali i hladovit. Sa njega se na devojku ustremiše nevidljivi ali bezbrojni rojevi komaraca. Ne obazirući se na uzvike svoje gospođe — »Marijet, Marijet« — koja je počela ljutito, s prigušenom ljutnjom, da je zove, kao da je neki mrtvac zvao iz crnog

sanduka, Marijet protrča hitro duž jarka, gazeći bele gljive i obgrlivši drveni levak iz koga je curila voda i poče da kvasi oči.

Dok je sluga, pošavši opet po rudi. šireći svoj crni ogrtač, dovikivao krčmaru koji se beše pojavio na visokoj terasi koliko ga je grlo donosilo, promuklim glasom: »Piva, piva« — hoteći svakako da javi da je to što je ogromnim šakama pljeskao pod prslukom zelenim, veliko prazno bure.

Kad je iz kola provirila i dama, videla je i ona red starih kuća i krovova, pod brdom, travuljine barja u dolini i u daljini tamne oblike minhenskih crkvenih kula i kraljevskih dvora.

Tek kada je ugledala, daleko, visoke planine, nad kojima se gomilahu oblaci, kao da je naslutila da žega prolazi, zažele da izađe iz kola.

Njena crna doga, zapenušenih čeljusti i zakrvavljenih očiju, prva iskoči, naslutivši vodu sasvim blizu, sa divljinom s kojom su nekad njeni preci, po španskdm kolonijama, iskakali iz teških kola da se napiju indijanske krvi. Ipak, i ona zas'tade, drhćući sva, očekujući da je dama iz kola .povede.

Raskalašno raskopčana još uvek, skoro kao u kolima, pojavi se tad i ona, idući lagano u hlad kestenova, zaklonivši se crnom lepezom od sunca, ali bez žurbe. Uhvativši dogu čvrsto za vrat, ona je tražila sud iz kog bi napojila svog psa. Zaprepašćen njenom lepotom i njenim odelom, gostioničar, postariji čovek, sa izrazom lica kao da diže bure, iznese tad, u žurbi sud iz kog je, inače, nedeljom, nudio supom svog kapelana.

Tada, zagnjurivši njušku doge u vodu, ona pritisnu životinju, zverski, šapćući na španskom dok je krčmar odlazdo uplašen od njenog oka.

— Pij, Toro. Zar ti znaš šta vredi ljubav? Pribiješ se uz mene i drhtiš dok te milujem, ali dosta je da ožedniš pa da me ostaviš, kao da me i nema. Napij se, još, još — sam si tražio. Jednog dana nateraću te da gutaš vatru. Pij, napij se, još, još, moraš.

Udarivši njušku psa o dno čanka tako da se doga istrže svom snagom.

Za nju su bili počeli da postavljaju stolove pod kestenovima u hladu, dok se oko njenih kola počеше da skupljaju komšijska deca. Ona je sa osmehom posmatrala svog strašnog psa, kome je oko počelo da gori, a zubi da cvokoću, otpozdravila je, podsmešljivo, svešteniku, valjda seoskom kapelanu, koji se beše pojavio na terasi, učtiivo joj se poklonivšd, užasnut odimah, ali smireno, ne samo njenom lepotom nego i groznim pogledom te žene koja ga nije više ni gledala.

Zagledana u brda i ravni okoline, pristala je bila da se tu malo odmore, u toj neznanjoj gostionici. Kad joj se doga vrati, jednim žarkim pogledom, izraz njenog lica opet posta blaži, te poče s blagim osmehom, sva lomna hodom koji je ličio na pokret umorne, bolne zmije, u hladu kestenova da hoda.

Provela je tako dugo, jedva okusivši što, ne udostojivši svoju poslugu ni pogledom. Sedela je na starom zidu, pod kojim su, u dubini, bile kuće, golubarnici i

voćnjaci što su se spuštali do seoskih puteva i blatnih jarkova, u kojima se jedva nazirao svetli trag vode.

Sedeći kao da jaše, na tom starom zidu, sa kog se behu razbežali gušteri, nagnuvši se nad dubinu kao da je htela da se u nju surva, ona je ostala tako, zatraživši, jednim potmulim »Marijet«, pribor za pisanje pisama.

I dok je njena posluga jela i pila, i krčmar iznosio piće, obilazeći oko, iako brzo ali svečano postavljenih stolova, ona je počela zamišljeno da piše u hladu, zagledana u planine u kojima se vidno spremalo nevreme.

Pri prvom znaku smiraja Sunca, ona je htela, još jednom, da se javi svom ljubavniku, koji je beše dopratio do Augsburga, gde su, u jednoj skrivenoj gostionici, da ne bi prepoznali njega tajno, proveli bili dva dana i dve noći.

Pred njenim očima, skoro toliko java da se činjaše nadohvat ruke, pojavio se bio, u mislima, najmlađi princ kneževske kuće Rois, koji je hteo zbog nje da ostavi i roditelje i školu.

Videla ga je, u svoj nežnosti njegovih dvadeset godina, kako kleči, kako joj ljubi članke i kako suzi. Videla ga je i kako krišom, spremajući njen prtljag, spušta u kožne torbe, među kostime za igru, sve zlato što je bio skupio tajno od oca i rođaka. Dok mu je ona, kikoćući se, gola, naređivala da se vrati roditeljima.

Zagledana, još dublje, u zemlju i okolinu pregorelu i suhu, treptavu još uvek od zapare, pred kišu, ona je obuhvatila jednim pogledoni i ono što se zbivalo u njoj, i ono što je bio vidljivi svet. I pisala je brzo, tako da je sa gušćijeg pera dvaput prsnulo mastilo na njenu belu ruku.

— Zastali smo u jednoj staroj gostioni, ne znam gde, samo zato da bih mogla, Svetosti, da Vam napišem ovo pismo. Mislim na tri večeri koje dajem u Minhenu, ali mnogo više na noći koje sam, Hajnrih, provela sa Vama. Zaboravite me. Zaboravite me što pre. Nismo se pokazali dostojni naše ljubavi, predali smo se na milost i nemilost čula. Goreli smo na vatri koju je zapalila u meni Vaša plemenitost mnogo više nego Vaša srčanost i nasilje. Vi ćete me brzo zaboraviti, ali ja ću, u svojoj mašti, uživati sa Vama mnogo dublje slasti nego što sam smela da ih osećam dok smo bili zajedno. Bog je bio protiv naše ljubavi.

Lola

Rasuvši pesak, po završenom pismu, ona ga je gledala uz jedan ružan osmeh, koji je jasno odavao da joj do njega nije stalo. Videvši kako u daljini sevaju munje i kako se gomilaju oblaci. kao pred oluju usred leta ona nanedi da se preže i pođe dalje.

— Biće kiše — progovori tada. francuski, kraj nje, sveštenik, usiljeno, ali snishodljivo, stojeći u senci kestenova kao neka orna senka. I videvši da ga ona jedva gleda, dodade skidajući šešir, učtivo, svoje ime.

Na što mu ona, očigledno uverena da će ga to možda poraziti, reče tiho svoje: Maria Dolores Poris y Montez. Videvši odmah u njegovom blagom osmejku da to ime

nikad nije čuo. Uverena da ima posla sa seljačkim popom, ona već htede da pođe, kad joj on pitomo reče da prvi put u životu vidi Španjolku i da joj se divi, ne pogledavši dogu koja se spremala da skoči na njega.

— Znete li Vi gostionicu »Kod jelena«, kuda idem — zapita ga tad igračica, tek da ga nešto pita. Msje Hauarda, gostioničara?

— To je najbolja minhenska gostionica, madam — odgovori joj sveštenik, svojim bezazlenim licem velikog deteta. — U njoj ćete zaboraviti nezgode ako ste ih imali u prošloj gostionici u našoj zemlji.

— U prošioj nisam amala nezgode — odgovarala je ona sa ljutitom podmuklošću — u njoj sam lepo spavala sa svojim ljubavnikom — dodade kroz prvi smeh, očekujući da sveštenik pobegne. — Pisala sam mu, eto, i pismo.

U neznanom mestu koje je pri zalasku Sunca počelo da se budi iz podnevne dremeži, uz lavež pasa, kukurekanje petlova, i kokodakanje kokošaka što su se penjale na plotove, pred kišu, ona je osetila neki strah u tom dvorištu nepoznate gostionice, u kojoj, pre, nikad nije bila i u kolju je znala da više nikad neće doći.

— Trebalo je da ostanete kod njega — zaprepasti je, međutim, tihi glas sveštenika. Iako ste u tuđoj zemlji, koja svakako nije tako lepa kao vaša Španija, trebalo je da se udate.

— To sam već nekoliko puta učinila. Verujte, uvek je isto — dodade, bestidno dižući suknju, pri ulasku u kola.

— Ko nema porodicu, Bog neka mu je u pomoći — govorio je, međutim, on i dalje. — Bog koji je stvorio sve ovo ...

— Ali đavolski toplo — prekide ga ona, dobacivši mu samo, drsko, dok su kola polazila. uz viku njene sobarice: »Kao da je prisutan, pri tom, uz vašeg dragog Boga, bio i Satanilo?«

Zavalivši se kraj svoje doge, dok su kola silazila u barovitu ravan, nad kojom je već pljuštala kiša, ona je htela da misli i dalje na svoje poslednje ljubavne noći.

Tako, u mislima, putovala je u neizvesnost, u potpunu neizvesnost svog života, odmičući sve dalje, u prahu u koji počеше da padaju kapi plahe kiše.

— Uživanja koja je imao sa mnom činiće mu se sada još privlačnija, jer sam ga bila pustila da se muči svojom žudnjom. Ponizila sam ga do skota pre nego što sam klonula, pa čemu sad ovaj prekor kojim bunim samu sebe? I on je bio samo slučaj, da bih najposle opet zadovoljila tu potrebu duše koja mi se stalno vraća, da se uzvisim, da čeznem. Nisam više mogla da odolim toj želji, a ne njegovim pogledima. Nikad me neće zaboraviti. Voleće me, jer sam bila svirepa. U njegovoj uspomeni ne samo moje bele grudi, nego i moja nepristupačnost biće znaci savršenstva i, skoro božanstva. Patiće, ne samo zato što neće moći da uživa sa mnom časove tog ludila i zanosa, nego i zato što neće znati, bez mene, čime više da zavara dušu.

II

I po treći put, na pozivnicama dvorskog pozorišta bavarskog, stajalo je ime senjore Dolores del Poris y Montez.

Niko u svetini koja je punila gledalište, obnaženih ramena i crnih, lastavih frakova, međutim, nije slutio da će njene »španske narodne« igre, kako je pisalo na rasporedu, biti sudbina koja je u divnim, crnim čipkama, kao jato vrana, spustila se, posle tolikih skandala i sa tolikih lešina po Evropi, i u Minhen.

Bledi pečat smrti i ljubavi, nevidljiv inače ljudima, možda je vidno nosio na svom licu, u toj gunguli, samo jedan čovek.

Neprirodno ćutljiv i odsutan duhom, naslonjen na pozlaćenu ogradu lože, taj mladić je natovario cvećem nekoliko lakeja, naredivši da se ruže nose u garderobu igračice, i kad su ga pitali od koga, rekao je kratko, skoro šapućući samo: »Graf Hiršberg, studiosus«. Zatim je opet stojao naslonjen, nesvesna pogleda. Igrao je sa njom, možda, kao mesečar, ali ne na pozornici, nego nad dubokim ponorom. Tamnim, rumenim, mirisnim ponorom koji se u njegovom umornom, đaćkom, preopterećenom mozgu otvarao pri reči: Andaluzija.

Iznad mramornih stepenica, kao i pod zlatnim cvetovima loža, njegova ličnost oličavala je studenta, fantasta, budućeg samoubicu. Iza njega je bilo dva ogledala i on je tako video sebe, odjednom, živog nekoliko puta.

Raskošno odeven, u gunguli sveta, on je kao ozebao stajao tu u toploti pozorišta, u kojoj je, za trenut, zaboravio i kišu što je napolju padala i hladnu svoju propast sa tom ženom koju je predosećao, iako je bio kraj nje tek nekoliko dana.

Na njemu, na njegovom još vrlo mladom telu, crno odelo imalo je neku ljupkost što je sećala na decu. I kraj sve starosti njegovih bora, oko usta, na prvi se pogled otkrivao u njemu plemenit mlad čovek, još sav pokvaren od knjiga. Iznuren, svakako od bančenja, on je ipak imao lep izraz lica, sav udešen da izgleda grčki. Usiljeno držanje glave, kao skinute sa antičkih kipova kraljeve Gliptoteke, tvrdo mramorno čelo, ispupčena usta, i dva velika samrtnički mirna oka, sve je to trebalo da mu pribavi pogled Meduze. ali je zlatna, tamnozlatna kosa, od sveg tog demonizma stvarala svojom mekotom glavu mladog, romantičnog glumca.

Bio je stao mirno, na udar svih lornjona, i nije se uklanjao nikom s puta.

Prošav po kiši u svorn đaćkom paltou tamna i hladna dvorišta dvorskih zgrada, kraj crkve Svihsvetih, gde je hila kapija za prilaz redu loža, on se sad osećao topal u ovoj mirisnoj čari pozorišta. Činilo mu se da sva ona nemila, napolju, java, više i ne postoji, i da u nju, nesrećno zaljubljen, i pun dugova, više neće morati ni da se vrati.

Bio je, živeći uz Lolu Montez, postao njen paž ali i potpuno bezuman za nekoliko dana.

Njegov drug, njegov najbolji drug, knez Rojs bio ga je odredio da mu »verenicu« čuva. To je bila jedna od onih zapletenih dužnosti kojom nas sudbina u mladosti tako često zavarava. Van sebe zbog pisama koja mu je drug pisao, on je odgovarao na njih lažju punom stida.

Izgubivši pamet u borbi sa intendantom dvorskog pozorišta, koji nije hteo da dozvoli njenu igru, mladi graf Hiršberg, postade još neuračunljiviji otkad je počela da igra. Gušio se kraj tolikih suparnika, a još više pred senkom Onog koji se, tako mu se bar učini, kod nje počeo da javlja, a koji je, u njegovoj glavi, bio Zevs koji je, razume se, bio u stanju da mu otme svaku nimfu — Ludvik prvi, njegov kralj.

Alegorične slike i girlande i raskošne svetiljke, kao venci cveća i ženskih nagih grudi, zaokružise gledaoce koji su, po ložarna i galerijama, navirali. Crni cilindri i dragoceni dogledi od sedefa i zlata ležali su po crvenoj, kadifenoj balustradi, u opasnosti, neprekidno, da padnu na ćelave, od sasvim obične ljudske kosti glave. Ponegde poneki program, od papira mekog kao perje, spuštao se, polako, sa visina. Birao je nos na koji će da padne, još lepljiv od šećerlema. Oni koji su sa visina, iz plemićkih loža, gledali dole, gledali su najčešće u ženske korzete, oni koji su odozdo, iz redova građanstva, gledali u lože, videli su, uglavnom, podvaljke i nozdrve. Sva ta svetina, kad se svetiljke ugasiše, učini se usamljenom, mladom grafu Hiršbergu kao hiljadu odsečenih glava.

Ogromni kirasir, držeći u ruci šlem, utegnut u bele gardijske hlače i visoke, jahaće, lakske čizme, prolazio je kraj njega crvenim ćilimom na svoje mesto, da sedne.

Prolazeći kraj mladića, dobaci mu skoro šapućući:

— Ne sanjarite, Hiršberg. Poludećete tek kad budete videli kako jaše. Celo pre podne, danas, jahao sam sa senjorom Montez. Te koje jašu, to su najslade žene. A ona je divna; na žalost, rekla mi je da *vas* voli.

U dvorskoj loži, u tom trenutku, zazvečашe sablje i sinuše šlemovi. Kao junaci nibelunški, oficiri stadoše iza svoga kralja. Ludvik I bio je seo, pažljivo, u nadi da stolica ne cvrči. Zavesa se, odmah, diže.

Mladi graf Hiršberg tad potrča, nespretno, u mraku, i sede u trećem redu do jedne dame.

— O, Hiršberg, ja vas tražim — šaputala mu je ona, dok je na pozornici pevačica slavujala sve više — muž mi je otišao već u pet sati. Gde ste, zaboga bili? Mogli smo dosada da budemo sami. — I, zatresavši glavom, valjda da bi mu pokazala kako još može da se strese od njegovog stiska što se beše vrelim prstima spustio duž njene duge bele rukavice, koja je bila puna još belje njene ruke, ona mu posu lice mirisnim prahom mirisa lipa. Uzbudivši se, da bi mogla da mu koleno pritisne kolenom, prebacila je bila svoj pozorišni ogrtač od nojevog paperja preko krila, uzdahnuvši u isti mah piskavo, kao da je sevnuo zub.

— Ne, nemoguće je da on još može da želi i da voli — govorio je, međutim, sam sebi mladi student, držeći kao mesečar za ruku svoju damu, a zagledan u lik kralja. — Sav je oronuo, sav je star, njegovi očni kapci i njegove oči vise samo i vise. Ničeg više nema od njegovog herojskog, ljubavičkog braka, a ta čupava proseda lavovska griva na glavi izgleda kao nečešljana, farbana perika. Nikad mu Lola neće ono reći što je meni rekla: »Hiršberg, drhtim, gorim, ali ne smem da volim vas«.

Uistini, u loži boje slonove kosti Ludvik I nosio je na licu tragove ne samo svojih ratova, života i pijanki među slikarima u Rimu nego i sivu jednoličnost dana, računa, cenjkanja, zagledanja u zidine što se tek dižu, otkad je bio pao kao u ludilo, u želji da Minhen zida kao Atinu.

Pogurena vrata, otromboljenih usana s čuperkom dlaka odmah ispod donje usne, nad bradicom, širokih nozdrva, on je bio nagnut sav u crnu svoju ogrlicu. U mundiru, koje je nekad tako ponosito nosio po bojištima, dižući do njega vrh svoje sablje, na koji bi mu sad, svakako, bila pala brada, i, nad zečijim, ustima, kao četkice, raščešljani brci. Pošto je celo gledalište čekalo na njega da zapljeska, ili da se nasmeje, to je bio pravi pozorišni chatouilleur.

Graf Hiršberg ga je posmatrao sa mržnjom, pomešanom samo katkad sa žalošću, kad bi kralj pogledao po gledalištu, i, kako mu se činilo, baš u njega, sa staračkom ljubaznošću i tugom.

U trenutku kad se zavesa spusti, na kraju prvog čina, i lampe počеше da se pale za međučin španskih igara, pozorišni lakej priđe Hiršbergu, sa leđa, spustivši mu pisamce, skriveno, u šaku. Kao što je ostavljao svoju prijateljicu, bez reči, od onoga dana kada je upoznao Lolu, tako je ostavio i sada, bez kolena uz koleno, u nedoumici istinskoj. U pismu je pisalo samo: »Dodite na pozornicu — Lola«.

Trčeći kao bez duše, u fraku i paltou, mladić je, zadihan, hteo da otvori vrata njene garderobe, koju je dobro znao, kao i na vratima nacrtane guske, klupe, ljubavničke i rode, ali ga ona pozva, po imenu, iz jednog mračnog kuta, iza kulisa, gde je stajala već obučena za igru, u odelu granadskih gitana.

Bila je smrtno bleđa u tom slapu čipaka, crne svile, tkanina protkanih zlatom i jednom crvenom niti, što je kao neka krvava mreža prolazila sve te haljine. Stojala je skoro nemoćna, uskoračivši na jedne lestve, otkrivši tako divne svoje članke i snažnu svoju, božansku nogu, tvrdu kao mramor, presamićena od nemira pred izlazak na pozornicu i ogromni jaz gledališta.

Kršeći prste, ona je šaputala mladiću, pognuta, kao da je na grudima imala tešku ranu, sa licem jedne ikone španske, uzbuđena sad od litije koja je napolju čeka, koja žagori, koja se tiska i čeka da je celiva.

— Danas igram za kralja. Pa ako uspem, kunem vam se, igraću odsad samo za vas, ali gola. Najzad ću imati gde da se skrasim. Starost je, Hiršberg, ista kao i deca, ćuti i trpi i obožava. Pripazite kako će da me očima guta. i, ako danas ostanem živa, znajte, pripašću vama ...

I, pošto je mladić htjede da zagrlji, od radosti, ne obazirući se na njenu sobaricu i lakeja kulisa, ote mu se iz ruku, ostavivši mu ipak tu neprolaznu, vanrednu špansku sliku, otkrivene grudi, veo od belih čipaka na glavi. svoj lik, i, plave, velike oči. Rekavši mu kroz tihi kikot: »Ako pre toga pripadnem njemu«.

U trenutku kad se zavesa diže za njenu prvu igru, ona polete na pozornicu, ostavivši ga kao u snu.

Pre nego što je došao k sebi, njen stas, sav u tresku, prigušenom, muklom, španskom krik, koji je ljude dovodio do ludila, vitlao se pred lampama rampe, zapljusnuv svojim lakim suknjama skoro kraljevsku ložu. S nekom ludačkom, smrtnosnom lakoćom, u skoku, stizala je do ivice rampe, prebacivši odmah, zatim nazad glavu i telo, tako da bi svaka druga zver, na njenom mestu, pri tom padu skrhala bila kičmu.

Krv, mladu kobilu i Sunce kao da je igrala. ili bar njih zamišljala pri prvim svojim vrtlozima nogu. Prvo je skoro nepomično, drhćući, stajala, tako da je samo petama o pod lupala, uzdižući polako, duž jedne noge, sve više, crnu, svilenu suknju nad kamene članke. lepotu snažnih divnih kolena. Zatim je ruke uvis dizala tresući tiho svoje kastanjete, sa čegrtom kao da o smrti lupaju doboši, dok su joj bele ruke, kao vratovi labudova, umirali nad glavom.

Dok, najzad, nije zatresla se kao udarena strelom sa visine, pavši na kolena, u neprekidnom okretu oko noge, tako da joj pri tome izleteše grudi kao beli golubovi iz nedara, uz besni pljesak partera, i nekoliko zvižduka s galerija.

Da bi je bolje video, graf Hiršberg se beše sklonio iza jedne kulise, otkuda je — skriven između dva lonca cveća — mogao da je prati pogledom.

Svilene grudi njegove košulje orosiše se znojem, a njegov palto vukao se za njim prašinom. Srebrnom drškom svog kratkog štapa, sav zanesen od uzbuđenja, bio je zario sebi u nogu bolnu strelu. Ali je bio potpuno nesvestan da da to sam sebi nanosi bola. Činilo mu se da mu to neko koji stoji iza njega, sa senkom, nož zariva, ali nije hteo da se makne.

Velika većina mračnog gledališta, u kom je kao u košnici, ili iudnici, kraj sve strasne, španske muzike, hujalo, vrilo, otvarala se pred mladićem kao neka provalija. Prema svome mestu, video je jasno izraz kraljevoga lica. I kad bi Lola odlebdela dalje, video je i čudne oči Ludvika I, bezumne, oštre i sjajne. Čovek koga je Hiršberg sad posmatrao bio je bar dvadeset godina podmlađen tom igrom. Na znak svog uzvišenog i omiljenog šatujera, sve je pozorište počelo da pljeska.

U drugoj igri nosila je Lola mušku, špansku nošnju. Njen besprekorni stas grčkih Venera, njena crna kosa i male uši, njen lik engleskog mladića i, kao plavetnilo ponoći, mutne boje njenog oka, sa divnom čvrstinom ramena, u odelu mladog, plemenitog Španca, doveli su gledaoce još do većeg ludila nego u odelu ženskom.

Trijumf igračice, pobeda njenog lepog tela, to večer, bili su potpuni, u tami gledališta. A kad je i treću igru odigrala, u kostimu Arabljanke, vodonoše, odevena

ekscentrično i toliko malo da su joj bedra ostala gola, bezumlje je obuzelo sva sedišta u pozorištu.

Kad se najposle, zaorio završni pljesak i pala zavesa, ona je bila obasuta cvećem i klonula je bez daha, u jedan mračni kut prašne i hladne pozornice.

Graf Hiršberg, koji je, kao omađijan, stajao iza kulisa, pošao je za njom u garderobu. Bio je sav pod utiskom one strašne razlike između spoljašnjeg sjaja pred pozorišnom zavesom, raskoši njenih udova i haljina, i između golih mrtvih dasaka, prilepljenih letava, ofarbanih kulisa, što su zaudarale od znoja i lepka. Pokvareno mu je bilo sve lepo raspoloženje.

Kad ga pustiše u njenu garderobu, pred njim je stajala opet nova Lola Montez. Sva ružičasta od umivanja, oblačeći se bestidno pred mladićem, ona je lagano nestajala sa svojom golišavošću u jednoj plavoj, somotskoj haljini, utegnutog struka. I dok je on bio do dna duše potresen njenim uspehom, ona se umorno smejala mnogo i olako na svaku sitnicu.

Kao sve crnja sen, graf Hiršberg je pokušavao da joj priđe sve bliže i da je se dotakne, Ona se, međutim, sklanjala sve dalje, pognute glave, smešeći se samo. Kada je hteo da je zadrži i da je zagrlji, ona mu reče da je posle igre gladna i da želi da idu.

Iziđoše dakle, iz garderobe pune lutaka, starog oružja i starih baletskih obuća balerina, silazeći sporednim stepeništem. Pri jednom zavijutku, kad su kao u grobnici bili začas sasvim sami između teških zidova, mladić primeti da se fenjer u zidu baš gasi. Hteo je još jednom da pokuša ne bi li mogao da je zagrlji.

Tada mu se ona istrže divljački i zadihano se pipajući oko pasa. Nosila je pri sebi nož.

U svom cilindru zlatne mladeži, crnom paltou, sa razderanom košuljom na grudima, graf Hiršberg je tada, malne suzno, zamolio da mu oprosti.

Nekoliko trenutaka čulo se samo kako oboje zadihano dišu.

Zatim se ona prenu, skupi svoj ogrtač, koji joj beše spao s pleća, i ne rekavši ni reči, držeći se umorno zida, pođe dalje. Bila je opet vrlo lepa, u svom mekom, večernjem mantou i u svilenim, plavim cipelama, vrlo laka i ljupka.

Idući za njom, Hiršberg je pošao sav pokunjen, uživajući u koraku njenom, u mirisnom njenom biou, iznenada opet kavaljerski podupirući je ispod ruke. Tada mu ona pogleda u lice zenicama koje su sijale i kao dete zasmjavši se, stisnu mu srdačno ruku.

Izišav u mračan trem i zatim u kišovitu maglu noći, pred duge redove fenjera kola što su čekala, on je tražio okom svoga kočijaša. Zagledana u fasadu pretrpanog rokoko Režidentteatra, ona je, međutim, mirno čekala u vlažnom mraku, i osta zamišljena.

Kad je privede kolima i kočijaš sipusti gvozdeni kolski prag do zemlje, ona mu reče da je zadovoljna što su izbegli društvu. On je predlagao da idu ma kud, ali gde će biti sami; ali ga je ona gledala s podsmehom.

— Hoću — reče mu tiho — ako me prate, da jave da sam pravo otišla da spavam.

Ipak kad kola pođoše, pa nestade i svetlosti fenjera, te oboje utonuše u mrak, ona mu sama dade svoja usta i ostade, iznemogla, pala na njegovo rame, sa licem prebledelim kraj njegovog izbezumljenog lica.

— Bezumlje, bezumlje — šaputala je pri tome, pokušavajući da skloni svoju ornu kosu, koja joj padaše u lice. Još pre nekoliko dana niste ni znali da postojim. Niste me bili nikada ni videli. Ni želeli, ni tražili. Niste ni znali da postojim, a sada govorite o smrti i o meni, uvek o meni. O, to je laž, laž. Mrzim to ludilo koje vas muškarce obuzima. I vidim da me ne cenite kad me tako brzo želite.

Izgledalo joj je neshvatljivo da taj čovek koji je kao senka prati već nekoliko dana, tako brzo gubi pamet, veselost, volju za ma šta drugo. Hiršberg, koji se plavokos i vrlo mlad, činio daleko lepši od princa Hajnriha Rojsa, njenog poslednjeg ljubavnika, kome je, uostalom bio prisni prijatelj, osećao je baš protivno.

Njemu se činilo užasno što je dosad nije znao, njemu se činilo grozno što sudbina nije njega izabrala da bude s njom u Augsburgu. Ceo njen strašni život, po Španiji, Londonu, Poljskoj, o kom su i sad pisale novine i toliko se šaputalo, svi njeni skandali, svi njeni grozni doživljaji, ubistva zbog nje, samoubistva zbog nje, činilo mu se da potpuno pripadaju sad i njemu. Mislio je da bi ona trebalo odmah da ga voli.

— Čekajte — govorila mu je ona — dok vas malo upozmam na meni je još ljubav vašeg najboljeg druga. O, Hiršberg, on mi je o vama toliko govorio, pričao mi je o vama toliko, verovao u vas. Šta bi on rekao da vas sada čuje?

Što se više branila, tim dublji očaj obuhvatao je njega. To nije biia uvređena sujeta, nego neki strašmi osećaj da se ne sme gubiti vreme da nešto kao da neprestano čeka da mu uzme i to malo života, radosti i slasti.

— Imam osećaj kao da sam na nekoj lađi što odlazi od vas, a vi na nekoj drugoj što odlazi od mene. Imam osećaj da mi se kidaju ruke i prsti, dok pokušavam da ih približim i da ih zadržim. Ne čekajte, ne čekajte. Ne znate šta će sa nama biti. Hajdete sad sa mnom dok vas ovoliko želim, dok ste mi tako neobični i netaknuti. Zar možete uopšte da čekate i do sutra? Ne verujem da ćete i sutra biti ova ista. Nemoguće je da tako što dugo trarje. Zar požari dugo traju? Bićete druga, ova ne, ova ista ne, nikad više.

Dok ga je podrugljivo slušala, kola su ih tresla i vozila sve brže do gostionice u kojoj je senjora Montez već treću nedelju stanovala.

Kraj te opojne samoće u mračnim kolima bio je sve bliži i mladić je znao da je time sve svršeno. Pomisao da će, možda zauvek, izgubiti priliku da postane njen

ljubavnik — ljubavnik jedne Lole Montez — mučila je, iako to nije hteo sebi da prizna, njegovu bezmernu oholost.

U svom fantastičnom, đaćkom mišljenju, držao je da je osvajanje jedne tako čuvene, demonske žene, dostojno njega isto toliko koliko je krvavo osvajanje tvrđava bilo njegovih predaka. Uspeh u izazivanju ljubavi, velikih sudbonosnih, smrtnih ljubavi, činilo mu se — kao i celom krugu burševa sa kojima je pio — isto toliko veličanstven kao kreacija nekog sveta.

Zanet od prvog trenutka sastanka sa njom. kada je na molbu svog najboljeg druga, pristao da joj u Minhen u bude zaštitnik, drhtao je sad od žudnje da svoju sudbinu i svoje biće još to veče, stopi sa njenim bićem i njenom sudbinom. Sad mu se još činjaše nedostižna i skoro čudotvorna. Pri pomisli da bi mogla da mu popusti tek idućih dana, kad je bude bolje upoznao, skoro mu i nije više bilo stalo do nje.

Njegova plahost, međutim, nju je samo sve više udaljavala od njega. U početku možda, vrlo blizu tome što je želeo, on se njoj učini, posle skoro kao da je vuče u neki ponor.

Njegove reči postadoše joj mrske, kao i njegovo nagovaranje, i sve otužnije. Drhtavica koja je beše, s početka, obuzela pretvarala se, na račun njegov, u podsme. Nije uopšte videla ničeg tužnog u tome da on malo počeka.

Hiršbergu se činilo, međutim, držeći je kraj sebe, tako mirisnu i plavu, kao da zauvek gubi neku duboku sreću i kao da mu se ispod nogu izmiču, zauvek, ne samo čvrsto tle nego i jedan pravi smisao života pun nepovratne lepote i jednog jedinog mogućeg trenutka.

Videv da kola prilaze osvetljenom tremu gostionice »Kod jelena«, on kao davljenik počeo da je grli i zadržava, šapućući ludo, dok se ona, tako se bar činilo, smejala, sa istinskim zadovoljstvom.

— Hoću da večeram sama i rano da legnem — govorila mu je podrugljivo. — Sutra odlazim u dvor. O Hiršberg, vi ste kao i Hajnrih, bezumni i blagoglagoljivi, ali vam to ništa pomoći neće. Doći će možda dan kad ću vas opet ljubiti — šaputala je, nagnuta da iziđe iz kola, stiskajući mu divlje ruku — jer vi ste mili i opasni. Za danas, međutim, prevarili ste se. Danas taj dan izvesno nije. Možda će biti sutra. Možda, ali sigurno tek posle kralja — reče sasvim tiho odlazeći, oslonivši se dostojanstveno na ruku msje Hauarda, gostioničara, koji beše istrčao na kapiju sa svojim momcima.

I, videvši kako mladić klonu kraj kola, od njenih bestidnih, uobraženih reči, koje beše čuo i momak koji je vadio njene stvari iz kola, ona dodade brzo:

— Ne bojte se, momak ne zna francuski. O vašem neuspehu niko neće saznati.

III

Sobe koje je msje Hauard bio zadržao i opremio za čuvenu igračicu, senjoru Dolores del Poris y Montez, kako je nju pažljivi gostioničar zvao, bile su prilično hladne i ona je u njima dobro spavala.

Poštovalac pozorišne umetnosti uopšte, a baleta naročito, Hauard je visoko cenio svoju gošću iz Španije, osobito na osnovu onog što su novine o njoj pisale, po celoj Evropi — i kad je bilo skandalozno.

Trošila je nemilice, a držala se, po njegovom mišljenju, kao španska infantkinja, te mu je sve to bilo osobito milo. A kad mu je, sa višeg mesta, zatražena diskretna izjava o životu koji, u hotelu, dama vodi, odgovorio je najlepše. Naročito je isticao kao čuvara njegovog morala njenu dogu, zakrvavljenih očiju, koja je sama bila dovoljna da igračicu sačuva od svake drskosti i muške napasti.

Čuvena gošća u njegovoj gostionici privukla mu je, uostalom, bila pažnju cele varoši, pa kad mu već i tako nije više bilo do novaca, radovao se toj uzbuni i mitologiji koja poče oko njegove gostionice da se stvara.

Prvih dana po njenom dolasku, ona je bila samo jedna čudna dama, neizvesnog morala i bogatih španskih kostima, nepristupačna i melanholična, tako da mu se činilo da je neispavana i neulepšana kad je dolazio da je lično probudi i zapita za raspored dana.

Intendant dvorskog pozorišta nije hteo ni da čuje da ona na njegovoj pozornici igra i senjora se beše vratila jedno jutro sva raščerupana, kivna, šamarajući posluhu i desno i levo. Posle audijencije, međutim, u dvoru, ona je opet bila lepa i samrtnički ćutljiva i bleđa, kao da je sišla sa nekog Velaskezovog platna. Crn somot, zlato i zelena svila divno su joj pristajali i oko zimske bašte gostionice svet se kupio, već nekoliko dana, da je vidi. Videvši je i on kako igra, i čuvši da je za sutra pozvana u dvor, Hauard je sinoć bio naredio da se, u ponoć, svud sve pogasi i da zamukne svaka svirka.

Ušavši u malu čekaonicu, punu cveća, gde je njena sobarica ulazila i izlazila, uz tihe odzive ne glasno »Marijet«, i »ma do đavola, gde ste, Marijet«? — što su dopirali iz spavaće sobe, Hauard je prepokorno i učtivo pitao da li je već dobila čokoladu i molio je da ga senjora, kad bude obučena, primi.

Pušten, odmah zatim, u mali salon do njene sobe, u čijem ju je ogledalu začas ugledao skoro голу, kako je sobarica oblači, on otrombolji lice i spusti, sa mišlju da sve prolazi, svoju prosedu glavu. Stojeći kod otvorenih vrata, gostioničar je, naslonjen o zid, razgovarao sa njom kao iza paravana.

Ona je uspela da postigne ono što je htela, tj. izgledala je sveža i bila je ispravna i raspoložena za smeh. Oprane kose namirisano tela, napudrovanih grudi i nogu, opasana čvrsto, ona se u novoj haljini od crnog somota osećala kao strela.

Zategnute tetive u člancima, snagu ispod kolena i kukova okušavala bi svaki čas, vrteći se od milja.

Njena postelja, pod plavim zavesama baldahina, skoro i nije bila uležana, toliko je bila spavala lako. Ispitujući svoje lice u ručnom ogledalu, u čijoj je dršci pažljivo pratila kazaljke malog sata, ona je dugo zagledala sebe, svoje lepo blede čelo, ljubičastoplave oči, svoj fini nos, sve svoje čisto, englesko, dečaćko lice, na kome nije bilo traga nijednoj bori, kraj svih godina avantura i grehova što ih je imala i ostavila za sobom.

Zagledana u nju kao u divnu špansku sliku, njena crna doga, što je ležala na podnožju njene postelje, pratila je svaki njen pogled, zakrvavljenim okom.

— Minhenci najposle valjda priznaju, Huarde, da su španske igre lepe? I Španjolke dostojne da budu voljene? — pitala ga je malo već neveselo, jer je napolju dan bio tako oblačan i sumoran, te joj se svetlost nije svidela.

— Minhenci, madam — odgovorio je gostioničar — brinu se pre svega o svojim crkvama. Gledajte, pre svega, da se Minhencima tamo prikažete i vi, jer ako vas ove duge, crne mantije i trokuti, jezuitski šeširi, ne budu sreli u svojim crkvama, brzo ćete osetiti da svojim bičem ne možete sve.

— Da li mi to govorite slučajno, Huarde, ili po nekom tajnom naređenju? Pametni ste, kao ptica marabu, mada niste tako stari, i zapamtiću vaše savete.

— Moje opomene, madam.

— Pa dobro, vaše opomene, koje me ne plaše. Zapamtite odmah i vi, Huarde, jezuiti su, već davno, moja slabost. I ja im neću dati mira ovde, gde znam da vladaju. Kad se danas budem vratila iz dvora, oni će, ja vam jamčim za to, primetiti, ali dockan, da sam se pojavila na njihovom nebu, sa svojim crnim somotskim šlepom kao repatica zvezda, od crnog dijamanta.

— Zar ne znate da to, po verovanju naroda znači nesreću, senjora del Poris y Montez? Njina je perfidija beskrajna, a *vi* ste temperamentni i, kao i u Parizu, bićete brzopleti i izgubićete, bujnim svojim temperamentom glavu.

— Zar vi znate o meni i Parizu, Huarde? — pitala je, navlačeći svoj starinski španski nakit.

— O, ja vas znam iz novina i priča već davno, madam. Među svim gostima koje sam u životu imao, vi ste svakako najsudbonosniji.

Prsnuvši u glasan smeh, senjora Montez, polaskana, spremala se da pođe i govorila veselo na vratima:

— Jezuiti, dragi Huarde, drže na svojim slabim plećima Evropu, to i vi znate. O meni se govori da sam agent engleskih slobodnih zidara, ali ja sam mnogo više: ja sam izaslanik Sotone, koji je, gde god bio spomenut, u svim verama, tvorac oholosti, samoće i ledenog sjaja duše, koja sjaji lepše od zvezde severnjače nad polom. Za

borbu protiv njih treba perfidije, koju i oni imaju, ali treba imati i preziranje nebeskog, koje oni nemaju. Među nama — kraj svih kleveta — oni su jedini stubovi vere i crkava od crnog mramora. Oni su ipak željni da zadobiju duše i da spasu duše gomila. Ja nisam željna da spasavam nikog: kao prah i zrno peska za mene su ljudski život i ljudska sreća. To je uvek isti kanaj, što gmiže pod zemljom u Parizu, kao i u Indiji, kao i ovde, kod vas. Malo mi je do njega stalo, ali mi je stalo do tog, baš do tog, da te vaše lešinare, askete i prepodobnike uznemirim. Ne mogu da trpim, Huarde, te pristalice smrti, te propovednike večnih blaženstava. To su najveće i najgroznije laži.

— Ne zaboravite samo da oni drže sve konce i na dvoru, madam, i da se često prave nepomični kao mrtvi.

— Ja ću ih golicati cvećem. Cvet čudan ću im gurnuti pod nos, svoj život. Nek mirišu. U perfidije protiv njih treba, Huarde, uneti više sistema. Za ove dve nedelje što sam vaš gost, u Minhen, ja sam već primetila da se ovde mnogo govori o bedi seljaka, o slobodnjaštvu građanstva, o ministarstvu liberalnog barona Šrenka, ali šta je sve to? To su uzdasi, a sa uzdasima, Hauande, ne pravi se politika, sem ako su ti uzdasi iz vrlo lepih nedara jedne žene. Tjer je uspeo da vas razdrma; ja ću vas, dragi moj, zapaliti i pretumbati, i činiće mi to istinsko zadovoljstvo.

— Madam, ja ne sumnjam da je vaš dolazak u Minhen tajni požar u ime onog koga tako često i tako ljupko spominjete. Ja vam samo kažem da, bar privremeno, spominjete češće i Mariju, prečistu djevicu, zaštitnicu Bavarske.

— Danas ću to učiniti, Huarde, nekoliko puta, prepodobno. Svakako, za sutra mi nabavite konja, umreću ako uskoro ne sednem u sedlo.

Šireći pred njom vrata da iziđe, i prateći je stepenicama dole, do kapije gostionice, kavaljerski gostioničar igrao je i dalje savršenog čičizbea.

— Naredili ste mi, za večeras, zimsku baštu, za vaše goste. Pripreme se već vrše, i vi ćete biti, uveren sam, zadovoljni. Ne mogu odgovarati za sve. Minhenci su nagnuli toliko da zbilja ne znam šta ću s njima.

— Pustite ih, Huarde, nek prisustvuju; pri mojim orgijama vide se samo uzvišene slike lepote i čežnje. Sve što je nisko, izgnano je iz mog pakla. Uostalom, pošto se ne spremam, kao ledi Stenhop, da odem u pustinju, ili livanski manastir, mislim da imam prava da malo proslavim ovaj dan svog života, ako se svrši kako sam ja to zaželela.

— Ne zaboravite da vam je msje Hauard prorekao prvi da ćete vladati kao one što su rođene da podnesu krunu. Ja ću sve do večeri da se držim za palac — brbljao je hotelijer, smeštajući njen crni, dugi, kadifni šlep u kola. Pogruvši glavu do zemlje, raširenim rukama zadržavajući prolaznike, koji su i sami zabezeknuti zastali.

Crna, velika kola, pozlaćena novim zlatom i monogramom L. M. pošla su ulicom Teatiner, ka dvoru.

U crnini, sa crnim velom na plavim očima, sa malim nakrivim šeširom, igračica iz Španije bila je za Minhence ona senzacija koju su oni, tu, u vlažnoj,

hladnoj zemlji, koju su samo planine delile od divnih, plavih, talijanskdh jezera, večnog proleća, i venecijanskog, toplog, zelenog mora, jedva dočekali. Svet se okretao za njenim kolima i, kad su kola zašla u dvorište kraljevske rezidencije, to se odmah raščulo po gradu.

Podne je bilo tek prošlo kada je lakej počeo da je vodi širokim, mramornim stepenicama. Duž tamnih hodnika, u kojima je zamirao zvuk zvona daljih i bližih crkava, nepomične straže pozdravljale su je. Idući neprekidno novim i novim stepenicama, njoj se činilo da se uzdiže sve više, naročito pri blesku konjičkih sabalja. Senke, po zidu, tih gardista udvostručile su tako te straže, te je mogla bar taj red prvih seni, pored tih nepomičnih vojnika, da smatra svojom stražom, kao dobar znak.

Kad se za njom zatvoriše teška orahova vrata, ona u prvi mah i ne vide kralja, nego samo bela poprsja grčkih filozofa i pesnika kojima je bila ispunjena soba. Između dugih, žutih zavesa velikih prozora, videla je vrt u kome je, kao i na drumu kojim je bila došla, padalo požutelo lišće. Imala je samo toliko vremena da priđe kralju i da ga poljubi u ruku. Činilo se kao da je jako zbunjena i da je potpuno van sebe.

Ludvik I stajaše, međutim, sa jednim čudnim osmehom, pruživši joj ruku, i sam kao u snu. Visok, ali pogrbljen, od svojih bliskih, poslednjih dana, u šezdesetoj godini, on je, utegnut u bele, tesne, kožne čakšire, i crne lakske čizme, još imao kruto držanje s kakvim je komandovao na bojištu. Ekscenitričnim svojim držanjem i ponašanjem, on je pokušao da, pre svega, sakrije svoj nelagodni strah, koji mu je bio ostao još iz onih dana koje je proveo u krugu slikara, umetnika, u Rimu. Sve mu se činilo da ga ismejavaju, ne samo zbog stihova koje je rado pisao i čitao, već i zbog njegovih ideja o grčkoj arhitekturi, skulpturi itd., jer čim bi počeo da govori, svi bi ućutali i niko mu nije protivslovio.

Raščešljanih brkova, nad ispupčenim usnama i zečjim ustima i zubima, sa čuperkom dlaka ispod donje usne, on je i sam izgledao šaljiv i nekako zverski čudan, naročito zbog svoje razbarušene kose i širokih nozdra.

Dajući joj, međutim, sasvim ono što je bilo na njemu najlepše — neizmerno lepo — njegove velike, svetle, sivojasne oči, on joj je otvarao ostareo i nemoćan, od početka, svoju dušu.

Ona se beše zgrozila od neke izrašćevine, velike kao golubije jaje, na njegovom čelu, ali je već prva reč kraljeva smilovala, svojim blagim glasom, sa njenog vrata, tu jezu.

Stojeći skoro nespretno, a sa sjajnim očima, iza jednog stola, u čijoj je ploči od malahita bio učvršćen zlatan zodijak, kralj joj je skoro ponizno prinosio na poklon svežanj krupnih, žutobelih ruža, navodeći, nesigurnim glasom, stihove iz Torkvata Tasa, koje ona nije prepoznala.

Rešena da od prve reči tog njenog prvog sastanka, bezobzirno pokuša da odmah preuzme vođstvo, ona se bese začudila, posle, koliko to ide lako.

Ludvik I, pogrbljen i star, od prve njene reči i prvog njenog smeha, samo je slušao, nagnute glave malo nalevo, kao da je naslonio uho na neku finu, sedefastu košulju.

Poklonivši se duboko, njoj je više bilo stalo da joj se pri tom istaknu nage grudi, u crnom somotu, duboko isečenom, nego da joj poklonjenje ispadne po španskoj etiketi.

Na njegove komplimente o njenoj igri i providne aluzije o lepoti njenog tela — koje je pozeleo odmah — to joj skoro neskriveno dade na znanje — igračica je odgovorila strasnim disanjem i dugim pogledima, što su pod crnom, španskom čipkom bili upaljeni, u plavom mraku ponoći njenih očiju, naročito za njega. Pri jednom njegovom malo bližem dodiru, ona kao zadrhta i preblede, tako da je morao da je kao prihvati, da ne klone, uzevši je nežno pod ruku. Rekao joj je, skoro otvoreno, da bi joj stvorio zlatne dane kada bi pristala da ostane u Minhenu i da svoje trijumfalno lutanje po Evropi zameni jednom ljubavlju koja bi trajala do groba.

Znajući, iz prvih njegovih reči, da Ludvik I baš u to vreme uči španski, ona je govorila o tom predlogu kao da je bio opojan, dodajući španske izraze. Predstavljala je sebe kao nezaštićenu ženu, kako španski reče: »Dama sin compagnero«, i promenila glas skoro u plačevan, tako da je Ludvik I smatrao da treba da je privuče bliže, stresavši se sav pri njenom pogledu, sada uzdignutom k njemu, u beskrajnoj čistoti poverenja i bezazlenosti. Pošto su, pri tom pokretu, zabatrgali se u ćilimu, i ona uplašeno uzviknula da ih neko može videti, Ludvik I joj sa strahom kao dete, prebledeo sav od pritiska krvi u ostarelim žilama i sedim slepoočnicama, ponudi da uđu u kabinet kraj salona, u kom je videla belu statuu Venere knidijske. Ona to možda jedva dočeka, umorna, jer klonu u jednu naslonjaču, odmah, pokrivši oči stidljivo rukom i dišući duboko.

Njen obožavalac bio je dirnut tolikom strasnošću i, sedeći kraj nje, sasvim blizu, bojažljivo je upita da li bi mogla da zaboravi onog koga je dotle volela, dajući joj ujedno na znanje da o tim stvarima vrlo slobodno misli.

Očekujući sve samo to ne, takvo pitanje. uopšte pitanja, Lola se sa izvesinom žestinom upusti u tumačenja, pazeći da to čini uvek biranim rečima, ali žureći da razgovor što pre prenese na klizavo tlo lascivnosti.

— Kad mi žene pričamo da je pređašnji bio divan, i, pre svega, vatren ljubavnik. činimo to zato da bi onom koji dolazi posle njega dali dobar primer na koji se valja ugledati. Ili, ako primetimo, Mažeste, da je naš sadašnji ljubavnik osetljiv, onda mu pričamo da je onaj pređašnji bio pravo jagnje, koje uopšte ništa nije znalo.

Prsnuvši u smeh, Ludvik I je najposle bio zadovoljan što ona tako veselo uzima stvari — i ne znajući, ili se ne setivši da je njena mudrost iz Brantoma — on joj sa divljenjem počeo praviti predloge da skine šešir i zbaci rukavice. Bio je dirljiv u svojoj uznemirenosti, koja je rasla.

Naslutivši da je njena pobeda bliska, ona počeo da daje otpora i kao htela da ode, obećavajući u isti mah da će drugi put vrlo rado doći.

Uzevši njenu zbunjenost ozbiljno i poplašen da je ne uvredi, Ludvik I se rešio da bude obazriv i poče da joj pokazuje crteže, slike koje je po Italiji bio skupio, kao i dragocene vaze, koje joj je redom nudio, raspitujući se u isti mah o udobnosti koju ima u gostionici i o jahanju po okolini Minhena, koje je više od svega želela.

Za njega ta žena, u svojoj vanrednoj crnini, u kojoj se, pri svakom njenom zmijskom pokretu, osećala belina kože i nazirali njeni divni udovi, bila je kao neka slika koja je neočekivano oživela. U sasvim niskim željama i bestidnim mislima koje je imao, ne skidajući sa nje oka, on je tražio i čekao trenutak čistiji, da bi joj rekao da je sasvim želi. Reči su, međutim, izvirale iz njegovih usta sasvim druge nego što je hteo, i mesto nečeg plemenitog, u zagušljivoj tami teških, žutih zavesa i golih grčkih kipova, među njima se stvarala jeza sasvim obične čulnosti. Misleći nešto drugo da kaže; on je upita kako podnosi samoću, na što mu ona, jedva dočekavši, odvrati da nije devojka, razume se, i da je teško odreći se nečeg što srno voleli. Kako reče španski: »Del gusto pasado«.

Ludvik I bio je poznat kao pobedilac žena i za njega je bio vezan čitav niz imena minhenskih lepotica, među kojima je bilo i nekoliko glumica. Ne znajući, međutim, da su sve te žene prema njemu, kao i prema Bogu, imale jednu naročitu neiskrenost, on se u taktici prema njima često varao. Lascivnost Lolinog govora uljuljkala ga je trenutno u spokojstvo da ona može da se osvoji prosto zahtevom. Zato joj reče, hvaleći njenu igru na pozornici, da bi želeo da je vidi kao Anadiomenu, bez ičeg na sebi.

Videvši kako ga ona zaprepašćeno gleda i zbunjen onim što je trebalo doći, izgubivši strpijenje, on dodade, sa bavorskom otvorenošću, na njeno: »To još nikad nisam učinila«

— »Pa, do vraga, to vam je zanimanje«.

U trenutku kad je to izgovorio, primetio je već da je pogrešio što je to rekao, ali je bilo dockan. U žutoj svili zavesa i šezlonga, među vazama i kipovima, uz veliku belu Veneru, ona se diže uvis, drhćući od srdžbe i smrtno prebledela, sa vriskom: »Šta ste kazali«?

I pre nego što je mogao kralj išta na to da progovori, ona briznu u plač, u grčevit vapaj, zarivši crnu svoju divnu glavu u ruke. »Moi, une coureuse, moi, une coureuse« — ponavljala je kroz plač, neprestano, rašćerupavši kosu, razdirući odelo, kršeći prste.

Ludvik I, zabatrgavši se u svojim visokim, laskim čizmama, oborivši jednu vazu od alabastra, uzalud je pokušavao da je umiri, da je urazumi, milujući je po kosi, ljubeći joj ruke, iskoristivši uopšte priliku da je očinski izljubi. Uspeo je samo da je obori na kolena, to jest da je zadrži da sva u plaču ne legne na ćilim.

— Ali, dete moje, vi ste me zlo razumeli, ja to nisam rekao, ja to nisam hteo da kažem, Ta vi ste najdivnija žena koju sam ikad video, a video sam ih dosta; gde bih ja tako što i pomislio, znajući vaše plemićko poreklo i divljenje koje ste svuda izazvali, ne samo svojom lepotom nego i svojim znanjem, perom, i pre svega otmenošću. O, Lola, ja to nisam rekao, ne možete misliti da sam to hteo da kažem. Ta

ja sam već zamislio, ja sam želeo da mi budete prijatelj, ta ja sam tako usamljen — reče kralj, najposle, skoro i sam plačući.

Pred jednim ogromnim kartonom Pilotija, na kom su bili nacrtani Makedonci kako se brane od Persijanki, u vrlo lascivnim stavovima, Ludvik I, skoro sed i pogrbljen, imao je i sam pozu iznemoglog rvača, osvetljenog, među žutim zavesama, hladnim i sumornim umiranjem podna.

— Ne, neću da popravljate. Neću da me lažete. Istina mi je milija, istina, ta grozna istina koju ste rekli — jaukala je igračica, još uvek u njegovom krilu i zagrljaju.

— Ali, dete moje, istina je da vas od prvog trenutka poštujem, a da vas sad već obožavam — šaputao joj je kralj, mazeći je i milujući, ljubeći joj naročito uši.

Tada, kao izbezumljena, poče polako da se osmejkuje kroz suze i kao da se i dalje brani, šapućući i ona: »Ne, ne, vi ne možete voleti. Među nama je čitav jaz. Uvereni ste da ne bih mogla biti dostojna vaše ljubavi i sve ovo što sad govorite činite samo zato što ste dobri, a imate prema meni sažaljenja.

Nisam osetila nikad pravu ljubav, nisam zapamtla majku, lutala sam po svetu«.

— Nećete više lutati, Lola.

— Milije mi je da me zovete Marija Dolores.

— Ostaćete kod mene — šaputao je Ludvik I privlačeći je potpuno u svoje krilo, sav drhćući.

— Ne, nikada vas neću zadržavati, vaš put je put orla. Još u Berlmu slušala sam kako vas se boje i misle da ćete vi poneti najsajniju krunu. Carsku — reče još tiše, mada su već oboje šaputali.

— Malo mi je do te krune stalo, Lola, stalo mi je, pre smrti, da još jednom budem voljen — šaputao joj je on drešeći zlatan pojas koji je imala, kao skriven, u svojoj crnoj dugoj haljini od somota, bez ijednog dugmeta.

Smešeći se što joj je obožavalac nespretno, ona mu poče još i smetati, poljupcima koji su bili sve strasniji i luđi što je postajala nadmoćnija, nadmoćnija i u stavu. Uskoro, ona je svog novog ljubavnika držala kao ukroćenog lava, pritisnutog tako da mu je klečala u krilu.

Utonuo tad u njen zagrljaj, koji je za njega postajao sve opasniji, Ludvik I prebledeo je strahovito od pritiska krvi u srcu, skoro zaječa, uporediv njenu mladost, od dvadeset šest godina sa svojom šezdesetom. Iznemogao, držeći se sav zanesen za nju, beše zario glavu u njene grudi.

S beskrajnom nežnošću i tihim glasom ona tad poče da ga hvali, da uzdiže čistu ljubav i prijateljstvo, završivši svoju himnu kraljevsku strasnim predavanjem

celog svog vrelog i božanskog tela, uz deklamaciju da njoj njegova starost vredi više i lepša je od mladosti drugih, ili kako španski reče: »Sus completas valen mas, y son mas graciosas«.

Ludvik I, opijen tom lepotom mramornom koju je udisao, tim glasom što je bio tako taman i strastan, kao i tom mladošću, na kojoj kraj svih ljaga, nije bilo ni traga nečem nečistom, nego je bila kao da je tek prvi put zadrhtala, prečista, zaželeo je samo da počiva tako pod njenom kosom i da čuti. Osetiv u ruci njeno golo belo rame, kao mramor, sećao se svih svojih kipova i umetničkih snova, pa mu se činilo da mu je duša najposle našla mogućnost da, i kad je u Minhenu, bude u Atini.

Zbunjena njegovom tišinom, a vrlo osetljiva za smešno, senjora del Poris y Montez očekivala je poljupce i dalje, i još mnogo više. Uplašena i poražena od nečeg svetlog i beskrajnog što se širilo, zbilja, u očima Ludvika I, koji je posmatraše sa istinskim ushićenjem, ona je smatrala za najbolje da počne da mu priča.

Slabo obaveštena inače o zemlji u koju beše tek došla, ona mu počne ismevati Minhence, što ga je razveselilo odmah. Nadmoćna u lju bavi nad njime, ona je mislila da je nadmoćna uopšte, i jer je kralj čutao, ona je održala čitav govor. Nazvavši njegovu strogost subjektivnim načinom vlade, ona je smatrala da treba kao neku koprenu da mu skine s čela.

— To je, uostalom, jedini način koji vodi spokojstvu, sve ostale razne političke škole samo su igre ljudskih misli, varljivih misli koje se menjaju večno. — U Pruskoj ona je smatrala da se uglavnom sve kreće oko intriga francuskih i Tjera, o kome je pokušala da kaže dve tri duhovite fraze.

Jadikujući sad, kad joj se dade prilika, raskalašno klonuvši opet u krilo Ludvika I, ona mu se potuži, opet, na pozorišnog intendanta i štampu jezuitsku, u kojoj je behu prećutali svečano.

Strog moral koji je našla da vlada u Bavarskoj, na sve strane, smatrala je da je samo zastarelo licemerstvo, što je na licu kraljevom izazvalo nešto kao osmeh. Obradovavši se tako, kao neki Ganimed pred Zevsom, ona mu opet obavi ruke oko vrata i maltene spomenu porodicu, jedino što je znala da spomenuti ne sme. Uplašena od te pomisli, ona se sve više počne držati Tjera i pričati o Parizu. Na što se Ludvik I ddže i ode da pogleda ktroz prozor.

Podivljala tad od muke i prigušene čari koju je ta mirnoća i neumešnost izazvala, u nedoumici njenoj, ona umal ne planu još jednom i ne uze šeširče i ode.

Zadržao je upravo samo taj neprekidni svetao pogled kojim je Ludvik I, i ne slušajući je, preletao po njoj kao nad nekom slikom.

Činio se sad iznuren i zaista u godinama u kojima je zbilja bio. Njegov visok stas nije više bio otmen. Poguren, on je imao malo elegancije pri pokretima oko nje, više nečeg nepovezanog, promenljivog i nehatnog, što je bio primio u općenju sa glumačkim, italijanskim i umetničkim svetom. Posle nekoliko naviklih, gracioznih gestova, na njemu se pokazaše grubosti starog Napoleonovog oficira, i malo je trebalo pa da se za njim pojavi i pesnik dosadnih stihova. U svemu, sem u njegovom svetlom

pogledu, pa i tu, osnova je bila neka tupa melanholija. Mnogo je živeo i sa prostim svetom, u ratovima, pa se i na svom licu, kao i u govoru, sačuvao trag seljaka, porodica iz predgrađa i seoskih razgovora. Voleo je da ističe i sam te crte svoga karaktera, svoje popularnosti. Uostalom, iskreno je cenio izreke i poslovice koje je po tim selima čuo. U potpunoj skromnosti inače odela, reči i držanja, kao i načina života, on je kraj sebe uvek imao bezumnu raskoš svojih prijateljica i svojih arhitekata što su zidali Minhen koji je gledao u snu. Plemenit kad je hteo, on je imao pogled sanjara, ali je protivnike svoje s osmehom okivao u lance. Nespretn i smešan, u životu i stihovima svojim, on je u dubini svojoj krio čitavu jednu snežnu, visoku planinu mašte. Bio je kolebljiv samo dok, u mašti, nije zaželeo nešto, a posle je kraj njegovih želja i zamisli mogao teći život i svet kakav je hteo, njegove zamisli i želje stajale su nepomične i lepe i čvrste, kao i te grčke skulpture koje je skupljao rado. Ženska priroda u svakidašnjem životu, on je u svojim namerama imao muške istrajnosti i upornosti. Nad njim su vladale ličnosti, ali nikada misli.

Zagledana u njega, gospođa Montez imala je osećaj da je slab i da će njim moći da vlada, ali njegova uzdržljivost, pomešana sa trenutnim nastupima čulnosti, ne baš otmene u svom izrazu, dovodila je do oćajanja.

U salon u kome su sad opet disali mirno, kao posle prazne, letnje bure u kojoj mnogo grmi, počela je da se uvlači prva tama, i stvari, kipovi, crteži i poprsja grčkih filozofa dobiše jednu boju jesenjeg, praznog dana.

Uplašena što, možda, treba da ide i da, posle svega, ode tako kao što je i došla, igračica se srdito i bestidno reši da se prosto nametne, pod vidom jedne tihe, ali duboke čežnje. Jednim širokim pokretom ruku i glave, ona se pribi uz njega i kao zagledana kroz prozor, naslonjena na njegovo rame, osta u potpunoj tišini tako nekoliko trenutaka.

Dirnut, Ludvik I tad uperi opet u nju svoj svetao pogled i zagledan u nju, zadivljeno reče da želi od nje da ima sliku ili kip.

Na što mu ona uze ruku i vodeći je sama do tajne kopče pojasa, u isti mah mu ponudi opet svoje rumene španske usne. »Hoćemo li da čekamo da se pojave svetle, večernje zvezde?« — pitala je šapućući, glumački, ali dodavši na španskom, kao da mu daje čas o lepoti izgovora jezika koji je Ludvik I, u to vreme, počeo da uči: »Las estrellas nocturnas«.

IV

Pri povratku iz dvora, senjora del Poris y Montez bila je jako bleđa i duboko zamišljena. Nije sišla u hotelsku zimsku baštu i otkazala je večeru svom društvu. Večerala je u svojoj sobi i rekla je da je boli glava. Nikog, pa ni mladog studenta Hiršberga nije htela da primi. Gostioničar Hauard pomislio je već da je svemu kraj.

Međutim, kad je sutradan iz dvora dovođen osedlan, crni pastuv, i grum pred kapijom hotela stao na očigled svetlu, on je promenio mišljenje i bio je uveren da je roman počeo. Rešio se da više, ujutru, ne ulazi u sobe igračice, nego da je dočeka s dubokim poklonom pri izlasku.

Gospođa del Poris y Montez pojavila se, to jutro, kao da je noć provela u bdenju. Sa jednim gorkim osmehom, bez one svežine svoje, ona je bila jako bleđa i oči su joj bile kao upale duboko. Prisutne je pozdravila sa nekim prezrivim ćutanjem, što inače nije bio njen običaj.

Dok je oblačila rukavice, držeći u desnoj ruci bič, mala grupa ljudi koja je beše kod stepenica dočekala, pogrbljena i presamićena, počela je da moli. Za jedno jedino veče i noć već je spletku učinila svoje. Minhen je znao čija je metresa i počeo je da stiže. Na zaprepašćenje molilaca, međutim, naišli su na jednu Španjolku koja, izgleda, nije imala ni stida ni srca, i koja ih je sve gledala pravo u oči, odbivši prezrivo i sa podsmehom sve molbe. Kao da pred njom nisu bili ljudi, životi, nesreće, suze, nade, ona ih je redom gurala od sebe, vrhom svoje male, meke, ruske čizme, zagledana kao i da ne sluša, u zakržljale gostioničareve palme.

Nosila je tog dana tvrdi, crni šešir s perjem, sa kojeg je visila svilena plava traka u kraljevoj boji, tamnijoj malo nego njene oči. Kosa joj je bila svezana na vratu, neobično belom, a pas utegnut tako da se pod plavim somotom ocrtavahu svi delovi tela. Zadignute suknje na levoj strani, prikopčane jednim crnim gušterom od turmalina, ona je imala ponosit stav jahača koji može da ukroti hata. Zakopčavala je svoje visoke crne rukavice, dobacujući jedva koju reč. Na dršci jahaćeg biča, koji joj je visio u ruci, bila je srebrna mrtvačka lobanja. Činila je sve što je mogla da izgleda sudbonosna. Bila je, međutim, samo neizmerno ljupka i lepa, u tim pomešanim bojama žalosti i ljubice.

Pozdravivši najposle gospodu, lakim pokretom glave i biča, ona reče gostioničaru da će gospodina državnog savetnika Berksa imati na ručku i da sinoćnu veliku večeru želi za danas. Baš pri njenom izlasku stigao je veliki svežanj ruža iz dvora, tako da se, pre no što uzjaha, zakiti jednom ružom.

Uzjahala je konja, sa ruke zbunjenog gruma, ali tako lako da je ceo pokret bio samo jedan skok, visoko iznad svetine koja se beše okupila i koja je pred njom pokorno sagla glavu. Dok joj je momak zakopčavao koleno za sedlo, ona drsko pomilova konja, bičem, po ošišanoj grivi. Životinja zadrhta i pođe hodom kao da igra, pokleknuvši zadnjim nogama, pri svakom dodiru biča, koji osećao za vratom.

Počela je, dakle, da jaše, posle dužeg vremena, i udisala vazduh uznemireno i duboko, dok su kao senke kraj nje, duž drvoreda, prolazili ljudi i žene, kola i burad piva, gomile što su izlazile iz crkve i, kod svojih kola i dvokolica, piljarice i piljari.

Bio je hladan ali suh dan, kao od prvog mraza otvrdnule zemlje, tako da je pastuv išao kao da gazi igle.

Ona vide sivi zid kraljevskog dvora, velike portale od rumenog mramora, zatim široke drvorede dvorskog vrta, sa malim, okruglim hramom i arkadama, pod čijim su svodovima bile naslikane freske, pejzaži italijanski i sicilijanski, nad kojima su bili upisani distihoni svojeručno spevani od Ludvika I.

U daljini se otvoriše vrtovi puni starog drveća engleskog parka, sa kanalima Izara, kao suve šume, hladni gustiši i ogolele aleje i šiblje. Iako je bilo rano, ona je nosila u sebi neki umor kao da se spuštalo veče.

Sjahavši kasom u dubinu vrta, u kom je hladno mirisala jesenja voda i vlažna zemlja, ona na kraju drvoreda spazi konjanike, oficire, i, na belom konju lagana hoda, kralja.

Bio je vedar i zubi mu se zažuteše pri pozdravu, ispod raščešljenih brkova. Dok je grum zastao, on prijahao i počeo da kasa s njene leve strane. Kroz drvored jahali su kao da će u jezero.

— Čekao sam vas — govorio joj je kralj, zagledan u nju, zahvalno, svojim svetlim očima. — Dvaput mi se učini da ste vi, u dnu drvoreda, ali je bilo samo nebo. Sinoć kada ste otišli, ostao sam budan skoro do zore. Pisao sam stihove. Kad se čovek probudi, sam, sve što je lepo u snu tako se brzo zaboravi.

Pošto je ona ćutala, nije znao šta da kaže. Očekivao je da je vidi veselu, njena nabusitost ga je zbunila. Video je prvi put tu somotsku haljinu i taj stas na svom konju, ali je osećao da ih nikad više zaboraviti neće. Njeno ćutanje, njen izraz gorčine, prelazio je i na njega. Na nju, međutim, prostrla je svoj vlažni ogrtač ta hladna, nemačka jesen i mada je bio potpuno vedar dan, ona je osećala da se stresa. Najbolje u njoj, pre, bila je ta žar s kojom je uživala život i njegove slasti, ne vrativši se nikad prošlosti i ne mareći da pita za budućnost. Tu bezbrižnost beše joj čovek koji je jahao kraj nje oduzeo. On je uživao u tome da ona pripada njemu, to nije krio, ali za nju celu, za sve što je dobio, imao je neku sasvim usiljenu radost. Jašući uporedo s njim, osluškujući topot kopita i tiho cvrčanje novog, kožnog sedla, ona se jedva uzdrža da ne obrne konja, da ga ne obode i pobegne od tog čoveka tako očajno dosadnog u tom trenutku. Zavijen u svoj sivi šinjel protiv kiše, koji je obično oblačio pri jahanju i kad je bilo toplo, kralj nije znao šta se u njoj zbiva.

— Danas je lepo vreme — reče joj, u nadi da će i ona progovoriti štogod.

Iako još nije hteo da se primeti, gubio je strpljenje kraj nje, kao i ona kraj njega, samo, dok se u njoj javljala sen dubokog oćajanja, u njemu se budila žudnja sreće. Poče da poigrava konja i da ga besno drmusa, kao da ga obuzimашe neka mladićka plahost. Ukroćeni u visokoj španskoj školi, konji se ipak uznemiriše, i, neprijatno dirnuta od tog propinjanja koje oko nje nastalo, senjora Poris pritegnu svome

uzde i žvale, tako da je počeo da razbacuje penu, Sedela je kao neprikosnovena amazonka na svom vrancu i Ludvik I, koji ju je zadivljeno posmatrao kako jaše, podnosio je sve teže njeno ćutanje, koje je prekidala samo sa »da« ili »ne«.

Digavši koleno kao džokej, morao je da isturi trbuh, pa su mu zato upale grudi, a ispala leđa. Dok je ona preletala prepone, on je obdlazio jarkove, ljut što mu svojom neveselošću kvari ovo prvo zajedničko jutarnje jahanje, koje je inače vrlo cenio, jer je vrlo dobro uticalo na varenje. Dobro vaspitan, on je smatrao da, pošto mu je postala metresa, oboje imaju svoje dužnosti, i on ih nije mislio da izbegava, ali da ona sa njim, posle prvih časova slasti kojima zapečatiše svoje tako srdačne reči pri sinoćnom sastanku, jedva govori, to je počelo da ga vređa. Jašući sve turobnije za njom, kod jednog raskršća spazi gomilu naroda koja ga je iskreno i veselo pozdravljala. To ga je malo smirilo.

Preleteo je pogledom niske padine do jezera, zasute crvenim lišćem, i suho granje i šiblje, puno imela i vrana, i stigavši je, pokuša, još jednom da je razgovori šalama koje je pravio na svoj račun.

Tad, propevši konja u jednom praznom drvoredu koji je silazio do jezera, ona, skoro plačući, uzviknu da je boli glava i da se vraća i, pre no što je njen pratilac mogao išta da kaže, prelete vranac kraj njega i odjuri, na zaprepašćenje oficira koji su pratili par iz daleka i koji su, u prvi mah, pomislili da se konj oteo.

Jureći putevima kroz šiblje, plaha jahačica je nestala među granjem, i tek što beše otišla vraćala se opet u gostionicu. Hauard je bio zaprepašćen.

Međutim, zaželevši da se kupa, igračica je bila potpuno mirna, i pola sata kasnije, promenivai haljinu, pojavi se opet u zimskoj bašti. Nije htela nikom da odgovara i htela je da bude sama.

Dok je napolju jutro, u početku suvo, vlažilo opet — sve maglovitije i kišovitije — sedeći kraj ognjišta u starom, seljačkom, bavarskom stilu, gospođa Montez milovala je svoju crnu dogu.

Šta je upravo htela svojim nerazumnim ponašanjem? Htela je da je vole i nije mogla da podnese taj hladni, udobni način tog starca. Htela je da ga vidi da pati.

Posle svog ludog života po Aziji i Evropi, o kome su se pričala čuda, nju je iznenada u ovoj mračnoj varoši obasjao sjaj jednog prestola i ljubav jednog vladara.

Mislila je da se skradi kraj čoveka koji je jednu ružnu varoš hteo da pretvori u Atinu, i koji je u svojoj zbirci slika lepih žena imao tolike koje su, da su umele, mogle postati, zauvek, nezamenljive za njega, i za njegovu dušu. Osećala je u njegovom nehatu s kojim se ponašao, težak umor jednog života koji je dugo tražio slast i nije ju našao, ali i duboku potrebu duše, u sukobu sa odvratnom sredinom. Svakako Ludvik I ne samo da više nije mogao biti mlad, nego je — to je sad, posle prvog sastanka dobro zmala — bio ostareo do iznemoglosti. Pa ipak ona je htela još jednom da pokaže šta može ljubav i nadala se da će uskoro doći dan kada će ta kraljevska naklonost goreti kao ljubav neka talijanska, na očigled cele Bavarske. Trebalo je samo dovesti ga dotle da uvidi kako su prazna sva druga zanimanja, pa ga naučiti da se zanima samo njom.

Činilo joj se da bi tek takva ljubav mogla da joj da pun osećaj sreće i tražila je to tim više što je u životu imala to tako malo. Mogla je, nema sumnje, i po ovome što je dosad osećao i pokazivao prema njoj, imati sve što je zaželela, ali se ona nadaše da će jednim jedinim iznenadenjem ovih dana, prisiliti ga da oseti da nikad više neće moći bez nje.

Zagledana u goruće panjeve, ona je žalila što se beše tako lako predala, ali kad joj javiše da je Ludvik I dojahao pred gostionicu, ona se trže i zadovoljno osmehnu.

V

Posle prve kraljevske posete u hotelu „Kod jelena«, Minhen je sasvim otvoreno počeo da priča o novoj metresi.

Kad je pao prvi sneg, i njeni prozori, umnoženi sa još šest, svako veče počeli da svetle i sjaje, na daleko, u mračne ulice, svet je počeo da se skuplja pod prozorima osluškujući i svirku i pritiskujući noseve o okna zimske bašte gostionice.

Svako veče velika, mračna Teatinerkirhe bacala je prema toj gostionici ornu, dugu senku, kao da je neki revnosni jezuit išao da gleda šta se u tom paklu zbiva.

Na ulici, svet je počeo da zastajkuje, zablenuo, kad bi prošla njena crna kola, i ona, sva, u crnom. — Jutrom na vranom hatu, posle podne sa svojom strašnom i divnom, crnom dogom. Deca su pokazdvala za njom prstom i svaki je znao čija je to ljubaznica.

Gospođa del Poris y Montez postala je glavni predmet razgovora u gradu i nju su bili željni da vide, makar samo jednom, ne samo studenti, mladi oficiri, već i čitav red slikara, koji su znali narav svoga uzvišenog mecene.

Drugog dana novembra, zavejanog vlažnom susnežicom, bilo je novo opersko veče u kra ljevskom pozorištu i svet oko dvora slutio je da će tog večera Španjolka svakako hteti da se pokaže. Mnogo ranije nego što je predstava započela, pozorište je bilo dupke puno. U redu kraljevske lože, među ložama plemstva, jedna je bila prazna.

Ogromni, kristalni svećnjak blistao je nad svim namirisanim i napudrovanim glavama, rasipajući treptave plamenove i iskr u veliko barokno gledalište. Kao jedna zavejana jelka od kristala, on je u te prazne i površne duše rasprskao radost.

Sa galerije čuo se katkad zvonki smeh nižeg, trgovačkog staleža, vojnika i sobarica, i dobacivanja zaduženih studenata, žednih piva. Jedan glas, tiho ali ipak čujno, pevao je sa visine, kao anđeo, sve arije unapred, uz zbrkanu svirku violina i trompeta koje su udešavali u orkestru.

U parteru, u prvim redovima, bio je dug red lepih žena, obilno obnaženih ramena i grudi, kao i crna četa frakova sa dekoracijama, i konjičkih uniformi. Grupa sedih profesora univerziteta, sa lornjonima, diskutovala je živo kod rampe orkestra, obrativši pažnju naročito na mlade devojke, tek te godine izvedene u pozorište.

U desnom uglu, međutim, avanscene, smestila se behu dva oficira koji su i nehotice padali u oči, neverovatnom razlikom svojih odora. glava, izraza lica, gledanja.

Stariji, jedna visoka, tanka vojraička figura u skupocenoj unifarmi punoj širita i ogromnih, okruglih zlatnih epoleta nalik na zlatne tanjire, držao je svoj lornjon mirno i oholo, prelećući okom prezrivo preko ljudskih glava i ženskih golišavosti. Sa njegove crne vojničke, husarske, ogrlice, izdvajala se glava, kao neki kip od tvrdog,

drvenog postolja. Utegnut sav, on se okretao ceo, nije mrdao ni rukama, ni ramenima. Čovek pedesetih godina, prosedeo, zemljane boje lica, svakako vrlo bogat, on je stalno nosio na licu neki uvredljiv, ismevački izraz. Njegove oči, boje plavih sabalja, bile su velike i nepomične, njegov nos jak i prav, izišao iz tog lica kao sečivo neke sekire, koja je zasekla dve duge i duboke bore oko širokih, povijenih usana, opuštenih stalno, od dosade. Visoko čelo u tom liku bilo je kao neka gvozdena ploča, a jabučice i brada toga lica tvrdi kao bronzani čekići. I desno i levo, po izbrijanom licu, bili su ostavljeni tanki bakenbarti sve do grla, dok je gusta kosa bila učešljana u lice i sa čela i sa slepoočnica. Žut, prosedeo, kosmat, taj čovek je imao nečeg zlog u sebi, između krivih obrva, tim opasnije što mu svaki pokret odavaše hladnu površnu učtivost.

Naslonjen na zid jedne lože, on je, očigledno rasejan, slušao svog mlađeg druga, koji ga je neprestano zapitkivao.

— Ko je to kome ste se sada javili, gospodine pukovniče? — pitao je mlađi, koji je vise ličio na seoskog popa nego na kraljevskog oficira, ne samo po svom siromašnom odelu nego i po svom liku.

Omalen i jako plećat, vrlo krepak, on je imao glavu koja je bila još tvrđa od glave njegovog starešine, ali i vrlo naivna. Okrugle bradice i čvrstih, debelih obraza, sa malim podvaljkom, usnama toliko tvrdim i tankim, kao iskrhanim — pravog mesnatog nosa, koji se spustaše pri kraju u tanak vrh, dugih nozdrva, taj lik je bio pritisnut visokim snažnim čelom, tankih kostiju, iznad velikih, plavih, detinjastih očiju, nad kojima se černe ploče behu nadnele kao ivice tvrdog šlema. Duga kosa, podeljena zdesna, padaše mu na vrat više kao popu nego kao oficiru.

— To je moj kuzen, manastir knez Valerštajn, potporučniče — odgovorio je stariji, nehatno, klimnuvši prema loži ponova glavom.

— On je. uostalom, rođak i tvoje mame, Ditrih — dodade tiše — i mogao bi sutra da ideš da mu se javiš. Iako je pao, ne znači da je u nemilosti, a u njegovoj kući imaš igranke do mile volje.

— Ići ću, otići ću i njemu, svuda ću ići — šaputao je mlađi uznemireno, uzdišući pri tom i ponavljajući — bože, koliko lepog sveta, koliko lepog sveta.

— Bolje reci koliko lepih boja, ako već hoćeš nešto da kažeš. To je najviše što se o ovom dosadnom hramu Talijske može reći. Lepi su mu zidovi, a svet u njima strašan.

— O, ja bih bio srećan da ovde proživim samo godinu i po. Kakve divne uniforme, kakve divne žene.

— Žene? E, dragi Ditrih, nigde na svetu dosadnijih i ružnijih žena, a ti ih hvališ. Sakrij se malo unazad, ulazi dvor u lože. Bolje je da te ne vide. Izgledaš kao trubač nedeljom posle podne.

Bled, mladić se pokunji i zavuče u polumrak avanscene, pošto je ukrućeno odstojao mirno nekoliko trenutaka. Orkestar je udešavao violine sve glasnije i brže.

— Nećeš ništa razumeti od cele opere, ali, najposle, imaćeš šta da gledaš. Majerber me osveži svojom sunčanom naivnošću; seća me Bergama, Beršije, dok sam bio u austrijskoj službi. A ova nova opera, koju sad prvi put čujem potresla me je jer nosi moje ime. Veruješ li ti u sudbinu, Ditrih?

— Nimalo. Verujem u ono što nam propisuje crkva — dodade smešeći se dečaćki. Mama je uvek govorila da treba da budem pop.

— Dobro je govorila, veruj. Za oficira nisi; to ti mogu reći, mada mi je žao. Voliš svet, neprekidno se raspituješ, tražiš uzrok svemu. Ne vidiš da je život lep samo onda kad se u njemu neprekidno igraš sa smrću. Treba da krhaš vrat na preponama, treba da se kockaš, treba da se biješ za žene. Ti to sve nećeš moći — dodade, tiho se nasmejavši, jer si siromah i jer ću te oženiti. Tek, ipak, zamisli kako bi to bilo lepo.

Mladić ga je posmatrao zaprepašćeno. Činilo mu se da stariji tera šegu sa njim. Videvši dve dame, skoro golih grudi, što se behu nagle do njih do njih iz prve lože, pocrvenevši, hteo je još nešto da kaže, ali je ućutao jer uvertira otpoče.

— Valerštajne, Valerštajne — šaputala je, međutim, kraj njegovog uveta jedna od pridošlih dama, visoka lepotica pepeljaste kose i tamnih očiju, dodirnuvši ga za epolete.

— Molim vas, čekajte nas kod kola ili dođite, posle, u ložu. Moj muž je od juče uvrteo u glavu da vam otkupi konja. Treba da mu to učinite, bar meni za ljubav — šaputala je do mladićevog uveta, koji se beše zbunio i prebledeo opet.

Ljubeći joj ruku, međutim, punu prstenja, njegov stariji drug vide da je u nezgodi, te se okrete licem u lice lepotici, i šapućući isto tako tiho, uze da predstavlja svog štićenika. — Potporučnik fon Delinger, madam, preobučeni seoski pop — šapnu joj tiše.

— Oh, ne to su samo šale, madam — branio se mladi oficir — ja sam u gardi, nisam preobučeni seoski pop.

— Razume se, gospodine — reče dama, odmerivši ga u polumraku od glave do pete, i okrenuvši od njega glavu.

Pre no što je mogao išta da odgovori zavesa se diže za prvi čin »Roberta đavola«.

Opijenom toplotom, mirisom žena što su sedele tako blizu i polunage iza njega, fon Delingeru se učini da sanja uz lepu svirku i ono što se događalo na pozornici i ono što je bilo u gledalištu. Bio je lak da poleti, da se popne na konja i povede vojnike na juriš, da se okrene ložama i da im izjavi ljubav. Naježivši se sav, video je, na pedalj, daljine od svojih usana, jednu finu belu ruku, i jedan pun lep lakat. Navikao na staru i siromašnu majku, koju je bio doselio u Minhen, on je inače svaki čas mislio na nju i gledao je u mislima kako kraj lampe štrika i drema, ili kako ređa karte. Sada je beše zaboravio potpuno. Imao je neki čudan osećaj da se sa njime nesto zbiva i da joj se više nikad vratiti neće.

Potpuno crnu damu koja je sedela u loži iznad njega primetio je isprva kao sliku. Polako, tek posle, on se beše zagledao u nju i nije više ni skidao sa nje oka.

Naslutivši da je neko upadljivo posmatra, senjora Montez počeo očima da ga traži. Pazeći na svaki svoj mig, ona je dugo gledala kroz polutamu dok, uz elegantnog, skoro zaspalog od slasti Valerštajna, ne primeti lice Delingera.

Ono joj se zbilja učini toliko popovsko, i dečaćko, da je osetila volju da pošalje lakeja da ga pita zašto gleda. Njegov stariji drug, međutim, utonuvši u carstvo melodija, osećao je ipak mladićevu ruku koja ga je grčevito stiskala za lakat. Znajući već šta to znači i podižući oči, zašaputa odmah: »To je kraljev učitelj španskog jezika. Ne gledaj tako blesavo gore. Skini oči s nje«.

— Nikad u životu ovako što nisam video. Ona je kao neka divna senka. Dao bih život za nju, samo da jedanput mogu da je dodirnem. O, da sam pop sad bih je svakako lakše upoznao.

— Došla bi tebi da se ispoveda — šaputao mu je stariji, podrugljivo. Kockaj se, nabavi novaca, možeš je i bez smrti dobiti. To je poznata evropska protuva — dodade sasvim tiho, dok je Španjolka sad uperila u njega svoja dva velika oka — ali Valerštajn odmah okrenu glavu.

Za celo vreme dok je trajao prvi čin, muzika je u mladiću budila jednu prijatnu tugu koju nikad dotle nije osećao. U zajednici sa toliko ljudi pod velikim kubetom i tavanicom ukrašenom slikama, treperećim svetlostima, vanredno očesljanim ženama, on je stajao poražen lepotom tog raskošnog života, u kome se beše svojom vojničkom zdepastom figurom prvi put pojavio.

Strašni, lojani miris kasarne, neprekidni život, već tri godine, po kazamatima i malim pograničnim mestima, gde mu večerom nije preostajalo drugo do da se teško opija, prestao je iznenada očevom, nedavnom, smrću. Na molbu njegove majke, njen rođak, uticajni pukovnik Valerštajn, doveo ga je u puk kraljevskih švoležera. Još je osećao za sobom drum kojim su ga velika kola sa arnjevima, kroz jesen, tresla do Minhena, siromaštvo svoje vojne sobice i vojničke postelje, nad kojom je sva njegova imovina bila jedna mandolina, te se sav bio naježio od želje da se baci u vrtlog ovog prestoničkog sjaja i raskoši, u kom je sad tvrdo naumio da se istakne.

Ne skidajući oka sa crnine lepe tuđinke, on je uporno gledao u ložu u kojoj je sedela, u rang kraljevskih loža, bleđa kao kip od voska, u treptanju sjaja i mraka na njenom razgolićenom vratu, bledom čelu i očima, koje je gledao kao neke krupne kraljevske safire. Neizdržljivo njegovo ponašanje oteralo je gospođu Montez još dublje u ložu, i videlo se jasno kako se obraća oficiru, koji je, kao neki stražar, u oklopu, stajao iza njene stolice.

Kad je zavesa pala i osuo se pljesak, fon Delinger počeo da preklinje druga da ga upozna sa pratiocem Lole. Detinjast strah i dečaćka drskost behu se pomešali u izrazu njegovog lica i mirnih njegovih očiju, koje se nisu ni tada skicale sa te čudne lepote, u koju su uprli oči, uostalom svi u pozorištu.

— Pre svega, ovde treba da zapamtiš da sve ima svoga reda i da te ja ne mogu upoznavati sa svakim s kim ti se prohte, a drugo, ti si zaista poslednji koga bi, po nekim zakonima učtivosti, poručnik Nusbaumer, njen mentor, zgodnom prilikom mogao da joj predstavi.

— Možemo poći na gornji sprat, da je vidiš izbliza, ali meni se sve čini, dragi Ditriše, da ćeš izazvati skandal i da ćeš vrlo brzo da se vratiš otkuda si i došao. Bilo bi mi žao samo tvoje stare majke, inače, oprosti, ali ti i jesi za selo.

Tek kad se uz buran pljesak završio i drugi čin, pukovnik Valerštajn setio se opet da pogleda šta mu mladi drug radi. I zaprepastio se kad vide kako mladić gleda, gleda. Nije skidao oka sa Lole Montez.

— Opameti se, dragi moj — zakikota se tad stariji — ne zaboravi da te ovde stotinu očiju vidi. Ne sumnjam da će joj se najposle to tvoje obožavanje dopasti i da bi te čak mogla i primiti, pošto si mlad i zdrav kao junac, ali te molim, sačekaj bar da se ja udaljim.

— Ne govorite o njoj tako, nemojte da o njoj tako ružno govorite — počeo tad mladić da preklinje, što još više iznenadi starijeg, koji je znao da mladić, pre jednog sata, nije znao ni da ta žena postoji.

— Kad bih je, ma samo jednom, mogao da dodirnem, nikada ni jedne više ne bih se, posle nje, dotakao — šaputao je mladi oficir. Još pre nekoliko časaka osećao sam se tako usamljen, a sad mi je ovde tako dobro. Ni za šta na svetu ne bih se vratio na granicu. Meni je u Minhenu dobro — završi nabusito, ne videći kako mu se stariji drug sve više kikoće.

— Eto, dragi Ditrih, izveo sam te prvi put i uverio se, odmah, da se ne treba plesti nikada u tuđe stvari. Hteo sam da pomognem tvojoj majci, ozbiljno mi se čini da ću je, naprotiv, unesrećiti. Ti si zanesen već od ovo malo pozorišta, a šta će tek biti po balovima, i kod žena. Uzalud gledaš gore, ona te ni ne gleda, suviše si beznačajan, ovde, da bi se i trenut nad tobom zamislila. Trebalo bi da se vidiš u ogledalu.

— Upoznajte me sa njom, upoznajte me sa njom — počeo tad preklinjati mladi. Kao od gvožđa sav, on se, neizmemo težak, nalakti na ruku starijeg izgubivši glavu. — Činite sa mnom, posle, što hoćete samo me sad upoznajte sa njom.

— Pa dobro, do đavola, odvešću te sutra k njoj, uveče, samo umukni sad. Ceo svet nas posmatra.

Na pozornici, međutim, otpoče i treći čin, i gledalište se ispuni sve više muzikom, duetima i horovima pevača, ali i mirisnim, sve zagušljivijim vazduhom od golih ramena ženskih, cvetova i pomada. Profesori univerziteta, u prvom redu, i inače vrlo upadljiva grupa, počeoše da smetaju svojim pljeskanjem i pri otvorenoj sceni.

U snu, u nekom snu čija je osnova bila neka drhtavica, stajao je fon Delinger, zagledan još uvek u onu divnu, tamnu sliku. U sebi, on joj je šaputao, prilazio sve bliže. Milovao je i ljubio ta ramena i tu kosu i od svega toga bio toliko lud da je, kad

mu se učini da ona baš u njega gleda, i da mu se smeši, počeo ruku da pritiska na srce i da pravi grimase.

— Hajdemo! Napred! .. — podviknu mu tada stariji drug i potera ga, zgrabivši ga za rame, u polumraku. Tako da je mladić morao da pođe, kao mesečar, sa jednim stidljivim osmehom što je molio oproštaj.

Tek ga je svetla dvorana izlaska osvestila, mnogobrojni lakeji i mračna noć u koju je izišao gologlav, sa kapom u ruci, dok mu se cmi šinjel vukao po zemlji.

Valerštajn je čekao da mu nadu kola i punio, stojeći na stepeništu, svoju lulu. Prekidajući to, ćutke, nekim ludim kikotanjem. Zalazeći u mrak pod kožni kišobran kola, on ostavi mladića i ne pogledavši ga. Ne osvrćući se, on mu samo glasno dobaci: »Da li si bio pijan ili ne, sasvim je svejedno. Kaži majci da neću imati čast, mada mi je žao, da te ma kud povedem ili uvedem. Ovo jedno veče mi je dosta.«

Dižući ruku za vojnički pozdrav, mladi oficir ostade u nehatnom stavu, kao da ga se sve to ništa ne tiče. I on počeo da puni svoju lulu, prekrstivši, po husarski, nogu. Prišavši zatim zidu, u crnom svom ogrtaču, on zauze mesto, pred stubom, kao da je straža, rešen da sačeka izlazak iz pozorišta.

A navikao na straže, umeo je da čeka.

Vlažna noć, i raskaljan sneg hladili su ga po čelu, a lula ga je umirila odmah. Dugi red kolskih fenjera i crne seni kočijaša sećahu ga logora i on, po navici, pogleda gore, ne bi li ugledao zvezde. Međutim oblaci su prolazili kroz mutnu mesečinu i spremali se da opet veju i sipe. Usamljen, on oseti, najposle, pred vratima sveg tog sjaja, svoje siromaštvo. Niko od »boljih« nije dolazio u pozorište peške.

Kad je svetina, najzad, počela da izlazi, on istrese kratku lulu i postavi se tako da je glavni ulaz mogao zatvoriti sabljom. Svet je izlazio zdesna i sleva.

Obrćući glavu i na jednu i na drugu stranu, on vide kako dame ulaze u kola, sluge pritrčavaju i spuštaju gvozdene pragove batara, i zaboraviv skoro da treba da pozdravlja starešine, on je ugledao najposle i onu koju je tražio. U teškom crnom, pozorišnom kepu, i zimskim cipelama, kakve je Delinger u provinciji video sa mo na ledu i klizanju, prošla je kraj njega brzo, tj. htela je da prođe, do kola.

Ali ugledavši ga, pri izlasku i primetivši da je to isti onaj bezobraznik koji joj celo veče već ne da mira, ona ga prvi purt odmeri i zbilja pogleda. Omalen i gvozden, kao neki avan, on je očigledno izazivao njen podsmeh i ona mu se zaista zagleda u lice, tražeći da skloni glavu iz snopa svetlosti velikog pozorišnog fenjera svog lakeja.

Dok je njen pratilac sišao sa stepeništa i dovikivao svoja kola, nju je vidno zanimao ovaj čovek što je tako ćutke i zadivljeno stao. Prolazeći kraj njega, ona mu tiho, vrlo nevaspitano, dobaci, uz jedan drski pokret ruke:

— Vi bi, zar ne, da mi ponudite svoja kola?

Pre no što je, međutim, mogla da se udalji i da siđe do svog pratioca, onog istog što je, kao bog rata, stajao iza njenih pleća, i u loži, mladi oficir odgovori joj, sasvim tiho, aii i vrlo tužno: »Ja nemam kola«.

U njegovom glasu i pogledu bilo je, pri tome, toliko žalosti da ona osta kao skamenjena, tako da je njen pratilac, poručnik Nusbaumer, sav crven u licu — trudeći se da dobro zapamti lik tog oficira — morao da je skoro odvuče u kola, pazeći da uokolo svet ništa ne primeti.

Ništa, dakle, nije se desilo, mada je, najposle, stao u njenu blizinu i čuo joj glas, taj glas koji je osećao da nikad više zaboraviti neće, kao što su to i pre njega, osećali.

Idući kući, gazeći po snegu, blatu i baruštinama svojim prostim čizmama, on je sad znao zašto je bio onoliko uznemiren kad mu je stara majka izradila da ga premeste u Minhen.

Izenada, tako da pre ovog večera nije o tome ni sanjao, bio je zaljubljen. Idući korak u korak po vlažnoj jesenjoj noći, on ne samo da je i dalje govorio sa Španjolkom, ne samo da je milovao njena ramena koja su mu ležala na grudima, nego je i obasipao poljupcima njenu ruku. Rekao joj beše da nema kola, sasvim slučajno, i nije hteo ništa više time da kaže, ali što je duže išao po noći, sve mu se više činilo da ga od nje najviše deli siromaštvo. Treba da prodam dva konja — govorio je u sebi, rešen da se rastane od životinja koje je sam ukrotio i dresirao.

Odsad će još više dresirati konje, i češće ih prodavati, mislio je u sebi. Trebalo mu je novaca, trebalo.

Možda će uspeti da nagovori majku i na to da proda svoju staru kuću u Frajburgu? Pri toj pomisli ubrzao je korake.

Stanovao je s majkom daleko od rezidencije, čak kod đumruka, i stigao je do kuće žalostan, u onom raspoloženju opijenosti od gorčina koje obuzima siromašne mladiće, obično, kad se mešaju u raskošni život bogatog sveta, pa tako, u hodu, počnu da razmišljaju, pri povratku sa sedeljki i igranki. Sa jednim gorkim osmehom, osećao je, zalazeći u mračnu, potpuno zaspalu ulicu, u kojoj su samo psi besno lajali, grube i proste čizme svoje, čakšire i husarsku odoru. Jedino mu je šinjel bio malo bolji i on ga pomilova, skoro tužno.

Odškrinuv u starom plotu vratanca, ušao je pognute glave u bašticu pred kućom. Vreme kiše i snega, pomešano sa mrazom, bilo je utamanilo zimsko cveće, i njegov šinjel vukao se po skrhanim blatnim zimskim ružama. Jedan svežanj cveća, iz cvećarnice, kakav je trebalo, bar tri puta nedeljno poslati njoj, u gostionicu, stajao je toliko koliko je bila trećina njegove plate. A da joj pošalje ove zimske ruže, obrukao bi se smrtno i proćuo. Pa ipak, on nikako nije mogao da veruje da je ona samo luralica i komedijašica, koju muškarci kupuju kad im se prohte. Fon Delinger verovao je da je ona, zaista, iz stare plemićke, španske porodice. I u tu veru unosio je svu maštu svoje tvrde glave južnonemačkog plemića, čija je kosa imala boju starog zlata, u čijoj se krvi pak mešahu mir severnih snežnih borova, ali i vrućina južnjačkih vina.

Ušavši tiho u staro, drveno stepenište da se popne u svoju sobu, pazio je da nikog u kući svojim čizmama ne probudi, pipajući po mraku. Mati mu se ipak pojavi sa svećom u ruci. čekala ga je i iblago korila što se toliko muči i što se ne kloni zlog društva, a bila je radozna la da čuje kako se poneo prema njemu njen daljni, otmeni rođak, pukovnik Valerštajn, u koga je polagala sve svoje nade.

Ogorčen više nego obradovan što ga je dočekala budna, njen »Dirš«, kako ga je zvala još dok je bio mali, odlazio je da spava poljubivši materi ruku i rekavši nekoliko poznatih imena iz minhenskog otmenog društva, koja će se odsad, kao bajagi, spominjati uvek kraj njegovog.

I dok je starica odlazila u svoju sobu, začuđena nekom novom i dubokom gorčmom koju je naslutila u duši i glasu svog inače veselog sina, on se, uz igru plamena sveće, u svojoj sobi spremao da legne. Bila je, posle jednog teškog života uz svoga muža, pastora rudara, uspela da svog jedinca premesti u prestonicu, i to u švoležere kraljevske garde. Mislila je da, posle toliko briga i udovičke patnje, proživi svoje poslednje dane uz svoju bogatu rodbinu, koja je beše davno zaboravila i od koje ona i nije tražila ništa, do da pomaže njenog jedinca. I jedno veče, eto, ko zna kakva sitnica, već pri prvom zalasku u društvo, bila je dovoljna da joj unesreći »Dirša«, koga je znala dobro. Užasnuta i od pomisli na to, ostarela, iznemogla, ona je u svom skromnom odelu, na vratima svoje sobe, sa svećom u ruci stajala kao udarena, u predosećanju neke nesreće. Nikad joj sin tako grubo nije rekao laku noć.

U svojoj sobi, među golim zidovima, sa nekoliko crnih isečaka silueta i jednom mandolinom na zidu, njen sin, međutim, bacio se svom snagom na postelju. U polumraku dogorele sveće ničeg svetlog nije bilo oko njega, do njegove krive husarske sablje koju je naslonio, kao štap, u ćoš.

Ne spavati, ali i ne ustati sutra, činilo mu se, bilo bi najdivnije, izvući se iz službe, ali i ovog života u kome je dovoljna jedna takva sen koja kraj nas prođe pa da sve ono što smo deset godina činili zaboravimo i što smo zidali da za dan porušimo.

Prevrćući se, onako obučen, on ugasi sveću, da bi bolje mogao u mraku da je gleda i započe sa njom onaj ludi razgovor u kom je najgroznija slika praznina svega što doživljujemo, što nam ulepšava samo pusta mašta.

Tek u zoru zaspao je tako u sirotinji svoje sobe. sa jednim blaženim izrazom lica, jer ju je u snu opet video i mogao da dodirne.

VI

Jedna topla jesen i vlažni početak jedne snežne zime behu dovoljni senjori Mariji Dolores del Poris y Montez, putujućoj umetnici, da zavlada ne samo srcem jednog kralja nego da protiv njega uzbuni čitavu prestonicu, a protiv sebe čitavu jednospasavajuću katoličku crkvu i njene arhipastire u Bavarskoj.

U toplom oktobru ona je priredila tri večera španskih narodnih igara i pokazala svoje divne čipke, svoje divne oči i, najlepše, noge. Govorilo se bilo da putuje, dalje.

Jašući u hladnom, vlažnom novembru, često s kraljem, ona je bila — to se više nije čak ni krilo — postala njegova najnovija metresa i dolazeći joj, i u hotel, Ludvik I je, pred kapijom, katkad ostavljao čak i svoja kola.

U pozorištu, za nju je uvek bila prazna jedna loža, u redu dvorskom; blagajnik opere plaćao joj je naročitu platu; u dvoru je »davala španske časove«; u svom hotelu rasipala je novac; najzad, u Barergase, otpoče opravka jednog dvorca za nju, i svet, koji je i dotle brbljao često o njoj, otpoče isključivo da priča samo o njoj.

U početku jedna glumica više koja je svratila na pozornicu u Minhen, ona je polako postajala crni vampir koji je sisao krv Bavarskoj, dotle pred zaštitom Djeve Marije.

U svojoj crnini, razgolićena i drska, kao i u svojim jahaćim haljinama, sa svojim ludim crnim šeširićima i svojom groznom, crnom dogom, ona je počela da se vozi po gradu, u svom crnom bataru, sa konjima vranim, kao da je stalno išla na pogreb.

Neka španska igračica, rodом iz plemstva, ona je polako postajala u pričama, po kućama iza zavesa, oko porodičnog ognjišta, strašna, zlokobna crna mačka koja će kralju doneti nesreću. Raščulo se bilo da je bila udata u Indiji, da su se zbog nje ubijali u Parizu, da je u Poljskoj i u Rusiji upropastila knezove. Najposle da stoji u službi engleskih slobodnih zidara, u prepisci sa Macinijem, i da je u Minhen dosla da radi za Gizoa. Aostokratija joj, još pre, beše zatvorila sva vrata.

Međutim, ona se nije držala kao metrese, nekad, koje su sad još uticale na kralja, samo kao portreti sa zida: o njoj se čulo da ne voli popove i da to otvoreno priznaje; isto tako se govorilo i to da je rekla da Bavarskom gospodare jezuiti i da tome treba učiniti kraj.

Ludvik I dao je naslikati trideset i šest lepih žena za svoj kabinet i sve ih imao, mrtve na zidu, pretvonene u sliku i boju, i prašinu. Ona se, međutim niie dala slikati i dolazila je u dvor u jahaćem kostimu, živa i sveža, kao netaknuta amazonka.

Poslednja od kraljevskih metresa, malo odebljala, demonska leđi Elinborou, mirno je sedela u svojoj loži kad bi prisustvovao dvor, ali ova Španjolka, u svojoj loži, u dvorskom redu, iza svoje orne lepeze, smešila bi se javno kralju i tad.

U njenom hotelu, u salonu koji je od početka uživao rđav glas, bio je već davno štab glumaca i đaka i mladih oficira, što su, kao i ona, mrzeli jezuite, ali otkada joj počеше dolaziti i slikari i sam kralj, dolažahu joj i ministri i državni savetnici.

To više nije bila metresa koja se beše digla sa pozornice, kao Amalija fon Šindling, ili Ana Hilmajer, niti je bila leđi Spenc, to je bila žena i umetnik, kako je sama govorila, »svetskog glasa«, i želela je da se taj glas raščuje, i o njenom životu u Minhenu.

Monah srednjovekovni koji je bio u grbu grada i koji je varoši na Izaru dao i ime, bio je, naročito, meta njenih strela i njenog podsmeha. Pri pijankama koje je u hotelu priređivala, uz visoke misli slikara i filozofa, koji se, kao bajagi, okupiše oko nje, ona je rado slušala i lupetanja nekoliko slobodara, koji su se nadali da je čas blizu kada će senjora Montez rušiti i ministarstva. Dve šaljive izreke Ludvika I mnogo su se preporučavale tih dana u društvu. Biskupu kojii mu se beše javio u audijenciju, da ga obavesti kako treba da se čuva te igraciće koja mu nosi nesreću kralj je bio odgovorio: »Ostanite vi kod svoje štole, a ja kod moje Lole«.

Ludilo raznih stilova arhitekture beše pokrio sneg. ali bezumlje koje je u Minhenu raslo oko te žene, izgledalo je već tada toliko da je bilo uzaludno kriti ga, i o njemu se govorilo javno.

Svet je vrvio u Operu i »Kod jelena«, da je vidi i da je ogovara, ne samo njene suviše razgolićene grudi, nego i njeno društvo i šampanj, koji je pila umesto piva. Gostioničar Hauard, od nekog vremena čutao je o njoj, kao grob, i stajao pred njom kao stena, zatvorivši svakom put. ali je ona sama tražila popularnost i pojavljivala se drsko u crkvama, po alejama šetača građanstva i po kafanama oficira i studenata. Noću je počela izlaziti obučena u muško.

Sa njom je zvezda Vitelsbaha, prema kojima su Hohencolerni bili siromašni oficiri koji su se dočepali krune, počela da tamni, i siromašna i prljava predgrađa, sa drvenim doksatima kuća, njenim su imenom počela decu svoju da plaše. Protivnik popova, ona je polako postajala protivnik crkava i spasitelja našeg Gospoda Isusa Hrista.

Njeni prozori u raskošnoj gostionici, sa crvenim zavesama, davali su Minhenima potpunu zamisao pakla.

U taj pakao, najposle, tri dana pred Božić, ulazio je mladi husar, potporučnik fon Delinger, iz gardijskog puka kraljevih švoležera, otresavši pred stepeništem meki, vlažni sneg sa svog crnog šinjela.

Njegov zaštitnik i rođak, pukovnik Valerštajn, skidao je pred njim svoj ogrtač, postavljen sav dabrovinom, i nije se više podsmevao mlađem drugu. Bio mu je ipak obećao da će ga uvesti kod gospođe Montez, pošto se prvo potrudio i sam da joj bude predstavljen.

Večernje društvo koje se skupljalo kod igraciće bilo je tog dana izostalo, ili ga je Lola poslala kući. U njenom velikom salonu sedela su sa njom svega tri muškarca, zaneti njom, sva trojica, očevidno.

Graf Sajnzhajm, kraljev ministar finansija, pravi dendi svog vremena, sedeo je pred njom na jednom taburetu. Bio je nagnut nad jednom skulpturom koja je predstavljala božansku nogu igralice i okrenut leđima novim gostima kad su ušli. Lola, u večernjoj pariskoj haljini, gledala je da ga očara i, uglavnom, bavila se samo njime.

Državni savetnik Berks, jedan mali čovek, slabog tela i faunskog lika, sa jarećom bradicom, pokušavao je, nagnut nad mramor, da prstom ocrta na kamenu linije članka, koje mu se učiniše manje uspele i suviše stanjene, prema prirodi i istini.

Graf Hiršberg, mladi student, zaljubljen u Lolu, sedeo je sa glavom u rukama, kao očajnik. Mora da je u sebi ipak video fine oblike te noge, jer je pratio prepirku i, ne dižući glave, davao svoj sud.

Senjora Montez, valjda da bi im olakšala raspravu oko zakona i nuždi kiparstva, zadiignute suknje, pokazivala im je lepotu svoje desne cevanice, dignute na fotelju — na kojoj je sedeo graf Sajnzhajm — kao na pijedestal.

Bila je neispavana i bleđa, umorna, iako je to skrivala, u večnoj svežini svoje lepote. Gostioničar Hauard počeo je da joj čini neprilike, očigledno željan da dođe do skandala, svakako kupljen od ultramontanskih krugova. Hiršberg je hio rešen da to pitanje reši nizom dvoboja, dok je ministar predlagao, sa osmejkom, strpljenje. Berks je savetovao mito.

Njena borba sa nevidljivim protivnicima bila je otipočela. Ona je mislila da su to, u prvom redu, dame oko dvora, zatim minhenski biskup, a najviše predsednik te popovske vlade fon Abel. Redom ih je obasipala svojim kikotom i nerazmišljenim rečima.

Ministar Sajnzhajm, sa ironijom, govorio je da je svemu kriva štampa, koja je naziva: Pompadurom. Mislio je da će joj kleveta da je u službi slobodnih zidara, najviše škoditi. Po njegovom mišljenju izlaz je bio u privremenom odlasku. U jedan od kraljevih dvoraca u brdima, u okolini. Videvši da je na to digla glavu kao vipera, on je predložio i drugu mogućnost, jednu upadljivu pričest u crkvi — koju bi on, sa biskupom, već udesio. Kralj je tog dana javno izjavio pred svojim ministrima da želi da se gospođa Montez zadrži u Minhenu za večna vremena. i štaviše, da joj podari bavarski indigenat i titulu jedne grofice Lansfeld. Umetnik tako beskrajne vrednosti, svetskog glasa, ne bi trebalo da napušta teren na kom ga i mase i pojedinci obožavaju, i na kome mu ni neprijatelji ne mogu ništa. Mesto da tako otvoreno kažu svoje mdsli, i kralj i ona, trebalo je da počesće nagoveštavaju svoj raskid, na taj bi način umirili one koji ih se boje, umorili iščekivanjem one što spletkare, i najposle, što je najvažnije, sačuvali prividno oreol jedne bezumne ljubavi, koja i sama želi da izbegne ponor, ali je nemoćna — a to se prašta i na nebu, i na zemlji.

Pošto je ostavila novodošle goste, dugo, da čekaju, ona im pođe napokon ususret, dok je lakej airio dvokrikia vrata. Visok i elegantan, miran kao led, pukovnik Valerštajn dopao joj se odmah. Kad je pognuo glavu, da je poljubi u ruku, njegova proseda kosa, sa jednim finim mirisom duvana i ćilibara, izazva u njenim nozdrvama neko drhtanje. Strastan pušač, ona je bila osetljiva za iznenadne nagoveštaje opojnosti i otprati ga društvu sa jednim pogledom začuđene simpatije, koju je nehotice osećala.

To je bio čovek u srodstvu sa moćnim predsednikom saveta, knezom Valerštajnom, a osim toga prvi koji, pri rukoljubu, njene poluotkrivene grudi nije udostojio ni pogleda.

Pruživši ruku, međutim, njegovom štićeniku, fon Delingeru, ona je, sa veselim podsmehom, osetila odmah da ima posla sa mladim smetenjakom. Ako je pukovnik Valerštajn mirisao kao neki komandant pretorijanaca, kroz srebrne pojmove vojničke u Eneidi, sposoban da i u čizmama igra ulogu Jazona, ili Eneja, mladi oficir bio je sposoban, očevidno, da u minhenskom društvu podseti svakoga na vojnike iz Plauta. Tvrd kao top, mali kao avan, pri tom sa jednom srdačnošću od koje se moglo očekivati da će pri prvoj turi stati svojoj dami na nogu, jer mu je sudbina da se posle izvini.

— Vaše cveće i vaša ljubaznost — govorila mu je nasmejana Lola — svakako su naročito proračunati večeras, da zaboravim — dodade tiše — vaše ponašanje onog večera kad sam vas prvi put videla?

— Grafice — odgovarao je mladi oficir — tog dana sam prvi put bio u dvorskom pozorištu i prvi put vas video — dodade skoro mucajući. — Moja mati i ja tek smo se pre mesec dana doselili u prestonicu. Kad sam vas video, nisam više znao šta radim.

Čuo je bio da će ona tih dana dobiti titulu grafice, ali otkud mu pade na pamet da je tako oslovljava, ni sam nije znao. Pocrveneo je sav kad je primetio šta reče, ali je bilo dockan. Tolika je, međutim slabost sujete ljudske da je senjora Montez ćutke prešla preko tog naziva, iako na njega nije imala prava. Mali i čvrsti fon Delinger nastavio je, u nedoumici, i dalje da je tako oslovljava i postao je, u neku ruku — to svi osetiše — junak društva. Državni savetnik Berks posmatrao ga je od glave do pete i merio zavidljivim pogledom, kojim pametni ljudi često pogledaju glupaka kad nađe zrno bisera.

Zavaljen u svilenu naslonjaču, prekrstiv svoje snažne, kratke noge dobrog jahača, u starim čizmama, fon Delinger je, uostalom, mirno pio svoj šampanj, žaleći što nema piva.

Salon igračice, sa svilenim tamnim tapetama, crvenim i teškim zavesama kao mantije u kardinala, velikom, belom peći, mirisom cveća, činio mu se topal i udoban, u vlažnoj, zimskoj noći. Pošto je, međutim, i na granici imao toplu, vojničku sobu, njega ni raskoš ovog salona nije mogla da zbuni. Jer u osnovi njemu je bilo stalo samo do toplote i u njoj se baškario, udobno, svojim telom mladog medveda.

Od prisutnih, on je najpokornije posmatrao grafa Sajnzhajma, ali ta pokornost nije bila i strahopoštovanje. Na granici, u teškom, vojničkom životu, on je bio izgubio uopšte pojam o razlici među ljudima i stvarima. Ko god je putovao kraj njegove straže, imao je da mu se bez reči pokorava, ako nije hteo da ugleda njegov vojnički pištolj. Berks ga je još ponajviše uplašio, jer mu je stavljao pitanja, a u stvari nije mogao da razume šta ga veliki gospodin pita. Hiršberg, koji je bio, izgleda, njegovih godina, sa glavom Meduze, i student, najviše ga je privlačio, ali taj ga je odmah odmerio žučnim okom i obojica osetiše, od početka, da će biti neprijatelji.

Dok je, senjora Montez, inače, zanosila ljude svojim polugolim telom, mladog oficira opijala je to veće ponašanjem jedne otmene žene — savršena domaćica koja je neprekidno govorila i pozivala i druge da svoje misli kažu. Uzdižući pri tome samu Bavarsku, kao da je došla, pozvana od Boga, da je spase iz ruku jezuita.

— Možda će moje misli, od vas saznati i neko ko je nad svima nama i za koga bih i život dao — govorio je sa unjkavim, jedva primetnim osmejkom minisitar finansija, graf Sajnzhajm — ali ja mislim da se sve što se misli ne može i reći. U državnim poslovima, senjora, stanje u kom se nalazi Bavarska ne čini mi se nimalo ružičasto. Mnogo dugova, slab promet, pažnja moje partije sva uperena na pitanje manastira, koje forsirate, kako smo obavešteni, vi.

Pa ipak, vas nikako ne smatram, kao ta glupa masa i te plaćene novine, nekom saveznicom ni Tjera, ni Gizoa. Po mome mišljenju, Gizo, kad bi živio u Bavarskoj, poverovao bi i sam da naša buržoazija nije kao francuska, te da joj treba vođstva. Što se tiče Tjera, on je načinio vojsku, koja će pre ili posle, kraj svega, ugušiti u krvi svaki pokret donjih slojeva. Ono čega se bojim, jedino to je taj san o nemačkoj, carskoj kruni. Taj da se ne izgubi, pri ovoj pastoralu sa vama. Svakako, ja sam, senjora, učinio svoju dužnost, upozorio sam vas.

— Pa zar ne vidite, dragi Sajnzhajm, da ja vrlo dobro vidim vašu igru. Još malo pa ćete me proglasiti za crni petak Vitelsbaha. To je odvratno; da bi zaludeli gomilu koja ništa ne zna, vi ste gotovi na sve. A ja sam još jedina, pazite dobro, koja svojim telom podgrejavam u vašem gospodaru taj san o nemačkoj kruni.

— Ja nisam gotov na sve, senjora — šaputao ja ministar. — Na sve su gotovi moji drugovi. I verujte, oni će uspeti. Vi imate u borbi ono što je Gizo, govoreći o ratu, zvao: cohue. Ali oni imaju: puissance. U početku mi smo priznavali, naročito ja, vaš blagotvorni uticaj. U poslednje vreme, međutim, vi se dižete protiv onog što već hiljadu godina vlada nad Bavarskom.

— Svojim infamnim mantijama, Sajnzhajm, svojim ofarbanim lutkama, Sajnzhajm, svojim Marijinim dojkama, Sajnzhajm, iz kojih kapne, kad treba, za glupi narod kap devičanske krvi, iako su od voska. O, onda je bolje nek ide sve svojim tokom — ja se ne bojim svoje sudbine.

— U meni, senjora, imate istinskog obožavaoca — govorio je sa prigušenom srdžbom ministar, — ali ni ja vas ne mogu spasti ako zbilja dignete ruku na Onu čije ime nosite — a koja je, do sada, uvek spasla Bavarsiku.

— Kao da je biskup progovorio iz vas, Sajnzhajm — praštala se u smehu od njega domaćica. — Zna li šta je rekao o svemu tome kralj, Sajnzhajm? Ne mrze oni mene zato što se zovem Lola Montez, nego zato što neću da budem Lojola Montez.

Razgolitivši jednim pokretom desne ruke grudi, još više, pri nameštanju nekog preveza što joj beše spao sa ramena, ona se vrati svome društvu iz tog duela rečima, više vesela od ljutine i priznanja nego od zadovoljstva nad onim što je rekla i čula.

Zastala je za trenut, sa nekom iznemoglošću i klonulošću, kraj peći, i prišla brzo prozoru, umorno kao srna, u bekstivu. Napolju je vejao sneg. Osećala je da bi

isto tako stajala gonjena i da je taj prozor u Parizu, Varšavi, ili Petrogradu, i to joj se učini još gorče i žalosnije. Videla je sebe kao iznemoglu, usamljenu srnu, na celom, zavejanom, praznom svetu. Društvo joj beše postalo dosadno.

Berks, kao jarac kad oseti rogove, teorisaio je, malo već napit, o pitanju manastira, sa gledišta opšte evropske politike. Po njemu Bavarska je imala da radi brzo i da rešava korenito. Jezuite je trebalo proterati. To joj je osiguravalo pomoć Francuske, vojnu i finansijsku, a to je bilo glavno pred sudbonosnim događajima što su imali da nastupe. Glasom plačevnog proroka, državni savetnik, počeo je da deklamuje jedan sonet kraljev napisan u čast Španjoike. Prekidajući ga često štucanjem.

Pošto ga je odvela na njegovo mesto, senjora Montez — nagnuvši se nad plavi, ogromni plamen punča — reče tiho pukovniku Valerštajnu, koji je razgledao crteže Kaulbaha i Metcgera što su ležali na glasoviru: »Eto, ovo su one orgije o kojima se po Minhenu priča«.

— Političke orgije počinju uvek ovako, senjora — odgovori pukovnik. — Nemate na šta da se potužite. Jedan ministar finansija što je verski nadahnut, jedan savetnik koji ima ambadorske manire . . .

— I sposobnosti, i sposobnosti — mumlao je Benks, kod punča.

Vojnici, studenti, šta vam drugo još treba?

U trenutku kada, iznenada, javiše da su pred gostionicom stale kraljeve saone, kod gospođe Montez tako je bilo počelo da se kupi, oko punča, redovno njeno društvo koje nije ni sanjailo koliko je dosadno i odvratno domaćici. Student, arhitekt Metcger, i slikari još ne behu stigli i imali su tek da svrate. Kada najaviše kralja, Berks, izlete u predsoblje, da se sakrije, pukovnik Valerštajn i potporučnik fon Delinger poleteše sabljama i samo joj graf Hiršberg dobaci, na njeno zaprepašćenje: »Večeras ću se još vratiti«. Slika njenog bekstva zaista nije bila lepa, i imala je nečeg od mišjeg sevanja kad se pojavi mačak.

Zadržavši se, međutim, sa gostioničarem, koga je hteo da odobrovolji u korist žene koju je branio, Ludvik I pojavi se na pragu tek mnogo docnije, tako da je Berks, u ružičastom oblaku od vina uspeo da skoči sa stepeništa i da utekne. Dok su Valerštajn i fon Delinger ukrućeno pozdravljali kralja.

— Zašto se razbeglo vaše društvo? — pitao je kralj, vedro, još sa praga, pružajući joj ruku. Valerštajn je najinteresantniji čovek koji se u jednom salonu, ili budoaru, može sresti i žene ga obožavaju. Moram dodati: uzalud. Izgleda da je njegov metije neko drugo polje ljubavi — dodade uz jedan ružan osmeh.

— Otišli su jer sam bila umorna — odgovarala je senjora Montez, zagrlivši pas visoke pojave kraljeve i priklonivši glavu na njegove grudi. — Graf Sajnzhajim iskoristio je trenutak moje radosti nad poklonom koji ste mi blagoizvoleli poslati, da mi saspe na glavu sav pepeo svojih jezuitskih mračnih slutnji.

— A ko vam je bio taj lepi zdepasti, mladi oficir?

— Neki fon Delinger, Mažeste. Dovedi su mi ga večeras prvi put, ne znam zašto.

— Fon Delinger, fon Delinger — pitao se tiho kralj, nikada to ime nisam čuo.

— Bio je Berks, on mi je jedini iskreni prijatelj. I graf Hiršberg.

— O, Hiršberg, vaš student? Vaša zlatna mladež?

I pošto je uporno ćutala, kralj je pomilovao, mazeći je.

— Došao sam da vas provezem saonicama po noći. Sneg je zavejao sve pute. Videćete Atinu u snegu i nećete mi se smeјati više.

Obradovana, ona zbilja skoči i potrča prozoru, a zatim da se presvuče, dok je on, uzevši punča, išao krišom da je gleda kako se svlači — očima koje su sjale bezumno i čiji je pogled drhtao kao i njegove ruke.

Uvijena u dabrovo krzno, sa crnim šeširićem na glavi, za koji beše zadenula belo nojevo pero, ona je sa velikim mufom na ruci trčala niz stepenice, praćena svojom sobaricom, koja je, francuski neprestano brbljala nešto, o kralju.

Ludvik I je bio obučen, to večе, u zeleno teško lovačko odelo, na kaputu sa običnim somotskim okovratnikom. Na glavi je imao šešir postiljona. Bio je razdragan i veseo, i zviždukao je kroz svoja zečја usta i raščеšljane četkice brkova.

Kad sede pokraj nje u saone, te ga zaviše u krzna, on joj pod pokrivačem stište ruku šapćući: »Najzad smo sami«.

Rasuvši svetlost feinjera duž puta među kopite konja, tako da se činilo, u prašini snega, kao da jure u prašini srebra, saonice njine pođoše po mračnim ulicama grada. Njen beo šal od mekih čipaka, kao trag labuda, pratio ih je svud, iz mraka.

U mraku ona uopšte nije raspoznavala ulice. Crkva. sv. Petra joj se učini toliko strašno visoka, u snegu da skoro uzviknu — sat na njoj je izbijao u neizmernoј mračnoј visini. Projuriše i senkom, dugom i crnom na belom putu Crkve sv. Duha. Vrativši se dvorskom ulicom, prođoše kraj mračne, duge zgrade dvorova. Sve je spavalo mrtvim snom.

Opijena hladnim vazduhom, Lola Montez vozila se kao u trijumfu. Glavu je bila naslonila na kraljevo rame i udisala tu noć u kojoj je, u neizmernoј tišini, samo kroz zvoncad i zvuk praporaca njihov, nečujno vejao снег. Kralj se beše sagao nad njom, ljubeći je tiho u oči.

Kad su saone stale, ona vide neke ogromne svodove što se dizahu u visinu. Činilo joj se da je u nekom snu.

— Vidi — reče joj tiho kralj, prvi put joj rekavši »ti« — ovo što ovde zidam biće preko dvadeset metara kamena u visinu. Imaću pobednički luk kao Konstantin u Rimu, da nas pamte. Uostalom, mene neka i zaborave, neka pamte samo bavorsku

vojsku. Divno je — dodade još tiše u snežnoj hladnoj noći. Videlo se na celom njegovom licu da je ponosit.

— Ostvarujete svoje snove — reče ona, tek da nešto kaže. — Kad biste mene hteli da poslušate, ostavili biste ovu trijumfalnu kapiju ovako. Završena, nikad više ovako lepa ne može biti.

Kada krenuše dalje, ona slučajno pomisli na pometnju koju će izazvati mladi Hiršberg ako se zbilja bude vratio u hotel. Gostioničar Hauard, koji beše proimenio svoje držanje prema njoj, svakako tako što jedva i čeka.

U rzanju konja i lupi kopita, u zvuku zvonaca i praporaca, međutim, nju je hvatao san i ona se reši da ne misli na budućnost, Ležala je na grudima jednog kralja a htela je da uživa u tom trenutku.

— Hvala ti što si pristala da ti Štiller izradi portre za moju galeriju. Među njima, Lola, vi ćete biti krajica. I ja sam govorio s Abelom, ali, zamisli, neće ni da čuje. Pa ipak, kroz koji dan ja ti dajem reč, svaki će morati da te zove groficom Landsfeld.

Pri tom imenu, za trenut, u njenim mislima, pojavi se lik onog mladog, snažnog, lepog oficira što je večeras prvi nazva tako — a odmah zatim dodade u mislima: »Trguje; kao da trguje. Ja njemu sliku. On meni grofovsku titulu. Taj čovek uvek mora da pokuša da nešto uštedi«.

Kao da je donekle pogađao njene misli, kralj joj reče, zavaljen u krzna, milujući joj lice ledenim rukama: »Odvikavam se od života. Ništa nije lepše od tvog razgrljenog vrata, pa ipak nešto tajno vuče me da imam mramornu neprolaznost tvog poprsja. Zato sam željan i tvoje slike. Na njoj će zauvek ostati, iako mrtva, ta tvoja lepota, što će biti predosećam već, poslednje dobro u mom životu.«

— Zar mislite već na rastanak, Veličanstvo?

— Nikada se mi, Lola, više nećemo rastati. Zar niste čuli šta sam ministru rekao? Bez Lole nema više ni Ludvika. Došli ste u starost moju, znam iz razvrata. Pokušavali su da mi vas otmu. Ovih dana, policija mi je podnela izveštaj da ste žena nekog oficira koga ste u Indiji ubili. da ste u Parizu bili uzrok ubistvu grafa Bifora, da ste u Varšavi, ili Vilni, upropastili grafa Porvanskog, da ste u Petrogradu hteli . . .

— O, pa to je užasno . . .

— Ne, to nije užasno, oni me time samo uzalud muče. Svakim danom ja sam sve više na vašoj strani. Iz utrobe zemlje, zar ste i mogli bolja izići? A ja ne želim da imate na sebi nikakav miris crkve — dodade kralj još jednom. — Nego Evridike i Persefone.

Dug drvored ukaza se pred njima u providnoj tamnoj noći. »Kuda idemo« — šapnu ona, da u isti mah učuti i zagleda se opet u sneg što je vejao. Vejao sve krupniji, u njeno razdraženo krilo.

Milujući je rukom i grejući je dahom, sakriven u punu tamu, u senci velikih i krupnih lakeja, kralj je, izgleda, hteo da joj na tom putu iskaže sve što je poslednjih dana prećutkivao.

— Možda, još pre neki dan, jedna vaša reč, jedan vaš gest, mogao je doneti ono što svi ti psi oko mene tako željno čekaju. Sad više o tome ne može biti ni reči. Mi ostajemo zajedno, Lola, i ništa nas više ne može rastaviti. U životu dosad ništa nisam mogao da ostvarim. I, kad se ozbiljno zamislim, u prošlosti i nemam ničeg sem ratova.

— A te mnogobrojne naslikane žene?

— One su kao seni prošle, verujte. Uzdisaj i stiskanja, pića, tople postelje, pijanstvo pred zoru, najposle uvek isto, lažni porođaji, nezakonita deca i godišnja tantijema. Iz moje privatne šatule. I svaka je imala poneku gadnu naviku, po kojoj je pamtim, šmrkale su, kašljale su, uzdisale su. Mis Spens je uvek, posle ljubavi, povraćala, iako je bila lepa kao anđeo. Imala je bolest, neku bolest stomaka. A Elinborou, leđi Elinborou bi ustajala iz postelje da se nahrani. Toliko gladna, posle, po vas dan, toliko gladna da su svi lakeji znali o čemu se radi.

I dok se senjora Montez smejala, on je šaputao s nekim staračkim, ali dubokim zanosom:

— Nijedna od svih tih žena, čije me slike sad posmatraju sa zida mog kabineta, nije bila kao što ste vi. Ni stari rimski stihovi ljubavi, Katulovi i Propertijevi, ma koliko da ih ponavljam, ne bi bili dovoljno čisti da izraze svetlost što se rasipa sa vaše čiste kože. Nigde ni jedne greške u sklopu tvoga tela. Kao kip si, Lola, kao mramor si, boginja grčka da moje stare dane ulepšaš lepotorn za kojom sam celog života žudeo. Moj sin, Oto, grčki kralj, piše mi juče da će mi poslati reljef atinske igralice. On ne zna da si ti već tu — dodade Ludvik I, u naporu da bude duhovit. — Nikoga ne mogu više da trpim u svojoj blizini otkad sam upoznao tebe. Ove naše bavorske žene, kraj tebe, pravi su gad. Izgubio sam se zauvek sa tobom, Lola, čini me se da živim samo kad mi ti dišeš — kad mi koje drugo živo biće u lice diše, meni se smuči.

— To si od mene naučio, dragi — šaputala je u ekstazi igrлица, ležeći mu u naručju. — I vi ste meni i muž i zaštitnik, i osim vas nikog na svetu nemam — dodade sentimentalno.

Dižući prah od snega, konji su frkćući projurili kroz drvored zavejanih kestenova u neki stari park. Bili su izgubljeni u punoj magiji zimskih bajki. Fontane, bazeni, velike barokne vaze od kamena, u vrtu bile su potpuno pod snegom. Mrtva voda ležala je kao veliko, zimsko ogledalo prolaznosti, pred njima. Usred bazena, sa zavejanim delfinima i tritonima, igrala se, nepomično, mramorna golišavost jednog lepog ženskog tela — sva mudrost umetnosti kroz sva stoleća. Stepenice široke, francuske, pod debelim snegom, nimfe od kamena, na kojima je sneg bio kao komad belog, sladunjavog šećera, terase u obliku školjke, sve je to bilo nestalo u zimskom mraku, hladnoći i belini što se blistala kao zgrada od dijamanta pri ljuljanju fenjera koje su lakeji pred njima nosili. Na prvom spratu dvorca prozori su bili osvetljeni.

Vodeći je uz stepenice, u pratnji posluge koja se duboko i nemo klanjala, kralj je bio očigledano raspoložen. Visok, iako poguren, u teškoj bundi od dabrovog krzna, on je bio pojava dostojna svojih fantastičnih predaka i vrlo snažan, bar po izgledu sudeći. Gospođa Montez je prvi put bila, vidno, očarana.

Ušavši u salon pun ogledala, obraslih u lijane ukrasa od zlatnog drveta, pod tavanicu što je sva bila isprepletana zlatnim biljem, ona krišom primeti dug red salona, veliki sto pun kristala, voća i jela, kao i spavaću sobu, iza desnog ugla, osvetljenu raskošno mnogobrojnim srebrnim kandelabrima.

— Ne, ne večerati nikako — šaputala je u nekom divljem besu grleći ga i ljubeći kad ostadoše sami i zbaciše krzna. — Zatvorite ta vrata. Mažeste, i hodite, željna sam najposle da klečim pred vama i da vam pokažem koliko vas volim. Gledajte, gledajte tu zimu napolju — šaputala mu je, uzevši ga pod ruku, privodeći ga vratima, kroz čija se stakla video osvetljen, zavejan balkon, i vrh snegom zasutog kestenja. — Nikako, nikada, nijedan muškarac, nije za mene bio to što ste mi, danas, vi. Čuvala sam se, uvek, kao da sam znala da će doći dan kada se treba dati većma nego što žene obično daju. Niko to nije zaslužio, ali vi da, da, da — uzvikivala je grleći ga strasno, tako da je, nesiguran na klizavom, svetlom patosu, skoro pao i jako prebledeo.

U svajoj raskošnoj haljini, malom šeširiću s perom koji nije skidala, bila je neizmerno mila i nimalo izveštačena. Plave oči su joj gorele u nekoj opasnoj žari. Svlačeći se žurno pred posteljom, ona je bez ikakvog stida pokazivala mramorne delove svoga tela, koje nikada nije unakazila nijedna senka žalosti, ni ma kakva crta rađanja i starenja.

Obasjan treperenjem tolikih sveća i kristala u ogledalima, žarom vatre iz crnog, mramornog šeminea, Ludvik I je klečao kao rob pred njom, držeći je u rukama kao da je tako, polugola, već ležala u dubokoj nesvesti, posle koje dolazi još samo smrt.

I dok je ona postajala sve burnija, sve razuzdanija, dok se kao umirući labud previjala, drhteći od strahovite španske čulnosti, on je pritisnut svojom gustom krvlju — prošlom kroz tolike Vitelsbahe, demone, heroje, polubogove i čudovišta, osećao, strahovito nabreklih, ostarelih žila, da mu je stalo samo do toga da je gleda, gleda.

Nepomičan, on je za sobom osećao ne samo sve slike razvrata onih trideset i šest lepotica što su sad tako bezazleno, ljupko i otmeno gledale sa zida, nego i sva moja razočaranja kraljevska, u svojoj zemlji, ratovima i vladanju. Ostareo, posle jednog života tolikih gorčina, on je uspeo svega, kraj tolike snishodljivosti prema svima, kraj tolike brige, dobre volje i pomaganja, da za dvor, i Minhen, postane samo jedan od onih matorih Nemaca koji sanjaju o ujedinjenju Tojtčlanda — prave rdave sonete i skupljaju antičke kipove. Iz porodice koja mu beše davno dosadna i koja ga je, kao i njegova uzvišena supruga — uvenula davno u svom molitveniku — strasno mrzela, on je, možda, poslednji put uspeo da se skloni pod ove mramorne, divne pommes des Hesperides, kako ih je zvao, zbog jednog žutog, tamnog sjaja njene bele kože. Potpunu lepotu, lepotu živu koju je doneo slučaj, koju je donela sudbina, vrhunac smisla sve one zamršenosti koja je u životu vladala, on je hteo da, kao opijen

mirisom tog voća, lagano udiše. Želeo je samo trenutak mira, trenutak pravog gledanja oči u oči neprolaznosti, lepote, i starenja i prolaznosti.

Razdražena uzdržljivošću, već nekoliko nedelja, seniora Montez shvatila je taj trenutak kad je, u stvari, na njenoj glavi zasijala svetlost krune Bavorske, vulgarnošću animalnih, južnjačkih naroda. Obesna, spremna najposle da izbezumi tog omatorelog mecenu operskih pevačica i baletskih primadona, kao i pesnika, i vajara i slikara, ona je bila kivna i uvređena što njeno telo i njeno predavanje, za njega, ima tako malo vidljivog značaja. Onako prebledelog od pritiska krvi i strasti, zgrabi ga i poče ga sve luđe, ljubiti, nestrpljiva, dok je Ludvik I malaksalo šaputao da je naredio ministru predsedniku da joj podari indigenat bavarski, te da će tih dana zaista biti grafica Landsfeld.

Osetivši da je to opet samo poklon, dar metresi, a željna njegove istinske ljubavi, ona tad ogorčeno briznu u plač, pošto nije mogla da se lati biča, šapćući: »Ostavite me«, vičući: »Vi me ne volite«, cičeći: »Vašu ljubav hoću, Mažeste. a ne vaše poklone«.

Klonuo pred njenom golom divotom, i svilenom posteljom, ljubeći joj koleno Ludvik I odvratiti — ne bez ponosa: »To su samo prvi znaci moje blagonaklonosti prema vama, madam, u njoj su, međutim, sve mogućnosti ljubavi jednog vladara. Ne mogu da zamislim kako bih još mogao dokazati da vas volim«. Bio je uplašen da je dostava koju su mu ponavljali o njenom hvalisanju da će biti jednog dana možda i kraljica — možda istina?

Videvši koliko je pogrešila, sa onim naglim strahom koji ju je, brzo, pred kraljem, kraj svih veza sa njim, hvatao, ona ga ostavi u stavu jedne pale Dijane, zabaci glavu sa suzama u očima, zarivši ruke u svoju crnu, zamršenu kosu u perje plavog bleska jednog stalnog, nad njenom glavom, gavrana.

Poslednji put osećala je da je pokušavala da od njihovog odnosa stvori jedan vreo dodir, dubok zanos i sunčanje kroz čula, na onakvom Suncu ljubavi kakvo sija u Andaluziji i kakvo ju je taj kralj, u toj vlažnoj, hladnoj, maglovitoj zemlji, toliko uveravao da traži. Poslednji put mu se ponudila — osećala je to — iskreno, u svojoj golišavosti i mladosti i razdraženosti. Odsada, ona je bila rešena da mu daje ono što je kao vladar od svoje metrese i kao starac, u ljubavi, bio zaslužio. Ni manje, ni više.

Za trenutak ona je bila ispunjena strahovitim ogorčenjem i prazninom što polako ustupahu mesta jednoj neizmernoj žalosti.

Mada je imala tek dvadeset i šest godina, njen život je bio od sedamnaeste godine pun ljubavnih avantura i orgija, ali one joj ipak nisu mogle da uprljaju toliko dušu da postane, u ljubavi, obična hetera. Naprotiv, sve te užasne slike, dok taj kralj leži pognute glave u njenom krilu, sećale su je kako su tako ležali ubijeni muškarci i samoubice koji su se u njenom zagrljaju na smrt spremali. Ona je s nekim demonskim žarom želela da zaboravi to u jednoj prečistoj, blagoj ljubavi, zauvek, ili bar u nekom burnom razvratu sa sebi ravnim ljubavnikom, bar za neko vreme.

Afektovana, stalna ljubaznost, plemenitost i ponositost njene španske rase, koju je verno i oholo, svojevoljno, predstavljala po Evropi, načitanost, duhovitost salonske lavice, sa čuvenim političkim ambicijama, sve je to bila samo rnaska pod kojom je krila svoju strašnu čulnost, animalnost i jednostavnost žene žcdne ljubavi. Njena potpuna prirodnost i ljupkost izbijale su, iznenada, posle duge usiljenosti, svom snagom kao u cirkuske zveri, ili mladih kobila, obučenih i stegnutih u visokoj španskoj škoi i jahanja. Na ovoj zemlji, u životu, ona je bila, kad je mogla, i kad je istinski htela, čista i vrela kap španske krvi, sitna, u svom obliku zrnca, prema celom zemaljskom šaru na kom živimo. Ali, u svojoj bitnosti, nimalo manje značajan stvor ruke Božije, zvezda, i toplota što struji večnim putevima biljnih i životinjskih seni i sokova.

U naporu iznemoglog kralja, koji je neprestano milovaše, hvaleći je biranim rečima. golicajući je svojim raščešljanim brkovima, ona oseti svu gadost starosti, umiranja i raspadanja, taiko da je skoro užasnuta, kriknula. U tom dalekom dvorcu raskošnog bleska, u strahovitoj zimskoj tišini zavejane noći, sred šuma. ona se seti sebe same, grozne, od sedamnaest godina, zavedene, na prevaru venčane sa prvim mužem, kapetanom Džemsom, koji je uze kad ga premestiše u Indiju.

Pijanac, pireživeo, osedeo, on je uvede u svoje orgije i njoj se činilo isto ovako otužan, i prazan u srcu, kao i ovaj sanjar što je, u baruštinama bavarskim, hteo da podigne Atinu. A ona, u kajiti broda, na burnom okeanu, u punoj pustinji, i tad je bila bleđa i dragocena kao biser, u žilavim i nečistim šakama muškim kao što su i ove, svemoćne nad životom i smrću tolikih, a ružne na njoj.

Tek kad opet ugleda onaj svetao, sivi pogled tog starog čoveka do njenih nogu, koji je opet klečao, u očima sa izrazom bezmerne žudnje i žalosti, ona se polako stiša i uvide da je dno te duše koja joj se nudi, prema njoj, jedno bezdano, duboko, blistavo obožavanje, kraj svega.

Ljubeći je, i Ludvik I se polako stišavao, u jednom talasu raskida sa celim svetom, sve više utolivši svu dušu i sva svoja čula u tu poslednju, opojnu strast svog burnog života. Osetivši se snažan, pod njenim sad blažim zagrljajima, on je podiže, kao nekad topovsku cev bronzanu na bojištima, u stavu heroja i deklamatora stihova.

Sav život mu se činio za taj jedini svetli čas zimske noći održan, kao nekad za Tojtčland, svoje bavarske pukove, a posle za slikare i antičke hramove, i on je žalosno pogleda, sa obećanjem milošte.

I pošto je i u njoj učtivost preovladala žučnost, i nasmejala se njegovom nespretnom svlačenju, oboje se pomiriše u nekoj atmosferi raskalašnosti tolikih prošlosti koje su se u toj dvorani odigravale, a koje na minijaturama, ogledalima i vazama bavarskim i francuskim nisu ostaviie nikakvog traga.

Kao u nekom novom ludilu, on joj je govorio najluđe rečenice, ljubeći je u oči, dok mu je ona pomagala da ne padne, kraj zlatne, francuske postelje, nad kojom se, preteći da će se srušiti na njih, lelujaao teški, srebrni svećnjak sa trideset i šest sveća.

Nestajući sa svojim ljubavnikom u tišini zimske noći, ona mu došapnu: »Đavo mnogo zna jer je star, el diablo sabe mucho, porque es viejo« — kako reče španski.

VII

Sa tog poslednjeg ljubavnog sastanka Ludvika I saonice vraćahu Lolu Montez u Minhen na sam dan Božića.

Jurile su crne i raskošne, sa upaljenim fenjerima i srebrnom opremom vranaca i crnih lakeja, kao neki pogreb što je stigao u varoš pre tolikih smrti, što su već išle prema Bavarskoj, mada ih još niko slutio nije. Njino zveckanje praporaca čulo se jasno, da projuri veselo i nestane brzo u daljini Terezijenštrase, gde je igračica, privremeno, imala svoju kuću.

Zimska bajka, tri dana i tri noći njene potpune pobede nad kraljem, što ih je gospođa Montez provela u potpunoj samoći, u jednom zavejanoim dvorcu, završili su, tako, skandalozno, godinu, i Minhen je o tome imao da priča za sve vreme praznika.

Kad je u svojim saonama, lepa i ohola, projurila po varoši, u crnom šeširiću, ogrnuta krznom, svet je već znao da joj je Ludvik I postao, zaista, rob.

Kad je mogao da ostavi dvor i svoju porodicu, tako vidno, da ni praznike ne dočeka sa sinom i suprugom, sa kojom je bio već trideset i šest godina u braku, onda je, po tačnoj proceni budućnosti pivopija minhenskih, zbilja, zauvek bio izgubljen. Kralj, koji je neku putujuću špansku igračicu voljan da načini graficom Landsfeld, protiv volje svih svojih savetnika, koji sred varoši za nju preuređuje veličanstveni dvorac, očigledno ima nameru da iduće godine za nju da još više.

Političari su širili vest da će kraljica da se vrati u Saksonsku, a profesori univerziteta — čuvari morala — da će vladar voleti do ludila kad je, u tim godinama, posle tolikih avantura, udario u stihove i upao u novu, ljubavnu pustolovinu, sa igračicom koja je, uz to, trideset i četiri godine od njega mdađa.

Bilo je očigledno, i za lekarski stalež, da je kralj sav u njenim rukama, nemoćan, ostareo i bezuman, kao igračka. Da je patetično izlapeo, to su svedočili i njegovi sve češći stihovi, u kojima je, u obliku soneta, svoju Španjolku slavio i ministrima pretio, dodavši svaki put u antičkom ritmu da se oseća potpuno podmlađen.

Tek sad, kad videše ove crne saone, dvor i dvorski krugovi primetiše da je sve svršeno i da je ta ljubav kraljeva poslednja, ali i besmrtna. Starački zanos kome leka nema, ni u stidu, ni u patnji, ni u pameti.

Tek kad videše kako, vesela i vanredna, juri u kraljevim saonama po ulicama, prisetiše se i jezuiti da su prevareni i da je njihova vlada, dakle, odista pred padom.

Poverovaše, još pre nego što te saone stigoše u belom suanraku do kuće, ono što je odnedavna bila javna tajna, da je ministar predsednik Abel izgubio svaki pristup kod Ludvika I i da je rešen, sa svojom popovskom strankom, da digne narod, ako treba i svu katoličku crkvu, protiv te milosnice stranaca, što je došla da vlada u Bavarskoj.

Za njenog prijatelja, međutim, dvorskog savetnika Berksa, ču se da skuplja sve što ne mrmlja molitve, u jednu novu, slobodarsku stranku koju hoće i kralj.

Tako, polako i crkvena štampa poče da buni seljačke slojeve, uznemirene, potajno, i propovedima u crkvi nakljudane svaki dan, sve crnjim vestima o nemaštini naroda, o gladi kod sirotnijih o zaduženosti, zbog rasipanja državnog novca na zidanje antičkih građevina i kupovanje grčkih kipova, zaboravivši da je pre pisala da po Bavarskoj teče med i mleko.

Bilo je i takvih članaka koji su otvoreno pričali o bavarskoj Pompaduri, o demonu razvrata u prestonici, agentu engleskih slobodnih zidara i tajnih, revolucionarnih evropskih savaza, plaćenih iz Pariza.

Slobodarska štampa odgovarala je na sve to pokličima za nov pravac državnog kormila, veličanjem kraljevog liberalizma, crtala je stanje sve samim ružičastim bojarna, a ulogu Lole Montez u pozi anđela i kipa pobede nad mračnjacima, crkvicama, u pozi genija evropskog slobodoumlja i bavarskog demokratskog, narodnog dostojanstva.

U toj borbi, o kojoj je umorna igračica, zavaljena u saonama, razmišljala, palo je bilo zasad samo nekoliko štapova po glavama i nekoliko dobrih šala i kalambura.

Tako se uz »ultramontane«, pristalice Rima i popova, spominjahu slobodnjaci kao »lolamontani«, a uz đačke družine Bavarije, Frankonije, Izariju, Polaciju i Sveviju, i namera da se zasnuje novo studentsko udruženje njenih pristalica, koji su hteli da se nazovu: Alemani. Te im je predlagano da bi bilo bolje: Lolamani.

Stigavši pred svoju kuću, čiji su prozori bacali dugu isvetlost po ulici, kao i kristalni fenjeri njenih crnih saona, za kojima se prolaznici, svi, okretahu, senjora Montez zadiže svoje krzno i suknju, i ne pogledavši lakeja. Sa pahuljicama u kosii, i zamagljenim očima, ona potrča stepenicama, kriknuivši uplašeno kad joj, u kapiji, jedna crna senka prepreči put. »O, Hiršberg, ala ste rne uplašili« — uzviknu, stežući jahaći bič na grudi. Dok je mladi student, sa skinutim crnim cilindrom u ruci, pokušavao da je uzme pod ruku i pridrži.

— Ah dakle, ipak čekate? Zavoleo si me, je li? Pristaješ da patiš, da budeš veran kao pas? — šaputala je uz tihi kikot, obrćući glavu, kao da je hteo da je poljubi.

— Provela sam tamo tri dana i tri noći i sad me niko više ne može odande istisnuti. Na proleće ići ćemo, zajedno, u Italiju. Pili smo iz iste čaše. U zoru, kad sam se, prvi dan, probudila, sedeo je kraj moje ipostelje, grejao mi je noge i ljubio prste, starački ih stišući na oči, koje je pred njima sklapao. Prozori su vrlo rasklimatani, i sneg je vejao unutra. Bilo je hladno. Ulovili smo petnaest lisica i tri srne.

O, Hiršberg on je vrlo star — završila je veoma tiho, naslonivši se na ruku mladića, koji je drugom rukom lagano otvarao velika staklena vrata.

Na pustoju, zavejanoj ulici, u vrtu u kom se samo kao humke, zatrpane humke, raspoznavahu mesta ruža, ostadoše jedino senke kestenova u belom mraku plavičastog snega i zvuk praporaca sve dalje.

Ušavši, međutim, u veliku dvoranu, u crveni, žarki krug njenog španskog ognjišta, ona je bacala sa sebe sve, tako da osta opet samo u plavoj, somotskoj jahaćoj haljini, u kojoj se ukaza vitka i nežnog sastava, sa divnim svetlim potiljkom.

— Dakle, ipak ste čekali — šaputala je, oslanjajući se jednako na mladića koji stajaše iza nje, da joj skine krzna, šešir i rukavice.

— O, znala sam, Hiršberg, da me čekate. Sećala sam vas se uvek za ova tri dana, pa i noću — dodade drsko, spustivši se u naslonjacu kraj vatre.

Bila je umorna i bleđa, ali promenjena. Kao da je govorila sa nekog visokog pijedestala, govorila je o svemu olako. Uzimala je sve sa visine, prezrivije još no pre.

— Tri dara sam dolazio ovamo dok su vam preseljavali stvari. Kad nisam mogao da budem kraj vas, hteo sam da budem okružen bar stvarima koje su vas videle i dodirnule. Čitao sam, mučio se, i urlao od besa, a vidite sad je mir. Znam da sasvim pripadate njemu i da sad ja, u toj ljubavi u kojoj je on, bez zasluga, kralj, mogu biti samo prosjak.

— Ludi ste — kikotala se ona. To što se dogodilo, to mi baš omogućuje da vam ispunim želje, Hiršberg — reče mu tiše i sasvim jasno i bestidno.

— Pomislio sam da se ni danas nećete vratiti i došao sam da ovde, kraj vatre, bdim. Ipak sam izlazio i čekao pred vratima, uz smeh vaših sobarica. Ostario sam u oku i svom osmehu, za ova tri dana i tri noći, više nego pre za deset godina. Bedno je to, najbednije što se može zamisliti, da nas ljubav, divljenje, želja da vas blagosiljamo, pretvara u prasce koje udarate nogom, kao neka Kirka. Oslabimo u želji da najposle prema jednoj ženi budemo svetli i dobri, a vi nam se tada smejete. Prozebao, hodao sam, pred kućom, po snegu, zagledan u svoju senku. Zar to nije sramno što sam prezren od svih drugova, što mi porodica plaće, a ja vas čekam na pragu, kao kuće. Dok sam vas obožavao kao da ste od srebra i kristala, dok ste u mojim očima biii čisti, niste hteli ni da vas dodirnem. Sada, kada je na vama sav taj gad, hoćete da se date. Dobro, dobro, ali proći će, kroz koji dan, i taj prvi miris vaše kose, pomešan sa snegom, uobraženje mog i vašeg oka, izlečiću se od ovog drhtanja i žudnje za vama.

Zagledajuei tapete, nameštaj u dvorani, prozore, zavese, slike, vaze, ona je zastala pred velikim portretom kraljevim od Štilera, između dva prozora, nad velikim svežnjem živih bleđutih ruža. Navikla na stanovanje po gostionicama, ona se brzo oseti kod kuće i u tom novom domu.

Utegnut u tesne, elegantne pantalone, i prsluk svilen, boje sivih golubova, u crnom kaputu i beloj ogrlici, pušeci u dugom kamišu, njen mladi prijatelj je posmatraše kao mladi ljubomorni muž kad se žena vrati s puta. Njegova glava, grčke lepote, bila je zapuštena i njegove velike lepe oči zakrjavljene od nespavanja i pića.

— Toro — vrisnu ona iznenada, setivši se svog psa — gde je moja doga? Gde je moja doga? Da nije ostala u hotelu? — uzviknu ona ljutito.

— Dovešću vam drugu — reče joj tad, prigušenim glasom, mladić — ali onu više nećete videti. Suviše ste je mazili i ljubili. Nisam mogao to dalje da gledam. Ubio sam je tu, dole, pod kestenom, pred vašim vratima.

Tek što je to izrekao, poleteše vaze, teški krisitali, čaše, tako da je, razbitjene glave, pritisnut uza zid, stajao pod kišom udaraca, psovki i njene razbarušene, duge, crne kose, što joj beše spala. Bezumna lica, udarajući ga u čelo i grudi, kao neki divlji, veliki gavran u oluji, ona je lepršala oko njega i vikala, vikala koliko je grlo donosilo, na očigled lakeja i sobarica što behu zagatili vrata.

— Znala sam da mi se sprema nesreća — ponavljala je plačući, pavši u zagrljaj svoje Marijet — jutros mi se razbi ogledalo. O, ta životinja, ta životinja, neka mi ide s očiju, neka odlazi, ta prljava švapska životinja, kočijaš, konjušar, propalica, kockar, podvodač, napolje, napolje, neka ide.

— Vama da čitam Kalderona? Vi da mi čitate Ardingela? Zar su za vas knjige, igra, pesma? — vikala je skočivši za njim, dok je on, brišući krv sa čela, lagano i preneraženo pošao vratima — i vukao po patosu svoj ogrtač, sa nekim glumačkim nehatom.

— Šta vam je mogao da skrivi taj siroti pas, bestijo jedna nemačka. Vi ste graf? Vi niste graf! Konjušar, podvodač, propalica. Vredeo je više nego svi vi muškarci, zajedno. Njegovo oko nikad nije gledalo ovako sramno i podmuklo. Nije umeo da ode ovako pseći, osramotivši i one koji ostaju.

— O, Hiršberg, izgubili ste me zauvek, baš danas kada sam mislila da vas, najposle, primim. Pošla sam bila, posle podne, tako radosna. Posle svih onih gadosti, bila sam željna da vas vidim — vaš plemeniti lik, vaše mlade pokrete i to oko, tako dečaćko, koje sam toliko volela. Odlazite, i da mi se više niste vratili, vi ste čudovište, i luda, luda — vikala je za njim zalupivši vrata, dok se mladić, kao sen, video gde nestaje, kroz staklo u zimskoj noći pred kućom.

— O, Marijet — jaukala je dalje, plačući, kao da je izgubila pamet — treba da se pomolimo Bogu. Kako je mogao da ga izvede, kako je mogao da ga uhvati.. .

— Pas je izišao i ne sluteći zlo. Ni ja nisam ni pomislila šta radi. Zvao ga je, prevario ga je vašim imenom. Izišao je pred vrata i opalio. Ja mal nisam pala u nesvest, a lakeji su hteli da ga istuku.

— O, glupan, glupara, glupan! Ljubomorani na jednog psa. O, kockar, kockar, konjušar, konjušar, a ne graf, prljava nemačka bestija, bestija, bestija! Svlačite me Marijet, pustite me da zaspim, da ne čujem više ništa, da ne vidim više ovu zemju, ove prljave, čizmate zveri. Izlazite, hoću da budem sama.

Popevši se starim lepim stepenicama od drveta u odaje na spratu, ona se nađe u beloju, spavaćoj sobi, sa ukrasima seoskih bavarskih domova, nad ogromnom posteljom. Pošto je opet pozvala sobaricu, plačući tiho, pade na postelju kao bolesna. Kao sve nerotkinje, i ona je bila ćudljiva i volela je pse, obožavala je svog psa, svoju crnu, vanrednu dogu, najvernijeg svog pratioca.

U strahu i tišini, posluga se beše razbegla, a kuća smirila. Veliki salon sa ognjištem i trpezarijom, u kojoj su sveće gorele, puna srebra, poslatog iz dvora, i male, tihe sobice, u bavarskom, seoskom stilu, sa prozorima okićenim cvećem, sve je to bilo sanjivo. U potpunoj tišini završavala se godina. I dok je ona jecala, oko kuće su zaobilazili mirni, drveni doksati, zavejani snegom. Do njih su stari kestenovi dizali svoje snežne glave.

Kada se beše malo stišala, sišla je opet u salon da ponova sasluša poslugu o smrti svoga psa, pa je opet plakala. Uznemirenost ta u stvari joj dobro došla bila i ona nije toliko plakala radi psa koliko radi same sebe. Ljutila se, jer posle ovog poslednjeg sastanka o ljubavi za Ludvika I nije moglo, kraj svih stihova, biti ni govora. Zato je bila skočila na Hiršberga.

Posle osam, kad umukoše zvona, svratio je državni savetnik Berks, ali je brzo izleteo. Grozničava, ona to veče nije želela ni da čuje o politici.

Sedeći kraj ognjišta, počela je da čita *Galantne dame* od Branttoma i time je malo stišala svoje živce. Ta njena mila knjiga, svojim raskalašnostima, smirila joj je mozak i polako je dovela do smeha.

Došao joj je u posetu arhitekt njenog novog dvorca, Metcger, a kad je njega oterala zakucao je slikar Špiller, koji izlete isto tako brzo kao i oni pre.

Knjiga Brantomova, za to veče, mislila je, biće joj dovoljna.

Polako se, međutim, njena misao vraćala na Hiršberga, i njegove poljupce, kojima se, već mesecima, igrala. Izgubivši nadu da će kralju ikad moći biti prava, žarka igračica, u njoj se podmuklo i stidno javljaše želja da ima ljubavnika. Ostavivši se snova o kralju, ona se beše zamislila o Hiršbergu, koji je, još pre nekoliko časaka, stajao tu, u svom bledilu, drhtanju, i mladosti, a koji je mogao, da je htela, ostati kod nje i svu tu zimsku noć. Nikada nije bila bliže svojoj pobedi, samo da je mogao da se vrati. Bila je kao u nekoj prigušenoj groznici i nije mogla da nađe nigde mesta. Previjala je ruke, iznad glave, i stala da uzdiše, spremna da zaplače.

U očajanju, u melanholiji, u razdraženosti, koju je već tri dana i tri noći nosila u sebi kao neki crven, španski cvet, ona se reši da se presvuče u odelo studenta i da obide sve kafane i pivare, tajno, kao što je to, već dva-tri puta, sa Hiršbergom bila učinila.

Kao u nekom ludilu, ona se poče svlačiti i oblačiti, vičući na svoju poslugu kao da je bila sišla s uma. Ta noćna avantura beše joj se učinila kao neka mogućnost ko zna kakvih doživljaja. Pri pomisli na njih, sva je gorela. Niske i vrele krvi, u tom trenutku zaboravljala je sve, i zanosila je samu sebe šapatom svoje nečiste mašte.

Obukla je bila uske, plave pantalone, i male muške cipele od laka, prsluk u boji cigalja i skoro crn, plavi frak. Dok je pevušeći veziivala englesku, plavu kravatu, poslednje londonske mode, njena se sobarica, razvlačeći zavese, zakikota.

Kad je gospođa odmeri pogledom, ona prošaputa, kao da je moglo da se kroz prozor čuje: »Eno ga, došao je i onaj drugi«.

Pred kućom u snežnom drvoredu kestenova, kao na straži, hodao je gore-dole, neki oficir, sa glavom uvučenom u šinjel. Zastajao je i gledao gore u osvetljene prozore i zavejane doksate, dugo, kao bez duše. Već tri noći.

Njegovu plećatu priliku, samu sa svojom senkom na snegu, u prvi mah nije prepoznala. Njegov lik seoskog pastora tek polako počeo u sećanju da joj se vraća. Kao i njegove snažne, kratke noge dobrog jahača.

Prilazeći prozoru, zagledana kroz tanke zavese, i ona se počela na njegov račun kikitati, dok joj Marijet pokaza sa koje strane svako veče dolazi, kako zastajkuje, kako mlatara rukama od hladnoće i kako staje, osloniv se na kesten, pa gleda, gleda.

Njegova senka, u tom trenutku na snegu, postade duga i nepomična, i njoj u istom trenutku, munjevitom brzicom, sinu kroz glavu: »Taj, dakle treba da dobije kap španske krvi, sa njenih usana, koju u ovom svetu nikom nije dala«?

Njegove čizme, njegove vojmičke vrline. njegove gluposti u dijalogu, sve joj to bi toliko dosadno da je odmahнула rukom i otišla od zavese. Uzevši svoj cilindar i svoju plavu periku, htela je da pretvori svoju glavu u glavu minhenskog studenta, ali kad je opet prišla prozoru i prstima lako odmakla zavesu, napolju, ona ista sen stojala je i dalje, zagledana u nju. Nikog živog inače nije bilo na ulici i ona muklo reče svojoj sobarici da ide da spava.

Zatim otvori prozor i pozva, glasno, mladića. U kosu i lice padoše joj pahuljice snega.

Čovek koji je, možda, mislio da sanja odvoji se od snežnoga stabla, potrčao uz stepenice i lagano odškrinu staklena vrata. U crnom šinjelu, sav prekriven, pojavi se pred njom kao senka.

— Oprostite mi, čuo sam bio da ste došli, da ste se vratili, i pošto vam pretila opasnost, došao sam da vam to javim, ali nisam smeo unutra. Noć je lepa, a ja sam navikao danju da spavam, noću da obilazim mesečinom obasjana brda i redove drveća — govorio je tiho i zadihano.

Zaprepasćan, kad je vide u muškom odelu, on je stajao, kao u snu, u vratima, širom otvorenih očiju, pod čelom natučeni na oko kao šlem. Učinio je pokret kao da će je uviti u svoj šinjel, a odmah zatim pognuo je pred njom glavu. Između staklenih vrata, dodirivao je skoro njeno lice, sasvim vidno i u tami. I kad mu pokaza prolaz da uđe, on jedva napipa nespretno, njenu ruku. da je zahvalno poljubi

Kao da je i sam osećao da je samo slučaj i čudna sudbina to što ga iz tamne, hladne noći pozvaše unutra, on zastade pred ognjištem, naslonjen na sablju, i ne skidajući šinjel, reče da je došao da joj kaže nešto što još niko ne zna, ali što je on, slučajno — od svog rođaka, pukovnika Valerštajna — doznao. Da se spremaju. sutra, iznenada da je uhapsi i prebace u Švajcarsiku, tako da joj neće dati ni stvari svoje da ponese.

I videvši da to što priča nju ne buni, prestrašen od njenih plavih. munjevitih pogleda, on se još više zbuni i učuta. Mislio je da nema smisla što se tako dugo

zadržava, i u želji da ode, on je opet poljubi u ruku, dok ga je ona mirno, sa osmejkom, posmatrala. U daljini on joj se činjaše kao mladi medved, odeven slučajno po vojnički, ali u blizini on nije bio mnogo gori od ostalih oficira koje beše videla u lovu, i po preponama, pri jahanju.

— Dockan je, skoro ponoć — reče mu tiho, nekim dubokim promuklim glasom, ukočena pogleda, i kršeći ruke. Ako vas ko vidi, ko zna šta će pomisliti, a moja čast, moja neokaljana čast, sad je u vašim rukama i možete je razoriti.

— Zar ja, koji vas toliko volim? ... — izusti on, zamuckujući. preneražen i sam time što je rekao, a nije mislio da kaže.

Ona se tad, kao bajagi, zgrozi i vrisnu, skočivši sa šezlonga, presamitivši se nad naslonjačom, pruživši glavu ka vatri. Oturivši od sebe rukama nešto što je, valjda, htelo da joj se približi, da je zgrabi.

On ostade u velikom, polumračnom salonu, nepomičan, uplašeno stojeći, zagledan u nju zažarenim očima, ali sav u strahu. Kao u snu, kao u snu, bio je, iznenada kod nje, u mogućnosti da je grli i da je ljubi, i od toga mu pamet beše stala.

Ono što je očekivao — jer očekivao je to od prvog časa da se desi, možda kroz godinu dana — dešavalo se, eto, iznenada, tog istog dana.

Mračni kutovi raskošnog nameštaja, ogledala, naslonjače, crteži, slike vrteli su se oko njega, kad mu ona lagano počeo privlačiti ruku, šapćući:

— Treba da ostanete kod mene, da me čuvate i branite. Spavajte ovde kraj vatre; ja idem gore. Nikoga nema da vas budi, ali ja se nadam da će vam i tako biti lepi snovi... Delinger — uzviknu iznenada, kleknuvši mu sasvim u blizini, iskrenim i strasnim glasom, razbarušivši mu gustu, zlatnu kosu.

Smejaše se što je tako uplašen, i zagledana u njegove široke snažne grudi, ona ga očigledno posmatraše sa zadovoljstvom. Najposle, pred njom je, kao i Hiršbergova, bila prava i strasna mladost, koja joj beše nadohvat ruke.

Pa ipak, kad je mladi oficir, kao dolazeći k sebi, užasnut, skočio i počeo da se prašta. izvinjavajući se da je opasnost prošla — jer kad nisu došli po nju do sad, neće do ujutru ni doći — ona ga je s jednim besnim pokretom glave puštala da opet ode.

Praštajući se smeteno, fon Delinger, u šinjelu i kapi, kao što je i došao, osećao je grozno da sad odlazi od onog što mu je već bilo poklonjeno i da je, možda, nikad ovako naći i videti neće. Nameravao je jednako da ostane, ponavljao u sebi da treba da ostane, ali su mu se udovi pokretali sami

— Čega ste se uplašili, koga? — šaputala je tad senjora Montez, videvši da mladi oficir ide. — Kralja? siktala je tiho kao zmija. i prezrivo, kao u groznici, tiho, dodade: — Napolje, napolje — i ti si kao i drugi — ni tvoja njuška nije od onih što bi mogle da spasu neku hrišćansku dušu iz pakla — *por librar un anima christiana del infelno* — kako reče, samoj sebi, španski.

Noć, prazna noć, ostade tako senjori Montez, i raskalašnost u knjizi Brantoma, pošto ni jedan od ovih Bavaraca što su to veče prošli kroz njen salon nisu umeli, ni ponašanjem, ni dušom, ni lepotom oka, da umire u njoj tu razdraženost i ludilo koje je beše obuhvatilo, sada na vrhuncu slave i moći.

Kad je mladi oficir u nedoumici, preneražen njenim prostaklukom, izašao sav bled i nespretn, ona poče ponovo da treska sve što joj pade šaka i da razbija vaze, plačući.

Minhen je spavao u ziraskoj noći, ali ona koja je došla sa druma i zavladala u njemu bila je budna. Kroz plač je tražila smisao sveg svog uspeha, bogatstva, života, pri završetku te godine, što je oduzela mir čitavom jednom narodu i nalazila za sobom samo prazninu. Prvo u osećaju svoje lepote i sile, posle u zmijskom puzanju prema vratu onoga koji je bio prvi nad prvima, ugušila je u sebi groznicu svojih čula, osnovu inače njene pojave, ponašanja života. Jedna jedina kap španske krvi na njenim usnama spasla bi je bila od sve te poniženosti koju je u sebi i svojoj uzdržljivosti osećala. Plahovit neki ljubavnik učinio bi joj život lepim, Ludvik I, njena prenemaganja, sve te političke i vojničke lutke oko nje učinile su joj život glupim i ludim, ropskim. Ljubav, u razdraženosti njenih izmučenih čula, učini joj se, to veče, dragocenija od svake vlasti nad čitavim kraljevstvom, i jer to nije imala, plačući je hodala gore-dole, odmičući zavesu, zagledana u praznu, mračnu ulicu, zavejanu i mrtvu.

Ono što je pri povratku iz dvorca toliko zaželela bilo je sasvim nešto drugo nego grafovska titula koju su joj svi ponavljali, i zato što je to drugo odloženo za nekoliko časaka ona je, plačući u svojoj praznoj kući, do besnila, žalosti i požude izdisala.

Posleolikih godina razvratnog života, slika čitavog jednog grada što joj ležase pred nogama, kao i žetve i blago čitave jedne zemlje i krunisana jedna glava, nisu joj se učinile da vrede ni toliko koliko ta pomama za telesnom ljubavlju koja je beše, to veče, obuzela i za kojom je plakala.

Odjednom, vičući: »Marijet, Marijet«, ona se otrže od plača, od svih tih jadikovki, i poče da se, pred ogledalom ulepšava. Sa osmehom, kroz suze, ona reče svojoj sobarici da pođe i potraži Hiršberga.

— Zar po ovom mraku i snegu — pitala je preneraženo Francuskinja. — Zar po noći? Zar ne možete da dočekate do sutra?

Tumačeći joj gde će Hiršberga naći — u kafani Rotman — i šta da mu poruči, ona se razveseli tako lako kao da je celo veče igrala i pevala.

— Pa dobro, a šta ćete ako mladić i dođe, ali vas ne htedne ni da vidi? — pitala je njena sluškinja, polazeći da probudi lakeje

Tada njena gospodarica, zatvorivši Brantoma, prigušenim glasom reče nešto na španskom: Mucho sabe la Zorra . . . lisica zna mnogo, ali žena što čezne još više.

DRUGI DEO

I

PO PRAŠNOM, skitačkom drumu, kolima punim šarenih krpa, beše došla u Bavorsku Igračica španskih igara plemenita Mariija Dolores del Poris y Montez.

Kroz godinu dana postala je, najposle, grafica Landsfeld i zvanična metresa Ludvika I, koja je oborila vladu crnih, verskih nazadnjaka, pa je za glavnog ministra dovela svog čoveka, državnog savetnika barona Berksa, koji je imao i tu dužnost da nosi u krilu njene pudle.

Uskoro posle toga, jedan minhenski šaljivi list štampao je kalambur, po kome je u Bavorskoj zavladała samo jedna boljka koju valja isterati, a to su »dolores«.

Sudeći po liberalnoj štampi minhenskoj, i uopšte po onom što su pisali, tim povodom, slobodarski listovi po Evropi, ta Španjolka je bila uzvišena boginja što je sletela sa neba, samo zato da poniženima donese nadu i slobodu. Bavorskoj veličanstveno, novo doba međunarodnog ekonomskog blagostanja, Minhenu zlatan vek slobode reči i štampe.

Onog dana, međutim, kad je u to ime novi ministar, državni savetnik baron Berks, držao utešitelno slovo univerzitetskoj omladini, srdačno i nežno, kao što je držao i pse te igračice na krilu, pisala je o senjori Loliti Montez i katolička, dotle vladajuća štampa.

Po njoj, u zemlji se behu dogodile ogromne promene, nagore, te je ta vavilonska kći Ludvika I vukla u propast. Zemlja pre, naročito za vlade katoličkih ministara, bogata i zadovoljna, osiromašila je i oglodala je, dolaskom na vlast kreatura te đavoiske žene, agenta engleskih slobodnih zidara. Bestidna, ona, u stvari, vlada sa prestola i rasipa novac državni, troši krvavo zarađeni novac poštenog građanina i oduvek poštenog seljaka. Sramoti Minhen svojim groznim orgijama i mater Isusovu, zaštitnicu Bavarije, svojim izjavama pred studentima, koje naročito zavodi i kvvari.

Zato je, krajnje vreme da, na to, nezadovoljna vojska, kaže svoju reč, a narod protiv te golišave kurtizane ustane grmljavinom i gromom.

Minhenski žitelji, pročitavši sve to, nisu mogli da primete, nabrekli od piva, ni jedno ni drugo što se tu kaže, ali su primali sve to za gotovo, jer je moralo biti sveta istina kad tako piše.

Da je kralj zidaó neke hramove, po izgledu sve luđe, to su videli i oni, da je za njegovu prijateljicu prezidan čitav jedan dvor, u Barergase, i to su primetili, ali da je i u crkve ušao vrag, to još nisu mogli da poveruju. Isto su tako u njima gorele sveće kao i godinu dana ranije, a napolju je vejao isti onakav sneg kao i kad se prvi put proču da nije više neka španska protuva, nego bavorska grafica Landsfeld.

Mnogi je, naprotiv, pozdravljahu sve više, u nedoumiici, otkad je pred njenom palatom stajala straža vojnička i okretahu se za njenim crnim ekipažom, kao da je bila

ne samo dvorska baletiza, koja više nije nikom igrala, nego, zbilja kap rvi španske što je pala na Minhen, na koji su pre padale, silom čuda, samo kapi mleka iz voštanih dojki Bogorodice.

Skoro svako jutro, vozila se sad, sa lakejima za leđima, u svom crnom, novom bataru, na kom je vidno bila urezana srebrna njena grafovska kruna i monogram njenog imena. Svet je pratio, razjapiivši usta, povorku što je išla za njom, od njene teške, gospodske kapije do ministarstva, ili kraljevskog dvora, a uveče, kao u zimske bajke, u kraljevske lovačke dvorove, u gomili mladih oficira, studenata aristokrata, ili umetnika.

Lepota njena ostajala je nepromenljiva, u svežini njenih dvadeset i šest godina. Lik joj je bio i dalje ljupko lice jednog engleskog dečaka, nežne lepote, u koje su tek ogromne ljubičice njenih očiju unosile, pod dugim, crnim trepavicama, sumormu svetlost velikih, plavih, sferičkih prstenova, oko nebeskih požara, i tama, posle meteora. Kosa joj ostade i za tu godinu iznad čela, kao krilo nevidljivih gavrinova.

Njene divne grudi, i noge, čiju lepotu nije tajila, ostadoše i dalje čuda što su okupljala gomilu, bilo u pozorištu, po ulicama, ili kafanama. Uvek je u haljinama od crnog somota, ili plavog, za jahanje, uvek u odelu tesnom, pripijenom uz telo, ona je polako postala opšta delirija te varoši, pune piva.

Njeni nakrivljeni šeširići, sa peruškama, njene visoke, meke rukavice iz inostranstva, raznih boja, njene cigarete, a naročito brilijanti, izazivali su mržnju žena, do ludila, kao i gnev ljudi, jer je bila sve drskija, nepristupačnija, oholija. Čitav je niz bio imena njenih frizera, krojača, što doputovaše baš kroz one kapije kroz koje odoše izgnani švajcarski jezuiti, i njima su se imena šaputala zavidljivo kao i imena njenih »ljubavnika«. Spletka je oko nje bila tolika da su o njoj verovali i pričali najluđe stvari, i jedna slika Kaulbahova na kojoj nudi pehar razblude iz močvare i jedna druga na kojoj beše naslikana kako sedi, pokrivena samo providnom koprenom, na svojoj novoj, mladoj, snažnoj dogi, u zbirkama o njoj, svakako nisu bile najbesramnije.

Uzalud je delila milostinje, pomagala nevoljne, posećivala bolesne, sramota njena sve je više rasla u brda i sve se više po Bavarskoj širila. Pod njenim prozorima, već i prošle godine urlala je svetina, maukala i drečala, bacajući kamenice. Proleće što je dolazilo sanjala je, i sama, kao krvavo.

Melanholična, ona je sve češće u dvorskom pozorištu, u koncertnoj dvorani Odeona, po kafanama, imala stav izgubljene i bezumne. Gledala je kao da nije videla i slušala kao da je slušala neku školjku.

Jahala je sve više, prema dalekim okolnim šumama i brdima, i to jahanje pretvaralo se polako u bekstvo od grada i ljudi Pošto više nije igrala, jer to kralj nije hteo, krv se u njoj beše zgusnula i ona više nigde nije nalazila mira. Došla sa druma, beše uprla oči samo u dvor, i za ljubav Ludvika I odrekla se bivšeg života, u želji za raskoši i silom. Zatim je bila gotova opet, onako uzdržljiva, izmučena i žalostiva, da sve to baci za jednog jedinog žarkog, mladog ljubavnika. Sad kad je i to imala, grozničavo se opet vraćaila, ni sama nije još znala čemu — dvoru, velikim jasnim kraljevim očima, kruni što je sve dalje lebdela, ili svojoj potmuloj radosti da harči i

rasipa, i više svega da tu glupost versku, najposle, do mile volje, kao stare, prazne vaze, razbija?

Ćutljiva opet, kao pri svom dolasku u ovaj kraj i narod koji nije nikad volela, ona je živela u palati svojoj, u raskoši i sjaju, praćena lakejima, tako da je retko kome reči progovorila. Marijet, njena sobarica, jedna histerična, plava Ženevljanka, hroma malo na levu nogu, iako to nije moglo da se primeti, dolazila je do njenih soba, haljina, avantura, ljubavnika, pisama i suza, jedina. Ona je imala i tu dužnost da Boksa, novu crnu dogu, svakog dana okupa.

Njena gospodarica, inače, skoro svaki dan, odlazila je u dvor, a kralj je dolazio skoro svako veče, u društvu lolamontana — uski, politički krug koji je obično bančio u salonu ili zimskoj bašti palate. Baron Berks, a katkad i ministar Valerštajn, razmatrali su stanje Bavarske, a sa njom u vezi i političke događaje cele Evrope, ratujući uvek u vazduhu, po kom su šarali prstima i dokazima i razlozima, kao protiv neke nevidljive vojske — protiv jezuita — ne videći nikad ono što im je već bilo pred nosom, opoziciju koja se stvarala sve vidnije, usred Minhena, nasred Univerziteta.

Arhitekt Klence i Metcger kuvali bi punš — kao i ostali više željni piva — razastirući po svim sobama svoje kartone novih planova građevina, koje su kralj i Španjolka posimatrali, držeći se, kao verenici, ispod ruke. Obično se zatim prelazilo na stihove, koje su o njoj pisali i kralj i Metcger, a posle njih i svi ostali.

Njeni verni pratiodci, oficiri i studenti, pevali bi, međutim, i galamili u društvu slikara, i dizali paklenu larmu oko klavira i kockarskih stolova, gađajući se isto tako brzo političkim ubeđenjima kao i kečevima i »cis« evima mesto »c«ima. Među njima, poručnik Nusbaumer stojao je obično kao oličenje Lolinog viteza — po višem naređenju, — a u jednom kutu sedeo je opet poručnik Delinger kraljevskih švoležera, pokupivši obično pri kraju kocke sav dobitak od sveg zajapurenog društva, jer je već godinu dana imao lude sreće na karti. Prezren od svojih drugova, praćen obično zadivljenim pogledom onih koji bi prvi put dobili pristup u to društvo, zavaljene blede glave, i strašnih očiju Meduze, klatio bi se na naslonjači, u pantailonama boje žutih lala, u prsluku boje maka, u fraku boje plavih ladoleža, opet, i graf Hiiršberg, predvodndk studenata »lolamana«, upirući pogled, samrtnički ozbiljan, u svaki pokret domaćice, zabrinute jedino za to da joj punš bude — dok je kralj u društvu — vruć, a šampanj — leden. Šta bi nastajalo posle, kad bi Ludvik I otišao, između te jedne žene i tolikih ljudi, to bi se prepričavalo po Minhenu sutradan, sa zgražanjem, baš zato što se širilo iz najsigurnijih izvora — iz lakejskih usta.

Tek pred zoru, kao neko drugo Sunce na zalasku, zgasnula bi svetlost sa prozora njene palate u mirnoj noći i na visokom snegu, te umukla svirka i vika u tim širokim, zavejanim poljanama na kojima je kralj dizao, u antičkom stilu, poredničke kapije, atinske propileje i gliptoteke i pinakoteke.

II

Kao sen, u zavesama Ministarstva predsedništva, videla bi je gomila, opet, sutradan, gde sedi u kabinetu barona fon Berksa i sa osmehom kipa, zatvorenih očiju, sluša ministarske referate.

Ljubičaste i bele zavese od čipaka belgijskih i plavi ćilimovi, tamna orahovina i stare, nemačke, srednjovekovne slike Hristovog stradanja, čudno su tad pristajale uz haljinu najnovijeg, pariskog kroja — usrećiteljice naroda — i uz njene prekrštene, otkrivene, lepe noge.

Sedeći bestidno, ona se bestidno i igrala čitavom tom zemljom.

Licem omatorelog satira, oštih ušiju i čupave bradice, osedelog jarca, baron Berks je, klečeći jednom nogom na jednoj kozezi, tumačio svojoj zaštitnici političke intrige na dnevnom redu oko Ludvika I.

— Vaše slobodarstvo, grafice, violentno čim oseti miris jezuita, ne sme preći u napad na katolicizam. Ostavite to, nevidljivo, nama. U njemu je, kao u mreži, sva naša zemlja i veći deo Evrope i trag jezuita tu samo je najcrnija nit. Katolicizam još opija Bavarce kao što u mraku crkava naše debele seljanke, pri ispovedanju, zanosi prepodobno šaputanje popa. Protiv toga se ništa ne može. Ako hoćete da ih ipak pogodite, grafice, treba zgodnim povodom da skrenete Veličansitvu pažnju samo na njinu tezu, sad, pred sklapanje konkordata. Po naređenju iz Rima, oni će kao legija preći i preko njega; otadžbina, vladar, kruna, sve je to za njih igračka, oni se i životom igraju. i životima, svim životima, uz mrmljanje svojih molitava i svoj osmeh ugojenih uškopljenika. U stvari, oni bune sela, i ja zbilja ne znam kako ćemo preturiti preko glave ove događaje u Francuskoj, sve gore i gore.

— Kad nisam mogla da imam sudbinu da nađem ovde na vladara koji bi bio elegantan, u punoj muškoj snazi, slobodan, pravo da vam kažem, dragi Berks, malo mi je stalo do tog šta nas čeka — govorila je, sa žučnom drskošću, gore još nego inače gospođa Montez. — Minhen i moja sudbina ovde čini mi se da će za mene biti onaj preokret u životu koji nas obično sustiže u polovini i prekrha, kao granu koja je počela da se suši. U meni je neko neizmerno nezadovoljstvo i gotova sam na sve. Mislila sam da ću ovde da se uzdižem sve više, a vidim da ću početi, da sam počela da se srozavam. Nek bude dakle, šta bude. Po mom mišljenju — nastavljala je melanholično, dok joj je ministar ćutke, sa glumačkim zadovoljstvom, ljubio ruku — protiv crkve ima samo jedna moć, a to je Sotona. Sve sam pripremila za njegov dolazak u Minhen — dodade prsnuvši u smeh. Što više slobodnih zidara, Berks, što više ateista, što više onih koji su spolja mirni, kao prečisti anđeli, a iznutra anarhični kao polipi. Protiv popova ja ću da izvedem studente; i videćemo, Berks, kakvo će proleće doći.

— Vi ste divni grafice, kad ste srditi, ali previdate jednu stvar: vaš mecena nema postojanosti, ni u ljubavi, a kamoli u mržnjama. Ne zaboravite da je jedan moj prethodnik, njegov dugogodišnji saradnik, otišao u tamnicu, i sve zbog popova koje, dotle nije hteo ni da vidi. Sad je pao Abel, i ja sam ispao kao neki Kain — (u naporu

da bude duhovit, kao i ostali koji su bili primljeni u krug te španske Parižanke, ministar je ključao, svojim skupljenim, tankim uspijenim usnama, nad iskrivljenim zubima, zrna kalambura) — ali ko zna ko dolazi posle mene? Bude li opet Abel, to će biti za vašeg mecenu lamentabel.

— Doznala sam da protiv mene sprema nešto Rajšak. U razgovoru sa biskupima, rekao je, juče, da će crkva, kao i Hristos nekada, umeti da istera demona, a iz bogalja i šenutih još lakše, i to pravo u svinje.

— Graf Rajšak ne može da vam zaboravi što ga nazivate evnuhom. Inače, to je najmirniji arhibiskup koga smo imali. Ima vrlo određen pojam prolaznosti svega i ne želi ništa više od života do samo još nekoliko partija posle ručka, muzike i nekoliko lepih, plavookih seljačića za svoj hor dečaka. Njino latinsko pojanje potpuno ga usrećava u ova hladna jutra. Predlagao je juče da se uvede loženje u crkvama, a o vama rekao je nešto mnogo gore nego što ste čuli, ja sam bolje obavešten od vas — dcdade zadovoljno, videći da se ona sprema da ode. — On je uveravao sveštenstvo da je, i za vas, nađen čovek, demon, koji će vas upropastiti i strpati vas u diližans, na drumu, otkuda ste i došli. Pravo da vam kažem, grafice, po sviim izveštajima policije, mislim da će taj hidalgo jezuita biti graf Arko Balej. Čuvajte ga se.

— Ne bojim se nikog, samo sebe, dragi Berks — govorila je igračica izlazeći na vrata ministarskog kabineta, kao neka ohola, crna paunica. — Kad naslonim, pokatkad, čelo na prozor i pogledam napolje, iz života u koji sam se sklonila, u mirak i noć, čini mi se da vidim onu drugu koja je isto što i ja, pa ipak samo žalost, praznina i slika stakla, što je i samo prah. Te Lole sam se zgrozila, toliko puta kod prozora u svojim sobama, u Englesikoj, Rusiji, Parizu, Španiji, Indiji, i znam da ću se samo nje zgražavati i kad budem stigla ko zna još kud.

Zastavši kod prašnog i zamagljenog prozora predsoblja, sa kojeg se videlo staro dvorište dvora kraljevskog i zavejani vrt, ona obujmi pogledom veliku mračnu zgradu što je zaudarala na memlu arhive i bud, i okrete od svega toga glavu. S neizrecivom afektovanošću, ali i ljupkošću, po svom teatralnom načinu, ona reče svom pratiocu: — Neizrecivo sam nesrećna, Berks. Stigoh, dakle, i uz ovaj prozor — dodade zamišljeno.

— Čekaju vas, grafice, u dvoru — prošapta nemirno mmistair, uplašen što lakej, iza njegovih leđa, sve čuje.

Ona mu hitro pruži ruku, i kao prenuvši se iz sna, potrča niz široke stepenice.

Kod njenih kola, oko kojih se skupljao svet, na blatnoj i snežnoj ulici, stajao je već graf Hiršberg, u studentskoj kapici burševa, boje jesenjih amaranta, u svom đaćkom paltou.

Pozdravivši je pokorno, kao sen, vrhom srebrnim svog štapića odgurnu nekoliko drskih prolaznika koji su je glasno ismevali i dobacivali joj uvredljive izreke na pivarskom bavarskom dijalektu.

— Pereat — doviknu im jedno šegrče, skoro boso, što je prtilo na leđima nekoliko pari gospodskih čizama — Dole Lolaberks — prodera se još jače i prevrnu se u blato, zabatrgavši se i saplićući o same svoje noge što su htele da pobegnu.

— Ulazite, grafice, i ne slušajte ih — prošapta joj mladić, dok su dve sluge nepomično sedele, jedan držeći uzde vranaca, kruto, kao da drži buket cveća, a drugi bič, u najmanju ruku kao da drži u šakama palac nekog sveca. — Princ Hajnrih Rojs je stigao jutros u Minhen i želi da vas vidi posle podne. Kod mene je, i mi ćemo vas čekati, ponizno kao psi, ako smem moliti! — dodade videvši njen bestidni i podsmevački izraz lica, uvijajući joj čizimice krznom.

— Trebalo mu je godinu dana da me se seti, Hiršberg, i sad misli da ću mu valjda, pasti oko vrata? Ti si mi sasvim dovoljan — dodade tiše — to mu možeš reći. Nikad nijednog nisam volela kao tebe. Neka stanu kod crkve — doviknu slugama na nemačkom, dok se mladi čovek, prebledeo, smešio osmehom bolesnika bez nade, kome bol, kao i laž, već prija.

— Mučila sam vas, Hiršberg, jer ste bili jedini, čitave prošle godine, koga sam se bila zaželela svim svojim čulima, vašeg oka, mirisa vašeg duvana, vaše lepe ruke. a naročito vašeg glasa. Besnela sam, jer sam želela da vam odolim, ali pri tim stvarima, vi to i sami znate, ne pomaže otpor. Trebalo je da se radujem što me toliko želite, a ja sam bila ćudljiva, jer sam htela da pokažem svoju žalost, koja je, iako vi svi to ne verujete, osnova mog karaktera, i htela sam da upoznate moju špansku gordost. Kakva ludost sve to, u trenutku kad ste bili davno spremni da me ljubite tim svojim uzvijenim usnama, najlepšim što sam ih ikada videla.

— Sinoć ste, u Odeonu, rekli poručniku fon Delingeru da ima usta kamenitih kipova vavilonskih bogova, onih kojima su devojke žrtvovale svoju nevinost.

— To nije istina — prsnu ona u smeh, — ja tako što ne bih mogla da izustim pred svetom. To mu je rekao Metcger.

— O ne, on nam je sam pričao Bio se napio kod Tombozija i počeo je da razbija čaše. Nije ni sanjao da sam u tom trenutku hteo da mu udarim nož u grudi i da je blizu smrti. To jest, jutros, kad smo se vraćali kući, priznao je, da je za trenut, noćas, osetio neku tamu u očima, koja je, posle, kad je hteo da uzvikne, prošla. To je bilo tačno tada. Uostalom, kako reče, on je uveren da se vi dajete lako, samo ako vam to u tom trenutku godi sujeti.

— Oh, on će mi to platiti, Hiršberg, taj gvozdeni, glupavi panj, što me ubi idiličkim pričama o svojoj dobroj, ostareloj majci.

— Grafice, pa i ja mislim tako. Menjate ljubavnike, iako javno pripadate, samo, vi znate kome — tajno ste svake nedelje s drugim.

— Vi ste ludi — uzviiknu ona sa čvrstim ubeđenjem, onako kako žene upotrebljavaju tu frazu kad se od njih traži da potvrde nešto već davno poznato i očevidno.

— Pa tako misle i ostali.

— Svi ste ljudi — uzviknu na to, zažarenim, plavim očima. I primetivši da su kola stala i predomislivši se nešto, ona ga poljubi brzo, skrivena u visoku jaku od krzna, šapćući: — Glupane, koristi se ovim danom, danas. Volim te, kako te nijedna nije volela, i kako te nijedna voleti neće. Seti se naših sastanaka, ili još više, misli na budućnost. Na što se neprekidno osvrtni? Pogledaj me tim svojim lepim očima pod uvojcima što se prepliću kao zmije. To sam ja, tvoja Lola, zašto si ljubomoran? Neću ga, posle podne, ni osloviti. Reci mu neka ide.

Uvek sa tom gorčinom u oku, kao da prisustvuje pogrebu, mladi student joj pomože da izađe iz kola i, kao u strahu da ga iznenada neko ne udari, pogleda okom gonjene zveri gomilu koja se oko njih opet otvori.

— Kraljeva drolja — čuo je kako neko, sasvim čujno, doviknu, tako da je preneražen zastao, stisnuvši mali, dvocevni pištolj u džepu. Srećom, ona ne beše gadost čula, te je čak pozdravljala ljupko one koji skidoše šešire.

— Hohoho — počeo da se cereka, izazivački, neki debeli glavurdan, pred njegovim štapom, tako da mu ne preostade ništa do da pogne glavu pa da ćutke uđe u crkvu.

Ona je već, međutim, sa podsmevačkim izrazom i osmehom slušala tihiu misu kod levog oltara Sv Duha. Pod nebom raskošnog ukrasa tavanice i fresaka, na svodovima iznad stubova gotskih, sa kapitelima korinćanskim, bila je priklonila koleno — Molila sam se Bogu za vas, Hiršberg — šaputala mu je kad sede kraj nje u klupu. Spustivši ruku u njegovu uvek toplu šaku, ona ga pogleda kao da je trebalo kroz koji trenutak da stavi na glavu venčani veo.

Njena velika ljubav, najposle, prema njemu, u stvari, bila je samo zbunjenost do koje ju je bio doveo Ludvik I, nemoguć u ljubavi. Da ga počne uzdizati, pošto sa onim drugim, pravim, nije više znala šta da počne, na to je počeo navoditi njena pokvarenost.

Naslutivši da u tom njenom prekomernom obožavanju prema njemu, koje beše potpuno protivrečno njenom načinu negdašnjeg mučenja, ima mnogo neiskrenog, Hiršberg pomisli da je tome uzrok njen strah od njegovog druga, mladog princa Rojsa, koji beše došao po svoju prošlu ljubav.

Ljubomoran, on je to njeno fantastično obilaženje po crkvama — koje je bilo samo uzaludan pokušaj da umilostivi mržnju sa hiljadu lica, koju je oko sebe, po ulicama, već od početka jeseni i prvih tuča na univerzitetu, gledala — tumačio sećanjem na njenog bivšeg ljubavnika. Njin zajednički život, iako je trajao samo nekoliko dana u Augsburgu, prošle jeseni, kada su se danju skrivali u crkve da bi se mogli ljubiti, činio mu se daleko srećnija ljubav nego njegova, iako se ta njegova ljubav povlači eto već drugu godinu. Rešen da se više ne ponižava, bio je odlučio i da svog druga pusti nek je opet odvede iz Minhena, iako mu je laskala pomisao da će možda, kad do toga dođe, hteti, ipak, da kod njega ostane. Međutim, ona nije skidala plave oči sa njega, videla je da se muči i zbilja je htela da ga uveri pogledom, šapatom, tako iznenadnom blagošću, čudnom pitomošću, da je zbilja u njoj nastao neki preokret i da ga zaista voli.

Uz tiho zvonce ministranta, ona poče da se busa u grudi, sa jednim osmehom prema njemu, u kome je, čak i tu, u crkvenom polumraku i tišini, bilo gorke melanholije, ali i raskalašne veselosti. Posle čudljive uzdržljivosti, skoro godinu dana, prema njemu, ona se bila pribila uz njega tako čestim uživanjem telesnim da je on dobro osećao da će ga napustiti pri prvom, najlakšem i najmanjem dodiru s drugim. Samo, mesto da se boji novih poznanika, on je ljubomorno strepeo od senke koja se vraćala iz prošlosti. Nije primetio da ga je mašta varala i da je došao trenutak kad se može smiriti, jer je nju počelo da obuzima prema njemu strasno ludilo. Kao zvezde u visinama, nedostižne i prečiste, sijale su sad njoj i činile se sad njoj njegove oči, tako da joj se učini, kad bi je sad napuistio, da bi umrla za njim. I ne sluteći koliko ona, u toj crkvi, udiše njegovu telesnu svežinu, mladost i snagu prošao je i kraj njene duše koja mu se beše, preko noć, otvorila. Mislio je neprekidno na princa Rojsa, sa tvrdoglavošću ljubomore.

Ali ako nije primetio mogućnost za sebe da bude radostan, našao je sto uzroka da pati, dok su izlazili iz crkve i sedali u kola. Zagledan u kuće. ružne kapije, trgovine, iz kojih su istrčavali ljudi da ih vide, Hiršberg se vozio kraj nje prikovan ljubomorom, u isti mah kad je za nju bio, ili mogao biti, jedinstven, planina slasti prema jednom zrnu peska prošlosti

Sa dva ukrućena lakeja, i dva pobesnela vranca, koji nisu bili navikli da staju, pa su drhtali, kola grafice Landsfeld stigoše do tamne zgrade dvora.

— Iziđite — prošapta mu ona — i čekajte me posle podne, ali recite svom mladom prijatelju da je najbolje da otputuje otkuda je i došao.

I dok je graf Hiršberg obuhvatio pogledom tzv. Cour de la Fontaine, njene mračne prozore i žute zavese, velike sunčane satove, gore, na kuli, ona ga isprati jednim vlažnim, dugim, zanosnim pogledom, kakvim, istog dana žene nikad ne gledaju dvojicu.

III

Odlazeći svom ljubljenom kralju. ispod ruke sa svojiim pravim, mladim, ljubavniikom, željena i tražena još od tolikih drugih, grafica Landsfeld, idol umetnika i omladine i diktator ženski svih političara, negdašnja Lola, igračica, senjora Poris y Montez, nije ni slutila da je to isto podne u tamnom dvorcu biskupa minhenskog najposle, nemilosrdno i neodložno, rešeno da se ona protera.

Po raskaljanoj ulici, redom su, to podne, izišli iz biskupije, bleđi i vidno uzbuđeni, njeni obožavaoci, koji su trebali crkvi da posluže da se oslobodi te kćeri Sotone, a crkva je bila, kraj sveg liberalnog ministarstva i đaćkih nereda, još uvek u Minhenu svesilna.

Sa jednim bolno otvorenim izrazom usta, prešavši rukom preko čela kao obronkom nekog tvrdog šlema, ispao je na sneg ulice, prvo, mladi poručnik fon Delinger, u paradnoj uniformi kraljevih švoležera. Unezveren, van sebe, jedva je imao snage da se otetura do najbliže kafane, sedne i, skoro suzno, zarije šake u lice.

Za njim iziđoše, u razmaku od nekoliko četvrtine časaka, krutog hoda i pocrvenela lica, poručnik Nusbaumer iz pešadijske garde, pa kapetan fon Baur Brajtenfeld, pa pukovnik knez Valerštajn, pa studenti fon Dilingen i baron Stajnek, zatim, ispod ruke, u veselom smehu, arhitekt Metcger i slikar Stiler, najposle, sa izrazom policijskog njuškala, graf Arko Valej. Svi, dakle, koje je, u to doba, biskup minhenski, po informacijama, mogao smatrati da su graficu Landsfeld imali kao metresu, platonsku prijateljicu, ili da je još uvek, po svojim spavaćim sobaima, primaju.

Tek rnnogo docnije ispao je iz biskupije i sam Hiršberg, sa licem kao da je dobio u zube udar pesnicom, idući smrtno bleđ ka dvoru, otkuda ga biskupi behu i pozvali.

— Otišli su — govorio je, umorno, biskup minhenski, graf Rajšah, međutim, naslonjen na barokni prozor svoga dvorca, među velikim, raskošnim, ljiubičastim zavesama, nad balkonorn raskošne, gvozdene, gospodske ograde, nad svodovima tetškim kao stare zidine tvrđave.

— Otišli su, i to je poslednje što sam za vas mogao učiniti — nastavio je biskup, sa jednim gorkim osmehom očelavelog Cezara, obrativši se i osvrnuvši pepeljavo bleđoj nadvojvotkinji Sofiji, koja je, kršeći ruke, iza njegovih leđa sedela, u plavoj naslonjači, zaprepašćena. — Otišli su, i svega je jedan obećao da će pomoći da tu zmiju zgazimo. To se ne može dobro svršiti. Neka bude volja Božija. Nemoguće je, kao što ste videli, Visočanstvo, ljude spasavati od ludila. Oni ne drhte pri pomisli na propale useve, ni na poplave, oni ne drhte pri pomisli na krv koja može poteći prvih dana ovog marta po ulicama, oni ne drhte pri pomisli na rulje što već glođu korenje, oni trepere samo od straha za njom. Kap španske krvi, ako je uopšte ima u toj devojčuri, zamutila im je mozak koji ismeva krv što već vekovima teče iz prečisite rane Bogorodice, i za bogalje, i bogate, i za ponižene i sirote, za sve nas. O, da ima vremena, ja bih čekao. Razboriti um kraljev polako bi i sam uvideo da je to samo

smradna, nečista lešina jedne španske kobile, sa kojorn se igra mladost, dok mu se duša gubi — ali događaji idu, ja ih vidim, idu. Nikako ga ne nagovarajte više da putuje, to bi ga samo vratilo u san, mladosti, i njoj. Ja se dovoljno bojim i prošlosti, jer i kad nje više ovde ne bude, on će je radije gledati u sećanju nego sve druge pred sobom. Ludvik je, po mome mišljenju, bolestan, bolestan od one velike bolesti koja se zove žudnja besmrća. On je u dobu — dodade biskup tiše — kada nam senke isto toliko govore koliko i Sunce na zalasku. Kanda nam ono što smo u prošlosti imali nanosi isto toliko radosti i bola koliko, i živa bića koja prolaze. Ona je za njega neprolazni zrak, poslednji zrak po volji Božijoj.

Dok je, međutim, minhenski biskup iza svojih zavesa izlio tako pregršt svoje mudrosti o zemaljskoj ljubavi, nagrađen jednim pokornim osmejkom i dirljivim podvaljkom stasite i mlečne nadvojvotkinje Sofije, ekipaž grafice Landsfeld vraćao se opet lapavicom i snegom ulica, uz pozdrav i pogrdne povike prolaznika, i domaćica i reduša sa prozora

Ne znajući svoju sudbinu, neobaveštena o toj kongregaciji svojih obožavalaca, koju je bio to podne priredio minhenski biskup, ona se vozila zavejanim i mokrim Minhenom mnogo mirnija i zračnija, ali i oholija nego pre godine dana. Sa svojim nakrivljenim, crnim šeširićem i krznom, uvijena sva, ona je bila lepa kao i pre, ali sa izrazom duboke tuge u velikim, ljubičastim očima.

Pošto su godinu dana samo o njoj slušali i zalud očekivali, nabrekli od piva, da je kralj, ili dvor, otera iz Minhena, građani su i sami upirali oči u dvor biskupa, biskupa varoši u čijem je grbu već stolecima stražario monah.

Od posledica, sušne godine, svađa i dreke, i seoskih tuča, od panike poharčenih poreza i jada neprekidnih kuluka, spas je izgleda, bio jedini u tome da se ta poleguša iz zemlje istera. Crna napast, što je nekad bila Lola, španska igračica, a sad bavorska grafica Landsfeld, svaki dan im se tako vozila kao vidna metresa kraljeva, tiranin, u suknji, ministara lopuža i nafrakana lutka državnih dugova.

Sablažnjene gomile, tom crnom igračicom, pred mramornim, belim, grčkim građevinama kraljevim gledale su, uz sve bešnji urlik, vaznesenje svoje hetere u visine gde su bile navikle da vide samo krstove i rumeni cvet rane Hristove.

Ona što se tu, svako podne, po ulicama besno vozila, ili na konju ljuljala, bila je i njih pritislala, kao i svog vatrenog, penušavog pastuva. Mrzeli su je, najposle, iz dna duše, kad se tako ponosito iz dvora vraćala, i obasipali je zviždukom i dernjavom kad bi izišla pred svoju kapiju, kroz koju svaki dan prolazahu ekipaže knezova, lakeji grafova, kočije državnih savetnika i oficira, kao i veselo društvo slikara, glumaca i kockara.

Za minhenski srednji stalež, svet ugojenih od piva, tikava i debelih spletkaruša, taj ulaz u njen pakao orgija bio je tim čarobniji što je za njih bio zabranjen, te se gest biskupa jedva čekao da proškropi svetom vodom taj španski miris opojnog ludila što se iz te Barerštrase širio.

To podne, međutim, bleđa i nepomična. ona produži do stare kuće Hiršberga i prošavši kroz zavejani mali park s fontanom, priđe, s nekom iznenadnom žalošću,

kući svog mladog ljubavnika. Znala je da je sa mrtvih, visokih prozora, među kojima su, u udubljenjima, stajali kipovi grčkih bogova i boginja, posmatraju, krišom, njegova majka i sestre, tako da skoro uplašeno zastade kad zadihano stiže pred visoka, staklena vrata, nad kojima su, u zidu, igrali se amoret, među dugim grozdovima i vencima od pečene gline, oko jednog ružama od kreča ovenčanog medaljona u kom je bio izrađen reljef poprsja Marije bezgrešne, nazaretske Marije, čije je ime nosila.

Pre nego što je mogla i da se osvrne, začu iza leđa brze korake lakeja, ali u isti mah, u staklenim vratima pojavi se i glava, plava i mrtva kao u Meduze, mladog studenta njenog, grafa Hiršberga. Izišao je pred nju u onom istom plavom kaputu opšivenom krznom u kom ga je pre jednog sata ostavila kod dvora.

Osvetljenje dana bilo je maglovito, zeleno, uz vlažne zidove i bledilo njenog lepog domaćina, u toj svetlosti još upadljivije. Uvukavši je među staklena dvokrilna vrata, i pavši patetično na kolena. mladić joj ljubljase ruke, gušeći je poljupcima i u rebra, šapćući: »On je tu, on je tu, ne idi unutra, neću da te izgubim, ne dam te, ne dam te«. Dok mu je ona, razdragana, udarajući ga veselo i lako čizmicama svojim u kolena, mrsila kosu i smejući se ponavljala: »Mali moj, mali moj, ludi moj, ne boj ga se, hoću da mu kažem da ide, da ide«.

Strah tog mladog čoveka, mlađeg nego što je bila i ona, od jednog još mlađeg svog druga, skoro dečaka, ispunjavaše je veselošću; taština u njoj bila je trenutno potpuno zadovoljena.

Ušavši sa njim u dvoranu punu lovačkih rogova i svu zastrtu dubokim ćilimima, ona još zbacila krzno sa sebe i ostade u plavoj somotskoj haljini za jahanje, udarajući se u bradu srebrnom drškom svog konjičkog biča, neprekidno pod utiskom tog zelenog, tužnog osvetljenja vrta i stare, gospodske kuće sa kipovima među granjem i umrlom, usahlom fontanom.

— Dozovite, molim vas, Hajnriha — šaputala je — dozovite ga — dok je Hiršberg i dalje klečao pred njom ljubeći joj ruke, zahvalan što je bila došla u njegovu kuću.

Mladi princ Hajnrih Rojs, međutim, stajao je iza vrata u drugoj sobi, znajući da ga samo trenuci dele od trenutka kada će, posle više od godine dana, ugledati opet tu čudnu ženu, sa kojom je proveo nekoliko dana u Augsburgu, koje nije mogao da zaboravi. Njegova mašta nanosila mu je više bola nego pomisao da ona neće više da se sa njim sastane.

U tami jednog prozora stajao je i čekao, ne znajući da je ona, već davno, ljubavnica njegovog najboljeg druga, s kim zajedno uči jahanje i Pandekta. Zaboraviv je skoro u Berlinu u zagrljaju drugih žena, dovoljno je bilo da proputuje kroz Augsбург pa da je se opet ludo zaželi i dojuri za njom u Minhen. Sad je prigušena daha osluškivao njine nejasne reči i i uzvike.

Kad ga prijatelj najposle pozva, on stade u vratima i kao gromom poražen ne izusti ni reči. Zašto je došao, zašto se vratio, da vidi ovo lice koje je tako dobro znao, ovu kosu koju je toliko milovao? Nestaće sve to, opet će nestati, i on će biti od nje razdvojen, kao onog jutra kad je pred gostionicom u Augsburgu sedala, bleđa i ljupka,

u kola. Mesto neizmerne radosti koju je očekivao, on oseti pred njom samo koliko mu je tuđa.

U trenutku kad se princ Rojs pojavio u vratima, u žutom fraku boje duvana, sa svojim likom boje anđela, i ona je bila gotova da izjavi da tog čoveka nikad dotle nije videla.

— Hteli ste možda, Visosti, da i lično čujete, ono što Vam je, po mojoj molbi, Hiršberg valjda već rekao? — a to je da mi je vrlo neprijatno što ste se u Minhenu pojavili. Zaboravili ste, izgleda — dodade još žučnije i vrlo drsko — na reč koju mi dadoste, pre no što sam pristala da sa vama u Augsburgu, u onoj gostionici, odsednem, da nikada nećete pričati ni odati niti da me poznajete, niti da ste me voleli. Da nikada više nećete poći da me tražite i da ćete me obići ako se slučajno sretnemo. Izgleda da bismo mogli mirnije govoriti o tome da sam poverovala nekom vašem lovcu, Visosti, ili lugu? Zašto ste došli, zašto narušavate moj mir, zašto ste došli? Trčite za ženom koja vam davno ne piše i koja vas neće, zar to nije sramno?

Princ Hajnrih je u tom trenutku bio pravi đak, sa svojim uplašenim očima, bolno zgrčenim obrazima i čelom pocrvenelim od stida. Naslonjen na stari zid kuće svoga druga, dok je ona govorila, samo se nemoćno smešio. To nije očekivao.

Tek kada vide da je to sve što je imala da mu kaže i da se oblači u želji da ide, on, pognute glave, u svom potmulom bolu, promrmlja:

— Prelazim na dvor, grafice, i došao sam da vas pitam hoćete li da se venčamo?

Preneražen i zagledan u svog druga, koji tiho iziđe iz sobe, i u nju, kako se kikoće, princ Hajnrih Rojs pomisli za trenutak, da sanja. I videvši da ga ona i ne gleda, zbunjeno htede nešto da joj kaže, ne znajući više šta.

— Uvek sam mislio da, kao i ostali ljudi, treba da se za slobodan život borim i ja. Mislio sam da ćete me i vi pomoći, grafice, kao što ste mi obećali u onim zanosnim časovima kad smo se zaricali da ćemo uvek biti dobri i plemeniti. Sećate li se? *Jednakost za sve ljude i bratstvo* — bila je naša zakletva, i ja sam pokušao da vas visoko dignem na rukama, da vas ceo svet zadivljeno gleda, iako smo bili sami. Zar se sada i tome smeжете? Zato, dakle već davno uzalud čekam vaša pisma?

— Ne kvarite mi sreću koju sam ovde našla, Hajnrih. Treba da otputujete otkuda ste i došli. Ne volim vas — govorila je oporim glasom — i čini mi se da vas nisam nikad volela. Oh, vi, dragi, nikad niste bili un grand abatteur des arbres.

I oblačeći rukavice i uvijajući se u krzno, zmijskim ljuľljanjem kukova, kao da je obiaćila novu kožu, odbacivši lako staru, ona mu jednim otvorenim pogledom u oči, punim dosade i srdžbe, reče s prigušenim, pozorišnim naglaskom:

— Sramota je što me toliko mućite. Došli ste i videli ste me. Ne želim više da o tome gubim ni reći. Ne mogu da vas volim i nisam vas nikad ni volela. Putujte što pre.

— Živeti, dakle, disati sa jednim čovekom, drhtati, zaspati mu na grudima, obećavati mu nov život, večnost, vernost, sve je to za vas samo igra? — uzviknu tad bolno zgrčenih ruku i razrogačenih očiju mladić, uhvativši se za glavu. — Zar ne razumete da je moj sastanak sa vama izmenio me za sav život i da sam samo zato živeo što sam znao da to vodi k vama, večnosti sa vama. Ne mogu bez vas ni da odem, ni da ostanem, ne mogu bez vas ni u školu, ni u vojsku. Svemu što sam nameravao tek je vaš povrataik davao smisla. Zar ne vidite da vas ovde mrze, zar ne znate šta vam spremaju? Brzo ste se, grafice, uzdigli, ali će vas ovde još brže srušiti. Hodite sa mnorn, otputovaćemo smesta.

Zbunjen tolikim zamišljanjem i raznovrsnim nadama koje je imao u glavi kad je dolazio, on nije imao snage da ih se sad odrekne i nije primetio da je svemu kraj. Srce mu je ludo tuklo, pred očima mu se mračilo, kršio je prste, u grlu mu se nešto stezalo, trenutak još, i umesto da je izgubi, zamišljao je da će je grliti. Tek kad viide da ona zbilja polazi, klonu.

Za nju, međutim, taj čovek sa kojim je proživela nekoliko dana, u drhtanju, zaklinjanju na vernost i snovima o zajedničkoj budućnosti, nije značio više ništa. Ugledala ga je, bez ikakve smelosti, kako stoji preneražen i sa puno dosade. Nije slutila da je otkidanje od tog čoveka početak, i za nju, jedne nesreće i survavanja, kao što je i sastanak sa njim hio početak jednog sjajnog dela njenog života.

Kad je, iznenada, hteo da joj priskoči. ona ga sa toliko srdžbe odgurnu da je, sa užasom u očima, zastao. Nije mogao da veruje da joj je postao toliko tuđ. Pao je u jednu plavu naslonjaču, odeven kao lutka, i plakao, dok je ona sa španskiim psovkama izišla, zalupiv za sobom vrata.

Jasna slika mrtve fontane, kipova među prozorima na prvom spratu, tamnih prozora ostajala joj je zauvek na duši, ali da je ko god pitao kakva je bila soba iz koje je izišla. reći ne bi znala. U žutom svom fraku, njen bivši liubavnik ležao je tamo na plavoj naslonjači kao uplakana lešina.

— Tako ćete i mene jednom napustiti. stanite, ne trčite — reče joj Hiršberg, opet smrtno bled, stigavši je kraj fontane. — On plače, i ja mu zavidim, govori o vama sa tolikom čežnjom da mi je došlo da ga ubijem. Pričao mi je sinoć vaše dane i noći u Augsburgu, u detaljima, stojeći nasred sobe, u ekstazi, kao u ludilu.

Zastavši da popravi šeširić na glavi, ona mu odgovori plahovito: — Vodite ga odavde, nek otputuje, ne mogu da snosim te njegove bolesničke pokrete. Ako ne ode, ja ću narediti Berksu da ga protera.

— Ne bojte se, on će još danas otputovati — odgovori Hiršberg, ponudivši joj ruku da je privede do kola — On vas isuviše voli da bi vam činio neprilike, pa i inače ljubav ga čini potpuno nemoćnim.

— Ah, do vraga sa vama Nemcima — uzviknu ona ulazeći u kola i, pruživši mu ruku, tiše, dodade: — Uostalom, Hirš, mi se volimo i šta nas se drugi tiču? Ne gledajte u prošlost, rnisiite na budućnost. Mi se nećemo nikada rastati. — Hirš ga je zvala tek od pre nekoliko dana. Dopalo joj se da ga tako mazi otkad je upoznala majku fon Delingera, koja je svog Ditriha nazivala Dirš

— Ne, ja nemam više šta da očekujem od budućnosti. a njega mi je žao. Prolaznost sveta, to smo mi, a on i njegov plač, to sam i ja. T'o mi je bio, godinama, najbolji drug.

Dok je lakej zalupivši vratanca kočija, skoči na sedište uz kočijaša, ukrutivši se sav, ona ga samo pogleda još jednom svojim plavim pogledom i ne reče više ni reči. »Došla je, ubila je i odlazi« — pomisli mladić, zagledan u trag polukruga i prljavom blatnom snegu, koji točkovi načiniše pri zaokretanju.

Trebao je da kliče što mu suparnik tako odlazi i što se ona samo od njega prašta, njemu poverava. ali se ipak vraćao u kuću ogorčen i žalostan. Nečeg velikog, užasnog i bolnog, plemenitijeg, bilo je tamo, na strani njegovog druga.

Mladi, žuti frak, međutim, bio je, uplakan, vaskrsao već iz one plave naslonjače u koju beše pao. Užas prvog bola bio je ustupio mesto detinjastom besnilu. Dovlačeći svoj prtljag iz susedne sobe, princ Rojs je, kao u ludilu, spremao se da odmah putuje. — O, ta putujuća poleguša — urlao je, klečeći, pred brežuljkom svojih košuija i prsluka i kravata, ljut i na lakeja koji je spremao — zar će ona mene da otera kao psa? Svakome se daje, samo meni ne? Ima ih već na sve strane, a ja joj smetani? Treba, valjda, da se, što pre, ubijem, ili zauvek nestanem, da moja njuška ne pomuti zadovoljstvo višeg smisla, njenog presvetlog grafovstva?

Videvši zgrčeno lice svoga druga, princ Hajnrih se uzdrža, za trenut, u grdnji i, detinjasto prelazeći na stid i izvinjenje, promrmlja: — Načinio sam vam nered: a možda sam i vašoj majci na teretu? Treba zaista da otputujem, bila je nesmotrenost i bedna sentimentalnost to što sam i došao.

— Godinu dana, Hiršberg, živio sam kao omađijan. Ni jašući, ni učeći, ni u manežu, nisam mogao tu ženu da zaboravim. Vratio sam se da joj zaprosim ruku — reče tiho, opet sa suznim očima, i eto, odgovorila mi je kao najgori kanaj — dodade udarivši u promukao kikut.

— Stidim se da vidim koliko je rob. Ovo je svome Luju učinila — dodade tiše. — Raziume se, kad Zevs kaplje u njeno krilo kap po kap zlata, šta mogu ja tu, običan, mali princ, đak, konjički oficir, u najboljem slučaju, ubuduće. O, kako je to sramno, Hiršberg.

Zadržavši ga da dalje govori i isprema svoje stvari, graf Hiršberg ga pozva da ustane i učuti, jer je sve to jedva još snosio. Presvlačeći se, on pozva mladog princa Hajnriha da ga otprati do univerziteta, gde su tog dana već bile počele tuče oko boja Lole Montez, oko novih, burševskih kapa lolamontana.

Dršćući sav od ljubomore, on je na taj način mislio da mlađeg učutka i, zaista, tolika je bila navika i kod onoga udaranja sabljama i tuča, da onako detinjast, sa bojom kože kao u anđela. nežnog zdravlja, i nežnog sastava, posle malog otpora, pristade. Velike đачke kape, u boji jesenjih žutocrvenih cvetova, lakeji im ispuniše jastučićima. Elegantne svoje štapiće zameniše batinama i podoše.

Hiršberg je tog dana imao čudnu glavobolju i predosećao neku duboku nesreću.

Prebledeo od reči kojima je Rojs svoju «verenicu» maločas obasipao, on je natukao svoju đaćku kapu na oči i ćutao.

Dok su kola prolazila snežnim, maglovitim poljanama, beše se zagledao u grčke oblike Ludvikovih građevina, ali kad kola pođoše glavnom ulicom, on se prenu. Iskoćio je iz kola i dok su pošla u korak, on je, ulazeći u njih s jedne strane, izlazio iz njih s druge, vrativši se opet u kola sa te strane, samo zato da nastavi da izlazi opet sa druge strane. Terajući šegu, po tada omiljenom studentskom načinu i sa Minhencima, i sa ozibiljnošću, i sa logikom, i sa samim sobom. Njegov mlađi drug, verno mu je podražavao i štapom i korakom i pokretorn ramenā, grotesknim, veselim, kao da nije nikad, a ne pre pola sata, suzio, melanholiĉno suzio.

Tako, nastaviv da se lude, stigoše, polako, u kraj, nad ĉijim se zavejanim krovovima crnela crkva Sv. Luja i njena romanska fasada. I tek kad njina kola stadoše pred svodovirna ulaza u univerzitet, zaćuše se prvi urlici: »Pereat«.

Kao pred dvobojem, Hinšberg tad podiže glavu i poće, kao da bi i time hteo da drži gomilu, da iz svilene kese raisipa novac za svoje lakeje. Princ Hajnrih, sa licem deteta i anđela, ukoćen, mlatarao je prema gomili batinom.

Bio je upao u sav ovaj darmar došavši da povede sa sobom onu zbog koje se beše sva ova gomila skuipila i da se sa njom tajno venća. Sad kad je mesto toga video da će mu prsnuti lobanja, on se samo opet nemoćno smešio.

— Hoćemo li pravo, među njih — pitao je svog starijeg druga, vićući, jer se od povika i pogrda što su odjekivale duž starih zidina, nije ništa jasno moglo ćuti.

— Idemo prema stepenicama — odgovori Hiršberg nasmešivši se pri pomisli da su, još malopre, bili u potpunoj tišini starog, ljubavnog salona, gde su njegovi dedovi doćekivali metrese, a sada ih, eto, među talasima gomile, ludila i batina, iz kojih nije bilo izvesno da će živi izići.

— Polako, gospodo, polako — uzvikivao je za sve to vreme, mašući kao sabljom svojom batinom prema svakom ćelu koje mu je došlo nadohvat štapa, dok su žandarmi, rasuti po gomili. ĉinili sve da ga opkole, zaštite, i da spreće krvoproliee, koje su, dan pre, 7. februara, kraj sve dreke, uspeli da spreće.

Video je još kako njegovog mlađeg druga, pri ulazu šćepaše, i kako se on, razbijajuć noseve. hlabro brani. Ćuo je još kako se njegovo ime uz »pereat«, i »Hurrenführer«, ori iz stotine grla preko ulice, i pritešnjen uz stub aule, vide još kako se rulja oko njega sklapa i pretvara u stoglavo ćudovište razjapljenih usta, dignutih batina, zgrćenih šaka, rašćerupanih kosa i raširenih nozdrva i nabreklih žila što vrište.

U ludoj hlabrosti i vlasti nad samim sobom, koju daje samo život proćerdan u strastima, u dubokim, žarkim strastima, on je, oslonivši leđa o kaimeni stub, bio rešen da do poslednjeg daha udara i da mre sa lepim samoglasnicima i suglasnicima imena Lole Montez na usnama

Teško dićući, on je na urlike odgovarao urlikom i, patetiĉan, gledao da saćuva, bar u oćima, sjaj podsmeha. Videvši kako se oko njega žandarmi guraju i rvu, i kako

se u prozorima gore javljaju žutocrvene kape, boje koju im je grafica Landsfeld bila izabrala, on pokuša da se bar časak-dva održi.

— Jedan po jedan, mesje, redom gospodo, ako hoćete, polako, gospodo krojači i čizmari, pekari i kobasičari, ovde je o uzvišenoj slobodi reč, o slobodi i za lolamontane. Hoh Lola — uzviknu koliko ga grlo donosi, gurnuvši nogom u stomak jednog od najbližih svojih bližnjih.

— Trebalo je da ponesemo danas pištoije — čuo je jasno kako neko, iza stuba, više, gušajući se sa žandarmima, a odmah zatim krug koji se beše oko njega stegao počeo je da se, polako širi. Žandarmi behu najposle povadili sablje, a do njega dopreše prvi lolamani, alemani. Njih su, po hodnicima Univerziteta, lovili članovi ostalih pet staronemačkih đaćkih udruženja kao zečeve.

Poslepodne je već bilo prilično poodmaklo kad je u auli mlataranje ruku počelo da se stišava, zakrvavljene oči u blesavosti pivskoj da se opet smiruju, mada se još urlalo oko rektora, koji je stajao na stepenicama, sa očerupanim princom Hajnrihom, okupljen đacima crvenožutih kapa.

Široki trg pred Univerzitetom, iako je provejavala snežna kiša, bio je još pun gomila, ali su žandarmi bili uspeli da ih potisnu. Samo se graf Hiršberg nije makao od stuba. Smejući se, gledao je one što su iza žandarskog kordona pokušavali sad da ga pljunu.

Dovodio je u red svoje odelo raspusnog kicoša, zadovoljinog samim sobom, baš zato što je nekad mislio samo na druge. i držao je samom sebi u sebi monolog, kao da je smatrao da je to, u tom trenutku, prava potreba:

— Jedna žena će, dakle, okrvaviti njegov život i svu varoš, u kojoj je o krvi i slobodi toliko sanjao. I kao neka krvava zastava, gomile će se oko nje potući; ali zašto protiv nje, zašto ne uz nju, ta ona je htela da im da sve ono što je gledala u Parizu? Jedan dugajlija, s popovskom prepodobnošću, prvi je bio podigao na njega ruku, i on mu se glave i sad sećaše, ali ono što ga beše zapanjilo, to beše njegovo ime što se sa svih strana urlalo. Nehotice, iz igre strasti, upao je u igru gomila, a prezir drugova koji ga nazivahu pažom jedne ... tajno, silom, prenosila se i u gomile. Bio je obeležen od studenata, cvečarki, šeširdžika i debelih piljarica Minhena, gore nego Juda Iskariotski nekad u Jerusalimu. Nad njim se kao izgubljenim, čak i u njegovoj rođenoj kući plakalo . . .

O gužvi pred Univerzitetom, međutim, glas je dopro i do predgrađa minhenskih, i baš kada je rektor ispraćao na miru i poslednje studente, Hiršberg, je, u prvom sutonu, u želji da da se dohvati velike bašte rezidencija, pa da u njenom mračnom žbunju nestane, ugledao pred sobom nove gomile.

Ne znajući još šta se opet beše desilo, svetina je raznosila samo ime igračice, tiskajući se pred aulom kao kad studenti izlaze na karneval. U kišovitom snegu, gomile su pristizale na široki prostor pred glavnim ulazom, stajale, drhtale i ćutale.

Hiršberg je otud umakao na kolima jednog pivara, koga je malopre ismevao kao i krojače i čizmare. Pošto mu je kapa bila pala s glave, niko ga nije zadržavao, i

on je sa svojom lepom glavom Meduze, uz lupu praiznih buradi — najmilijeg — uspeo, bezbrižno, da se doveze do prve radnje jednog poslastičara, gde je mogao da nabavi šešir i da se umije. Osećao se beše — veliki slobodnjak — sav smradan od daha svojih bližnjih. Smejući se, u sebi, stradanju princa Hajnriha, koga je našao, kad je najposle, u sumrak, stigao opet do kuće, kako se mrzovoljno i ćutke sprema da putuje i kleči, i jaše, i dubi na svom prtljagu i kožnim, prepunim torbama, zajedno sa lakejima.

IV

To veče, obično društvo u čarobnom dvorcu grafice Landisfeld imalo je retko uživanje da posmatra jednu ukrotiteljicu tigrova uznemirenu strahom. Stotine sveća, u ogledalima, treperenje kristala, plamenova punša, zvuci što su praskali po salonu sa dirki klavira, boje kosti, smeh tolikih muskaraca, sve to nije moglo da uguši u njoj bol koji je beše zapekao kao žaoka, pri pomisli da je sluga Božiji u Minhenu našao nekog koji će je odvesti na drum beskućnika

Zagledana u crne oblike crkava koje je videla u daljini, kroz svoje zavese iznad krovova zavejanih, ona je bila iznemogla u jednom trenutku malodušnosti, do potpune malaksalosti, tako da su joj se očni kapci kočili.

U trpezariji debata je još trajala, uz pivo, koje su najpoisle i u njenoj kući dobili, i oko dugog raskošnog stola, kao neke nevesele, poslednje večere, pokušavali su da jedno drugo ubede i nagovore kalamburima, tvrdoglavošću i vikom: Berks, graf Arko, Hiršberg, kapetan fon Baur Brajtenfeld, knez Valerštajn, Metcger, Štiler, pa i mladi Delinger. Jedno novo lice kojije je to veče bilo prvi put kod nje na večeri, knez Lajningen, odeven po poslednjoj engleskoj modi, pokušavao je da ih umiri, ali uzalud.

U salonu boje jezerskih, zelenih žaba, sa ukrasima drvenim u tapetima od drveta boje trske, suve trske, nije bilo sem pukovnika Valerštajna i Lole, nikoga. Pukovnik ni inače nije trpeo svog moćnog, ambicioznog rođaka, ministra, ismevao ga je gde stigne, a to veče bio je na njega naročito ljut jer je svojom jadikovkom domaćicu bio uzalud uznemirio. I on je činio sve da joj samopouzdanje povrati.

Taj deo salona u kom su sedeli bio je raskošno ukrašen, tako da se činjaše kao da su zidovi fino izrezane istočnjačke rešetke, kroz koje se vidi da je svet zelena svila. Pod velikim, teškim, srebrnim svećnjakom, koji je nad njinim glavama drhtao, kad bi u trpezariji skakali sa stolica, domaćica je sedela bestidno kao uvek, ali od straha skoro do suza nemirna. Iznad kamina, u crvenoj boji porfira, kucao je, kao srce jedan stari sat, koji su držala dva mala ždrala od zlata, a nad ogledalom, u vencu od ukrasa, lebdeo je u pozi malog deteta što pada s neba, Amor u ruci sa jednom girlandom. U ćošku, na tavanici od belog giipsa, dve gole amazone, sred zlatne pregršti koplja, držale su u pozi rimskih kipova rečnih bogova, u ležećem stavu, novi grb Lole Montez, čiji je crtež bio, i boje, zamislio i nacrtao, sam kralj

— Luj će me bramiti,. Luj će me braniti — ponavljala je, bez prekida, krijući svoje uzbuđenje. Mada je, inače, bila bezumno hrabra, osetila je sad strah. Umoriše je neprekidnim neprijateljstvom crkve, pustiše je da pomisli da je pobedila i kad je već uživala u svojoj pobedi, kad je već mislila da će do kraja života ostati u Minhenu, u raskoši i svemoći, kad se u njoj probudiše senke praštanja i ženske blagosti, obnoviše tu zmijsku borbu ponova. Iznurena od te izdržljivosti u mržnji i zlu, bila je, bar, privremeno klonula. Mesto drske južnjakinje, pojavi se kao slaba, usamljena žena.

— Mislila sam da biskupija ima i druge brige, a ne da poziva moje prijateije i da ih moli, u ime crkve, da me upropaste. Vi ste jedini od svih ovih muškaraca,

Valerštajn, koga cenim i koji se nije ponizio tom čulnošću kojom me ljudi, inače, čim me vide, i zažele.

Nasmejavši se tužno, i koketno, ona mu uze jednu ruku i pomilova je. — Dajte mi saveta, šta da činim? Moja ljubav i kraljeva neprolazne su, iako su, i sami ćete pogoditi zašto sasvim različite. Razumete me. Odričući se vlasti, željna sam da živim za njegove zgrade grčke, i slike, za pozorište. Hoću da vam priredim svečanosti, po njegovim lovačkim dvorovima, u brdima, kao bajke. Po vrhovima planina zapal ćemo vatre. Po jezerima priredi ćemo venecijanske noći. Izjahaćemo da pozdravimo proleće, lovićemo u slavu leta, ulepšaćemo najposle ipak ovaj bedni život. Znete li da smo oboje rešeni da putujemo do Napulja, u narodnom odelu, u pratnji seljaka, vinogradžija? I vi da pođete sa nama, — dodade tiše — i vi, Valerštajn, i ja sam to uvek želela.

U preteranom strahu, tražeći prijatelja, ona je bila preterala i u tome. Uverena, već godinama, da je svemoguća kad ponudi svoje telo, ona ga je ponudila obično, plaho i bez stida. Tek sada se setila, uostalom, da je to upravo zanimljivo što svoju moć na tom čoveku, vrlo elegantnom i dopadljivom, mada joj se uvek sviđao, nije dosad okušala.

Tanak i visok, u svojoj odori cmih gardijskih husara, pukovnik Valerštajn mogao je, zaista da se dopadne ženama. Uzdržljiv prema njoj, posle njenog uvek ponositog držanja prema njemu, mesecima, on nije hteo da izgleda manije srdačan. Po običaju moćnih, samopouzdanih ljudi, predusretljivih po navici, naginjao se prema njoj kao i prema svakome, kad se upuštao u razgovor, pažljivo. Tako se činjaše ne samo učtiv nego i mnogo vedriji i mlađi nego što je uistini bio.

Utegnut sav, on je vladao sobom i njegovo lice. zemljane boje, imalo je jedan stalan izraz mira i snage. Iznenadni izliv pnijateljstva grafice Landsfeld, negdašnje Lole Montez shvatio je, valjda kao trenutnu nesvesticu jedne žene, iako se nije ponašao kao da hoće da tu obamrlost brzo iskoristi, očevidno je bilo ipak da joj pomoć ne misli da odbija.

Pouzdayte su u mene — reče joj blago — ženu koja se poveri meni još nikad nisam dozvolio da ponize. Mogao bih da gledam mirno kako čoveka šibaju, ali nikad kako mu prljaju ženu. — Pod njegovim visokim čelom, dok je govorio, planu plavetnilo njegovih velikih, mirnih očiju, boje plavih čistih sabalja, i spusti se u nju do dna čula i misli. — Ja sam otvoreno rekao grafu Rajšahu da je taj podmukli način da vam se naškodi jedini koji ne može uspeti. Požar se ne gasi lešinom, i vi ćete se uga-iti tek kad vas uznesu još više.

Šta je time hteo reći, Španjolka nije ni sama znala, ali je slutila da je taj čovek čekao ove trenutke već davno i da je umeo da ih dočeka. Merila ga je od glave do pete i radovala se što je uz nju. Njegov način govora bio je mek kao milovanje po obrazu.

— Vaša slabost je u panici koja vas obuhvata, a nikako u sili biskupa. Dok je vlast bila u njenim rukama, popovalo se po selima da po Bavarskoj teče med i mleko. Sad kad je počeo Berks da krmani i moj kuzen da ministruje, liberalno, sad, razume se, B.avorska srlja u ponor. Vi imate više politiakog takta i od Berksa i od kralja, pa zašto popiustate onda? — dodade, prvi put i on šapućući.

— Popuštam, jer sam umorna Valerštajn, godinu dana muče me. već a uvek sam sama — reče u teatralnoj pozi, dodavši mu čašu. stojeći iza njega, mrseći mu meku, prosedu kosu, polaskana duboko pohvalom njenih političkih sposobnosti

— To što 'je čak i Hiršberga pokušao da zadobije, to vam je najbolji dokaz koliko je naš arcibiskup slab, u ovoj naivnoj zaveri protiv vas. Po mome mišljenju. treba da se čuvate

Univerziteta, otuda birje najveća opasnost — a posle Berksa, videćete, neće više nikad doći Abel, nego graf Lajningen, njega se držite. Vremena prošla bila su nemačka, teška i usilna, sad svi očekujemo franouske događaje, ali verujte, kod nas će se sve svršiti jednom ustavnom anglomanijom i Lajningen, stari angloman, to dobro i davno predviđa. Ako su biskupi i paiter Hi'larijus, ispovednik Njenog Veličanstva, zbilja uspeli da među vašim obožavaocima, za koje misle da su, svi, vaši ljubavnici — dodade u smehu — nađu Judu, mislim da bi to mogao biti Arko. Samo kako će on da oblađi prema vama kralja, da izbezumi protiv vas sav dvor da i ne spomenem ostalo što je sve još potrebno za vaš pad, a posle ove godine dana vaših stalnih pobeda i malo verovatno, to mi nije jasno Berks, ako ima ma samo pamet jarca, zna da vašim padom pada i on. Možda su pripremili, kao što se govorilo, da vas prebace, silom, tajno, u Svajcarsku, kud ste oterali i vi jezuite, ali to je karnevalska ludorija i pala im je na ipaimet valjda sad, za vrame maske i balova. Pre će foitd da ipokušavaju preko Metogara, koji li sami znate, ima iprljavu fantaziju u svojiim Ijubavnim sonetama što ih na vas iprosipa, nešto nečisto i ružno. Uz pripomoć Štiera, kaji se, ikad slika, navikao da brblja. To vam, ipire svega, kaže da nisam očaran vašim društvom.

Ona ga je slušala kao proročište, zadovoljna što je bar i najmanje Ijuibomorana. Njegove reči bile su je umirile i vratile su joj samopouzdanje, ali je kod nije od toga do oholosti i drskosti bio samo korak.

— Nikad nisam mislila da ponižavam crkvu, ona mi je samo, sa celim svojiim stariježom, otužna i smešna — uzviknu, bez obzira na tihi, podrugljivi osmeh Valerštajna. — O povratku jezuiita vilše ne može biti ni govora, a ako ti mladići počnu buniti ulicu, i Luj i ja rešeni smo da zgaziimo u torv. Bezmema gluipost ove svetine, što bi trebalo da mi je zahvalna, jer smo ja i mj^ena sloboda što, poludela je i miisli baš protivno. E ipa dobro, onda nek bude takozvana volja Božja, ja iim neću ostati dužna — vikaia je sva izbezumljena u ' nameštanju svojih dugih obrva i trepavica.

— Uostalom Valarštajn — nastivi tiše — ja sam u isti mah gotova i da iidem, meni ge sve svejedno, nikog na svetu nemam. Poviući ću se u ibrda, ili na vodu, u Leoni, nek tamo dođe i fcraij. Iz njegovih svetlih idužica ništa me više Azbrisati ne može. To znam. U jezeru se tamo ogledaju ibrda i oblaci, i ja sama, ovako crna, ai moj konj i moj pas. Svi stojiimo glavačke. Kad sunce sija, u vodi trepere moji briljanti. Vidim svojeoči i plavo nebo. Sve je to dokaz da je taj svet tamo bolji nego ovde, iako tamo nije nemačka Atina nego saimo prosto borovje i šuma.

— Ne, dokaz je samo da i ovi brilijantni i oni u grobu ništa ne vrede, da je i ovo i ono samo prolazna slika sveta i jedno i drugo ista praznina.

Pošto se arhitekt Metcger, zadržao od piva, u blesavoj svojoj ljubomori pojavi na vratima, derući i zahtevajući da se, kako reče, audijencija kod kraljice svrši, Lola je začuđeno pogledala isvog iznenada tafo ledenog kavaljera kcji 'se spremaše da ide.

Ustala je, prišla mu bliziu i šaputala svojim izvežbanim glasom: — Jesmo li prijatelji,

Valerštajn, i hoćete li da odjašemo sutra zajedno do Slajzhajma? Imam još toliko da vam kažem. Zar bi vam i ja, kad bih vas zavolela — dod;aide brzo — bila samo zna'k praznine i prolaznoisti sveta?

Uz dernjavu oko stola i kucanje čaša iz druge sobe, pukovnik joj tada reče, svojim krutim, a neozbiljnim načinom: — Na nebu ima lepših i većih požara. Vaša španska žar telesna samo bi me toga sećala. Vi znate da sam se pre bavio astronomijom, a sad jednom novom naukom koja je u modi, pa iz tih seljačkih glavurdi i naučnih podataka pogađam karakter i dušu ludaka. Tamna do'lina na vašim grudima — reče joj, pošto miu je zbilja bila pred nosom, — divna je, ali vi žene nikako da poverujete da ima još divnijih divota od telesnih — dodade smejući se.

— Da, kad počne da se stari — smejala se i ona. Cim budem stigla u Leona, zvaću vas — poela je da mu šapuće. — Razmaženi ste — dodade, otrativši ga zadovoljnim pogledom do stola na kom je tražio duvan.

Osvrnuvši se, međutim, odmah na te reči, on je udari svojim pogledom plavih strašnih zvezda, i reče joj, mereći svaiku reč: — Ja se ne vrtim u vrtlogu čula.

Mada je to rekao lako, kao sve što se u njenom salonu kazivalo, kao što se uopšte lako govordlo oko nje, ona oseti izvesnu nelagodnost i kao neki stid i srdžbu pred njim. Darovita, a neškolovana, ona je brbljala o svemu, ali je tačno znala malo i bila je ljuta zbog mudrovanja. Taj elegantni čovek oko nje počeo je da prisvaja neku važnu ulogu i ona je rešavala u sebi, sve brže, da to bude kod nje ropska i ljubavna.

— Hteo sam da vas umirim — reče joj pri praštanju — ali ne budite ni suviše spokojni. Ne možete pobediti, jer ste kao na vodi, na neizvesnosti koja se zove Luj Šezdeset godina, ljubav, pozorište. Samoća svakog koji je iz bela sveta. Koji je promenljiv i strastan. Sluškinja uživanja, drhtanja, oula, dakle žena Svakako, ja sam vaš — dodade ljubeći joj rufcu, dok je ona, sagnuvši mu bliže glavu, šaputala kao molećivo: — Vaierštajn. . .

— Iako nisam baš, kako rekoste, trudio, pre, da vas osvojim — dodade on — to je bilo zato što ste vi za mene nešto mnogo više od cbične žene

Na šta ga ona zamalo ne poljubi u visoko čelo.

Promenljiva i plaha, navikla na Francuze i južnjake, prosto nije znala kako da se prema ovim Nemcima ponaša, i oni bi je obično. svojim ludostima, iznenadili. Izlazeći u drugi salon, i sai, posle svega, ni kraj Valerštajna nije znala kakvo držanje da zauzme. Isprva iznenađenoj, željnoj da ga zaludi, učino joj se beše ne samo privlačan nego i moćan i razborit, skort; sveznajuć, sad joj se činilo da je to čovek pre

.svega uobražen, otmen i bogat, ali i dosadan svojom suhoparnom učenošću. Biće da je ipak mnogo stariji nego što je mislila i oprostila se sa njim skoro sa dosadom.

Svako večer, godinu dana već, u stalnom nemiru, krijući od kralja svoje ludilo i svoje avanture, krijući od svakoga, ona je padala od muškarca do muškarca i od radosti do žalosti kao bezumna. Skromna, nežna, dobra, darežljiva, pakosna, plaha, ohola, mirna, tužna, demonska, sve je to bila na svom nevidljivom prestolu pred kojim je klečao i sam kralj Bavarske, okružen svojim ministrima, knezovima, grafovima, oficirima, slikarima, studentima, i u daljini, biskupima, Univerzitetom, koji su protiv nje, s početka, brbljali, a sad i urlali i blato bacali.

Videvši da je neraspoložena, njeno društvo pomisli da je imala sukob sa Valerštajnom, ili da je on otišao iz društva samo zato da bi se kasnije krišom vratio što je inače kod nje bilo vrlo logično misliti. Jedan po jedan, izuzev Hiršberga, spremiše se, dakle da se izgube, i oni je opkoliše redom poljupcima u ruku, sred najžešće debate o potrebi zatvaranja Univerziteta. Ministri joj poželeshe »laku noć«, sa bezobraznim aluzijama. Metcger, sa svojim profilom ovce, dugim čelom, dugim nosom, pod kojim beše uvučena u vilice gornja usna, nad donju, 'koja je, zajedno sa debelim podvaljkom, sećala na prasca, izgovaraše, njoj u čast, svoje najnovije stihove, a kapetan fon BaurBrajenfeld, ljubomoran na poručnika Nusbaumera, spomenu, i hiljaditi put, po njegovom mišljenju duhovito, poručnika Nusbaumera, sabivši petu o petu, tako da mamuzice zvecnuše. Hiršberg je pogleda opet kao Meduza, prekornim pogledom, u nadi da će ga zadržati, popravljajući novu zelenu kravatu, vezanu tako da je ulazila u košulju meku i razdrljenu, dok joj je drugi kraj nestajao pod crnim prslukoni.

Tek kad je naišao fon Delinger, srećan — presrećan što je dospeo u tako otmeno društvo, uvek čvrst kao panj, uvek rumen u tesnoj ogrlici crnih, lakih konjanika, ona se malo nasmeja i zagleda u njegove detinjaste oči, vedre i sjajne od punša i piva (koje je bezbrižno mešao) a nad čijim obrvama nije falilo njegovo * tvrdo čelo, natučeno kao šlem. Kad joj uze ruku, ona u njegovoj šaci savi srednji prst, tako da on ustuknu. To je bio njihov ugovoreni znak da ima kasnije, kad svi odu, da se vrati. (Sa Kiršbergom je ugovoreni znak bio — ako prinese maramicu i lepezu usnama i suvo se, melanholično, zakašlje, ali ovaj sa fon Delingerom bio joj je, od nekog vremena, nekako miliji.)

I tako, dok je Hiršberg odlazio kao Apolon, sa ramenima na kojima je nosio mračne oblake, poručnik fon Delinger ode eupkajući čizmama od radosti, nakašljavši sa dvaput iz grla, kao kad izlazi kad je lep dan iz manježe, na jahanje. Dabogme da Hiršberg nije sanjao da je njegov suparnik već toliko odjahao — on se bojao elegantnog rođaka, grafa Arko, i drugih, a za ovog avana što presikače prepone mislio je da je još pri prvim pripremama ljubavi.

Odoše tako svi, praćeni lakejima, koji su u sneg i vlagu i mrak iznosili svoje kandelabre, sa ugašenim i treptavim plamenovima sveća, i ona opet ostade sama, u grobnoj tišini velikih, raskošnih dvorana, u kojima je njena samoća bila tim strašnija što je u njiima bilo toliko ogledala. Nemirna i očajna, ona poče opet da oblači svoje muško, studentisko odelo sa kojim je već nekoliko puta po kafanama uspela da se noću prikrije od sveta, i dok je njena sobarica, uplašena kao uvek, hodala za njom sa pantalonama i perikama, ona, odlazeći na ljubavni sastanak, nije bila čak ni

zamišljena. Fon Dellinger, istina, nije bio Hiršberg, ali njegova radost, otkad je smeo da je voli, bila je tolika č\$ je ona osećala samo kod njega neki smisao svog života. Midlila je, oblačeći se u muško odelo, sa zadovoljstvom na šetnju do njegove kuće, na njegovu sivcmašnu sabu i njegovu sablju, naslonjenu u ćošku o zid, svetlu u mraku. A najviše na njega samog, uvek zdravog i veselog, i na njegovu pesmu. Njegova soba, koju mu je nameštala njegova stara majka, bila je za nju postala, odnedavna, fatalna. Kad joj je fon Deiinger predlagao da beže u Švajcarsku i da se uda za njega, ona je u sebi sikoro pristajala, željna seoskih polja, idiličnog mira i zaborava svega, visokih njegovih postelja, svega toga čemu se u početku tako prezrivo amejala. Kad *pi* s'klopila oči, ma gde bila, čula je gukanje golubova iz golubarnika što je bio baš nad posteljom njegovom, ispod krova, i ona je uživala pri pomisli na njega, iako ga je, pri prvom sastanku, mrzela do bejsnila.

Blago njemu večeras — reče joj drsko njena Marijet, propustivši je na stepenište, hodnikom koji je vodio u odeljenje za poslugu — Ruka vam drhti i ja strepim za vas, ovo ne može da se dobro svrši.

Stojeći u senci ogromne kapije, koju je sobarica otključavala tiho, njena je gospodarica stišavala kikutom, s kojim su nekada studenti izlazili na pijanke, u takvom odelu, grleći prvog prolaznika u crnom ogrtaču, i onda kad je bila u mlado meso i vesehi ljubav preobučena smrt.

— Ujutru dođi po mene kolima, neka stanu ispod njegove bašte. Pazi da ih prvo vodaš po varoši i da me nađeš, kao bajagi, kod Berksa — doviiknu joj veselo, spazivši fon Delingera kraj kola, koja je obično morala da plaća ona. Vojnik koji beše na straži pred njenom palatom, otkad nemiri predoše na ulicu sa Univerziteta, zapanjeno je gledao kako oficir poljubi muškarca i kako ga tnpa u kola

— Nisam smeo da vas noćas vodim pešice — šaputala joj u kolima mali poručnik, lomeći joj vrat i leđa i ruke u zagrljajiu — uice šu još pune pobesnelog sveta i psuju vas i grde. trostalom, u kolima mogu i do kuće da vas ljubim.

Tako izostaše preskakanje bara i sneg što im inače padaše za vrat sa drva, daleke svetilj

123ke u noći i visoke ustreptale varnice, što su kao plamena kiša padale nad čitavim krajem pivara. Nisu se grlili i ljubili po ćoškovima, ispod starih fenjera, niti na kapije pčslastičara pnomeštali table i natpise babica. Stigli su do njegove kuće brzo, bar tako im se činjalaše, u jednom opojnom zanosu, u kom je ona imala lice bavarskih mučenica sa baroknih crkvenih slika, i groznu muku da, mazeći ga »Dirš«, ne pogreši i spcimene »H'irš«, mlo ime njenog drugog ljubavniika.

Kola su stala kraj obale Izara, pored balvana ograde na vodi, u polumraku pod starinskim fenjerom, u kom se sve to ogledalo u prvi mah neizmerno tužno. Na kući koja je spavala dubokim snom, sneg se beše istopio i kapao je sa doksata drvenih i ogromnih sanduka zimskog zelenila kao cveća. Pod starom kapijom zapahnu ih miris ustajalog drveta, ali i domaće čistoće. Ona mu se, čim nestade svetlosti fenjera, u mraku, obisnu oko vrata i on je diže, noseći je uz stare, drvene basamake što počeaše da uzdišu i cvree. — Dirš, dispustićeš me — šaputala mu je ona, u lice, u trepavice, u kosu, u uši, stežući ga sve više, tako da je batrgao. — Perika mi je spala, perika mi je

spaja — šaputala je uplašeno, videvši da je nosi i dalje, mada joj se ruke i noge zapletoše u krila njenog crnog, đačkog paltoa.

U trenutku kad su stigli na prag njegove sobe i njene noge dodirnule patos, iz vrata pred njima pojavi se njegova stara majka, sa čirakom u ruci, tako da je imao samo toliko vremena da priskoči, da duhne i da joj ugasi sveću.

Starica se beše prepala, toliko, da tiho vrisnu, dok je njen Dirš dohvati za ruke i poče, u mraku, da je gura u njenu sobu. — Mama, mama, zašto me uvek dočekuješ tako ti Boga, zašto ne legneš, što ne spavaš? — mumlao je ljutito, dok mu je ona odgovarala šapućući uplašeno: — Ali, Dirš, ali, Dirš, btela sam, dete, samo da te vidim, dolaziš tako dockan, da ti se nije što neprijatno desdlo?

124

— Koji vrag može, mama, već deset godina neprestano da mi se dešava. Vidiš da sam došao'sa jednim drugom na spavanje. Hajde lezi. Vidiš da ćeš ozepsti. To je fon Dilingen, sa novim kulerom Alemana — čulo se kako sin govori sad već kroz zalupljena vrata. Dok je Lola, izgubivši zbilja svoju periku, sa rasutom kosom i raskopčanim prslukom, srozala se na patos, od smeha.

Upavši posle u njegovu sobu, i ona i mladić počеше da se grle, uz šum vode što je u oluku, baš nad njihovom tavanicom, tekla i sem njihovog disanja bila jedini glas koji se u tišini čuo.

Smejući se neprestano, ona tada poče, kao uvek brzo i bestidno da se svlači i da ga miluje u isti mah, naslonivši se na njega, teturajući, pritisnuvši obraz na njegov obraz. Videvši da on stoji nasred sobe, u bleđoj svetlosti koja je probijala kroz prozor, ona ga začuđeno upita šapatom: — Dirš, šta ti je, hodi bliže hodi bliže — i 6u kako joj on u mraku odvrća šapatom: — Ne mogu, ne mogu — čind mi se kao da nas mama gleda.

— O, jadniče, o, tritezilla — uzviknu ona ljutito — pa još je pokojna kraljica Izabela Kastiljska rekla da je vredno videtd vojnika na bojištu, hombre d'armas en campo, a lepu ženu u postelji, linda dama en la cama. — Tako reče, u mraku, psujući uz to na španskom

V

Kad je sutradan — bio je 9. februar — student graf Hiršberg, izlazio iz stare kuće svoje porodice, osetio je na obrazima prve zrake proleća. Sneg se bio počeo da topi sa svih krovova i da euri iz svih oluka.

Senka beše pala na ceo sprat, i, koso, na velike prizemne prozore, a velike rnansarde, gore, po itavanicaima, beše obasjalo sunce. Posle strašne, porodične svađe, što je, s malim prekidima, trajala skoro celu noć, njegova mati i sestra stajahu blede kod prozora, između kipova na spratu. I ono što nisu mogle ni sanja

125ti o gospođi Montez, sada grafici Landisfeld, one su mu bacale u lice. Goni je bio od poslednjeg njihovog lakeja, jer je tu ženu tako ludo voleo.

— Prečiste vi, a ona ... — pomisli podrugljivo i ljutito, zagledan u izbezumljena i pakosna lica matere i sestre, koja je kroz okna još raspcznavao. ali se snuždi kad se okrete i oseti: čim neka sen na nas padne, ni kuće, ni kućišta. ni svog doma, ni poirodice nemamo

Karijatide nad njim se nagnuše, u raskošni barok stare kapije, ali kad pođe ulicom, žurnim korakom, po lapavici d prljavom snegu što se beše pretvorio u blatište, sa njim je ostala samo njegova sen.

Ono što je video juče na licu kneza Hajnriha, koga je Spanjolka oterala samo zato što je tu ženu tako žarko voleo, nije mu izlazilo iz glave i lomilo je u njemu i poslednji trag ma kakve nade da iz tog »vrta zlatnih jabuka Hesperida«. kako je kralj njeno poprsje zvao, živ izjade. Tuga, koju je oduvek na licu nosio, od dana kada mu se otac beše, pdsle kocke u banji Brikenau, ubio, prelazila je sad u ludački gorak osmeh. Tamo gde je udarao sabljom pravo u lice i priimao udarce, tamo gde se, napito, aii iz pundh grudi pevalo: »Bog što je dao da i gvožđe raste taj nije sluge hteo« . . . tamo se sad zaslepljeno, podlo, ipotezalo s leđa. Za koga? — za profesore Moa, Delingera, za Sepa, za Filipa, za sve te katoličke evnuhe koji su trovali omladini dušu.

Ganjan kao zver, užasnut zbrkom i glupošću koja svakom gomilom vlada, imao je, dakle, da preživi i to, da sam pljiune u stotinu lica. Bio se zato obukao rasikošnije nego ikad, i uz plave, svilene čarape i pantalone boje bledog neba, utegao se u kaput boje krtica i rukavice boje suve kosti Na glavi je imao visok cilindar, kao nekog crnog gavrana.

U svesmu jedan nagiadain Apolon, u ruci sa štapićem pola od slonovače, Hiršberg je, Fdući u susret i najgorem, sačuvao svoj bledi, nepomični lik germanskog viteza, pretvorenog u grčku Meduzu, odsutan duhom svojim od sveta oko sebe, i sad.

126

Jedan od najlepših miadića Minhena išao je tako namirisan u susret rulji, i, on je tp dobro znaa; u daljini, samoubistvu. Nije ni sanjao da žena kogu ludo voli i za čije ime ide da se bije, mada joj je propast bila blizo, provodi još uvek svoje noći u ljubavnim avanturama, sa čitavdm krugom u koji je spadao i on, njenih pristalica, političara, oficira, umetnika i studenata. Mislio je da grafica Landsfeld, kraljeva metresa, njegova luda i lepa Lola Montez, o kojoj i novine pišu, u svome dvorou još spava. Bio je gotov da sumnja u nju, ali da poveruje u njen razvrat, ne.

Žalostan je bio, prolazeći kraj mrkih zidova Maksburga i kapija baroknih crkve Sv. Mihajla među kojima je arhangel Mihajlo dugim krstom, držeći ga kao koplje, prikovao u zemlju Nečastivog, vrlo muskulozhog; žalostan je bio, uopšte, pri tim prvim znacima proiepa i revolucija, što je napad na tu lepu ženu počeo baš tsmo otbud je s pravom mogla da očebuje samo ljubavne izjave i bukete cveća. U neredu što ga s dana u dan izazivaju studenti, vrcahu l rasipahu se prve kapi krvi po ulici i žeravic;t pobune Za koga? — za one koji su terali svu Bavarsku da bleji iu čuda, što se dešavahu sa kapljom mleka Djevice.

Kao neko mračno, crno srce nemačko, preneto iz starog, bavarskog Landsbuta, kucao je iaj deo varoši oko Univerziteta, posednut đacima za svu Nemačku, čiju je carsku krunu Ludvik I trebalo da ponese.

Zalud slobodoumni zakoni, dugi, liberalni i masonski govori Berksa, uzalud se i poslednja kap španske krvi u ikraljevoj metresi — o kojoj se sve češće pisalo da je neka engleska protuva po imenu Eliza Džilber — u njenoj štampi slavila kao karlistička i plemenita, sa oreolom žrtve španskih i pruiskih reakcija, studentarija se, kao i seljaštvo, vratila Bogorodici i urlala u horu, i izbeziumljeno, na svaku njenu dobrotu, ljubaznost i blagu reč: »pereat, pereat Lola«.

. ' 127Idući njenom dvorcu, mladić je, u svetlosti što je, pomešana s topljenjem snega, tekla, osećao svcju samoću, ne kao posledicu svog dobra i zla, već kao neku predodređenu sudbinu koja mu, pri rođenju već, nije prilepila pernata krila anđela, nego mu je na pleća utisnula gorki žar demona

Pred kapijom njenog dvora Hiršberg. i nehotice, pozdravi vojnika koji je hodao goredole i udarao svoje čizme propisno u blato. Nije ni slutio da je taj seljak zauvek poneo na duši sliku koju je video pod fenjerdma, što su i tad još goreli, sinoć, pre prve smene, oficira što je strpao u kola ne'kog mladića, pošto ga je prvo dugo cmakao.

Idući širokim, blagim stepenicama na sprat, pozdravljao je, svečano raspoložen. i lakeje, vrhoim svoga štapa, ali kad mu njena Francuskinja Marijet, koju nije trpeo i koja nije njega trpela, reče da je grafica već otišla, prebledeo je od srdžbe, još više. Želeo je da je vidd, još jednom, pre no što ode na Univerzitet — kud je bio poslao 'tuće poziva na dvoboj — mada je znao da ga po mračnim hodnicima čekaju da ga kukavički, u gomili. prebiju

Sobe su bile izvetrene i mirisne i on je po njdma hodao zagledajući minijature po tapetima sve dok njena crna doga, Boks, ne poče da reži. Tada pogleda psa sa nekim podrugljivim izi'azom lica, setivši se kako je njegovog prethodnika namamio i ubio.

Nehotice, međutim, privlačilo ga ,je nešto vratima njene spavaće sobe, i kad ga njena sobarica ostavi, za čas, samog, on gurnu dvokrilna vrata.

Video je prazninu sobe, veliku njenu plavu, neditnutu, posteljinu pod zlatnim, vezenim baldahinom, nad kojim je bio grafovski grb, pokrivače njene od žute svile, netaknute, i oseti kako mu se muti u glavL

Kroz baroikni prozor svetleo je dan i sneg u slike amoreta nad vratima kraj postelje, desno i levo, u ogledala u kojima je bilo toliko

mrtvilo kao i na postelji, u kojoj, to je bilo vidno, niko ndje ležao tu noć.

Hirsberg se, i nehotice, seti kralja, o kome se pričalo da iz dostava zna sve njene ćudd i pustolovine, čak d ljubavne, ali da neće nikad da joj pritom smeta, i oseti kako se u njemu međutim, od gađenja i stdda sva njegova duboka ljubav prema njoj sad gasi.

To nije značilo da je odsad više neće voleti, naprotiv, strepeo je da će sad još više, zbog nje, da pati, ali u bolnom priviđenju da je ima nije bilo više one neizmerene slasti što je eto, svega nekoliko nedelja trajala. Učinilo mu se za trenut, da u jednom uglu, u tapetima stoji i njegov najbolji drug Haijnnih, kome je preoteo »verenicu«, pa ga tužno gleda

Crkveno zvono iz neke obližnje crkve trže ga i on sa nekom divijom rešenošću potrča dz tih soba. Sa gorkim osmehom pomisli da će ona svakako lagati da je bila već rano s jutra u dvoru. Francuskinj a ga zadrža, sa podsmehom i drskošću, nudeći ga kafom, i Hiršberg, kraj sveg očaja, zbilja ostade kraj jednog prozora, kroz koji oseti toplotu sunčanja.

Posle je pognute glave izišao dz dvorca i gologlav pošao, polako, duž mrifcih kuća, idući do kafane Roterman, gde ga čekahu dva druga Kao senior udruženja koje Lola beše, još prošie godine, okupila, u nadi da s njima slomije otpor univerzitetLskdh katolika, Hiršberg je bio rešen — i po cenu života — da dopre danas u aulu i do rektora i zatraži zadovoljenja, za svoj »kuler«, od rektora, pošto mu ostale grupe burševa nisu htele izdći na dvoboj. Fon Dilangen d baron Štajnek mu behu daii reč da će poći s njilme, mada su znali dobro šta ih čefca.

Idući prema dvoru, i arkadama, vidi ponegde vidik u daljini, i sav taj dan otopljenog snega i svežine. Bilo je lepo jutro Besmrtnost, Ijesmrtnost bila je i njemu u pameti, pomešafta sa tom godinom uz Lolu Montez, koja ga je, eto ddvela da bude ljubomorana na njene pse. Ko zna, pomisld tad, skoro zaplakavši se, dok »U kraj njega prolazila kola, seljaci iz okolnih

128

129mesta, žene na povratku sa ispovedanja, oficiri sa jahanja, gde li sad leži njena lepa i tesna baljina od crnog somota koja joj pri hodu odaje lepotu tela, u igri očvrsljih udova, njen mali crni šeširić, sa sitnim belim perjem?

U kafani Roterman dočekaše ga vikom i, uskoro, jedna kola koja je vukao ogromni kulaš, povezoše ih, svu trojicu, širokom kaldrmom i p'litkorn baruštinoim prema Univerzdtetu. »Kuda, u tom prvom vazduhu proleća, što silazi sa planina?« — mišljaše Hiršberg — »Cemiu još živeti kad samo još oko gleda, a duh ni za čim više ne žudi. Zemlja će, rnožda, drhtati uskoro od klijanja bilja i žila, ali od čega ćeš drhtati ti, prazna i tamna senko moja?« — deklamovao je u sebi patetično, dok su se kola sve brže po kaldrmi tresla.

Da bi, valjda, sakrio nemir svoj i on. mladi baron Stajnek, u pantalonama boje žutih ruža, penjao se na sedište kočijaša i, mašući iz daleka Univerzitetu svojom omrznutom kapom, vikao je, ne obazirući se na dernjavu svetine kraj puta, i šegrčadi što su trčala iza fcola: »Hep, hep, hic Alemanus, hic Lolamanus«. — Dok je fon Dilingen grčevito stezao svoj štap, sedeći u dnu kola i držeći svog druga što je vukao za nogavicu da ne ispadine de kola.

Kad se kola pojaviše pred zgradom Univerziteta, oko tamne zgrade stajala je već gomila, a stepenice i kapije aule crnele su se od studenata pristalica ostalih udruženja. Po njihovom mišljanj'u, Hiršberg i njegovi drugovi behu osramotili

studentske boje, i imali su da se gube iz Minhena, uopšte. Prazan prostor pred kapijom beše posela žandarmerija. Sirotinja iz predgrađa Au popela se beše uokolo na drveća i urlala je odande frljajući kamenice i cigle.

Kad je Hiršberg iskočio iz kola i kao i dan pre, elegantnim gestom, počeo kočijašu da plaća, zaorila se sa svih prozora zaglušna vika. Pribivši se uz njega, korakom i s ozbiljnošću svedoka koji mere odstojanje, bleđi i gotovi da se i sami biju, njegova dva druga pođoše pravo

ka stepenicama koje su vodile rektoru, iza Hiršbergovih leđa.

Hiršberg, koji je dan pre bio miran i podrugljiv, koračao je danas kroz gomilu bez dobacivanja, ponavljajući glasno:

— Ko me se dotakne, dotiče se smrti — ko me se dotakne, dotiče se smrti.

Zviždanje, maukanje, pogrde i psovke, štapovi, pesnice oko njihovih glava, sve se topimirilo tek kad se na stepenicama pojavi rektor, Tirš, tako da su mogli da uđu i podnesu svoj protest napismeno, u ime svih članova svog udruženja. Ali ako su ih pustili da uđu, nisu misl'd'li da ih pusće da iziđu, i kad se pojaviše opet, urlanje i psovke se začuše s tolikom silom da gomile same sebe dovedoše do bezumlja. Skinuvši duboko i kruto šešir, pred rektorom, koji ih beše ispratio, Hiršberg i njegova dva druga hteli su da pređu, peške, preko ti'ga, ali im u susret poleteše komadi cigala i, iza žandarma, crne mase sveta.

— Eno nekih kola, Hiršberg, bolje da ih opet uzmemo — prošaputa najmlađi među njima, baron Stajnek, izgubivši hladnokrvnost od tog mokrog a sunčanog dana, od kišobrana kojima su ga debele ženetine čekale iza policijskog kordona, od vike i uvreda i dernjave koja je rasla, ali ga senior nije slušao, idući baš tamo, opkoljen žandarmijama, gde je podivljala gcmila bila najgušća. Da bi pred drugovima, valjda, posvedočio svoju hrabrost, fon Dilingen, tako da su ga svi uokolo mogli čuti, dovikivao je Hiršbergu kroz veseo osmeh:

— Imaju smrdljive zube i žvale ovi slobodnjaci, i prava je milost Božja moći pomisliti da postoje noge, i grudi i oči Lole, Hiršberg, zar ne? Do đavola sve ove mačke, tvorove, jairce i magarce gospodina uškopljenog biskupa, zar su to studenti? Svinje su to, Hiršberg, švapske, i u kosturu ma kog špamskog konjušara ima više finoće nego u njušci zajedničke mame svih ovih oko mene, a itd znaš da je bila... — I kad gomila pokuša, gušajući se s policijom, da ga dohvati, on kao bajagi štucajući, dobacivaoše cerekajući se:

130

131— Izvinite i vaš Lojola beše Spanac Hiršberg, gori od obojice, izmislio je, da bi dražio gomilu, još nešto mnogo luđe. Idući pravo, skretao je, nepomičnog, ozbiljnog lica, sad desno, sad levo, a drugovi, verno, za njim. Gomila, pošto oni koji behu dalje nisu mogli da vide šta radi, pratila ih je, potiskujući žandarme, kao pijana Fon Dilingena je to doводilo do bezumne veselosti i on je neprestano govorio:— Ništa luđe, Hiršberg, nego sloboda učenja i školovanja, za koju smo se toliko drali. Pogledaj ove noseve, nema nosa u živih i mrtvih tirana koji tai bio ovalkva njuška kao

ovi zajednički nosevi njegovog veličanstva minhenskog taogobojažljivog naroda. Hoh Lola — prodera se, dok su ga žandarmi učutMvali.

Komad cigle obori kraj njega jednog studenta, očevidno namenjen njegovom čelu. Žandarmi povadiše sablje, i tuča oko njih otpoče. Kola koja Hiršberg beše, pri dolasku, otpustio, nisu mogla da se probiju kroz gomilu i i pojaviše se sad pred njima Baron Stajnek uskoči, a žandartmi Hirštaerga strpaše silom. Fon Dilingen je, ukrutivši se sav, oblačio rukavice. Policajci ga ščepaše i položiše u kola kao proštac, i da bi ih odbranila od svetine, narediše. kočijašu da juriša širokom Lilicom Ludvijsa I. Na nesreću, jedna kola što im dolažahu u susret, posedovaše studenti, koji su ih pljuvali, a gomila, što se beše izbezumila. poče da ih gađa komadima cigala, i da trči za kolima psujući i urličući.

Tako su ih vijali sve do arkada, kod dvorske bašte, gde je bila kafana Roterman, gnezdo Hiršbergovo i njegovih lolomana.

Svet je itrčao za njima i tu, viika i gužva je i tu bila sve veća, a ceo prostor pred arkadama crneo se od izbezumljenih ljudi koji su pokušavali da razbiju kaldrmu i da ih zaspu kamenjem. Zandarmi poskakaše sa konja, sa golom sabljom u ruci.

Dok je baron Stajnek, najmlađi i najuplašeniji među njima, silazio iz kola da se dočepa kafane, sa komadom cigle u ruci, skoro suznih

132

očiju, fon Dilingen, u strahu da se ne pokaže manje hrabar negO' Hiršberg, psovao je i izazivao svetinu i dalje Pošto je bio obukao rukavice", svlačio ih je sad lagano, stojeći podrugljivo u kolima, opkoljen svetinom, šepureći se očevidno samo zato da bi dražio one koji su mu bili najbliži.

Zabacivši oholo glavu, međutim, nekadašnji vođ studenata slobodnjaka, graf Hiršberg, koga su sad žandarmi morali da brane od one Lste gomile što ga je pre uzdizala, silazio je sa kola kao da ga se sve to nimalo ne tiče.

Pri prvom koraku prema Rotermanovoj kafani pritrča mu tad jedan mladić, sa velikim šeširom slikarskih modela, bubuljičava lica i razjapljenih usta od dernjave protiv tiranina i njegove metrese i, pošto mu je dreknuo u lice »spanische Hure ...«, čvrknu ga srednjim prstom, kao strelom odapetom iznenada, po nosu.

Trgnuviši tad svoj srebrom okovani, nemački lovački nož iz svilenog prsluka boje plavih golubova, Hiršberg mu zari sečivo u levo rame, do drška. Da mladić nije preneraženo ustuknuo, bio bi ga pogodio u srce kuda je gađao.

Kad mu je krv prelila ruku, bilo mu je lakše i osmeh koji mu je tog dana, kao i dan pre, neprekidno, bio na licu, Oizari se sad nekom ludačkom radošću. Isipružene, fcrvave ruke, što je drhtala, sasvim mirnog lica, on je u pozi deklamatora govorio fon Dilingenu, preneraženom i skamen'jenom: — Vidi, Dilingen, strašniijd i gluplji od svlih tirana je ovaj tiranin demos, pa da mu ipustimo malo svdnjske krvi...

To što se desilo, međutim, čovek koji je pao okrvavljen o kaldrmu i taj drugi što je sa krvavim nožem stajao kao gladijator nad njim, bili su dovoljni da gomilu uokolo razjare do pravog iudila. U prvom mah, pred Hiršbergom, kao more što se odbija od stene, irulja je bila ustuknula i ostavila prazan proistor, tako da je, kao nekog glumca koji igra dobro svoju ulogu, pustila ga da, jednako s nožem u ruci, stigne do vrata kafane. Tad, međutim, videvši da će da im umakne, pojuriše za njim udarajući žan

darme i sebe same, u gužvi, međusobno. Na

133 vikli na studentske tuče, Minhenci, ne behu navikli na nož i ubistvo, i ono ih je ne samo ruspalilo već i ogorčilo. Dok su jedni jlizali ranjenika natopljenog krvlju i pomodrelog, drugi behu pokrjali kola, pretukli kočijaša, a oborili na zemlju, kao neposlušnog dečaka, barona Štajneka, koji je, ipak, uspeo, da svojom ciglom razbije jednu tikvu.

Fon Ddlingen, da bi spasao svog korpsbrudera, šamarao je i desnom i levom, još u rukavici, ali je za tren oka nestao izgužvan pod nogama kočijaša, pivara, pekarskih momaka i poludelih, bradatih građana Pred vratima kafane Roterman i duž svih arkada, u kojima behu slike iz grčke prošlosti i antioki pejzaži, popraćeni kraljevim svojeručno sipevanim distihonima, urlikanje i jauci postajahu sve žešći, i razbijeni nosevi, oči, krvava čela i vilice, žandarmi bez sablje, građand bez kože na glavi, sa rasečenim uvetom, i rukama, sve češći. I doik su neki sedeli po zemlji jaučući i previjajući se, a drugi povaljani u blato drekali pod nogama što su gazile, žene su povele cičeći gomilu u kafanu, gde je bio nestao Hiršberg.

Polupaše tu ogledala, bilijare, stolice i stolcve, lampe odoše u paramparčad, ali Hiršberga više tu nije bilo. Na zidu su ostali amblemi Alemanije, njeni monogrami i njene boje izvezene na svili i kadifi i jelenski rogovi jednog lovačkog drtustva. Velika slika Otona, sina kraljevog, kako ga dočekaju Grci i primaju za kralja, visila je pocepania nad jednim 'čivilukom.

Kad je policija istisla i poslednjeg građanina iz kafane Roterman, oko koje su vođene čitave bitke, svet je davno bio zaboravio Hiršberga, ali mada je bilo podne, nije se razilazio, pod arkadama, ni na širokom trgu do kraljevskih dvorova. Studentarija je, pod arkadama, neprekidno pevala: »Frei ist der Bursch. . .« a građanstvo, osobito iz predgrađa, razdraženo je komentarisalo, u gomilama, ono što se, eto, zbi.

U trenutku kad zvona po crkvama počеше da zvone u širokoj Ludvikštrase beše se pojavio crni ekipaž kraljeve metrese, koji pred arkadama stade.

134

U svetini, za trenut, bio je nastao dubok tajac. _U tišini i studentarija prekide svoju pesmu. Cuteći, gomile su preneraženo posmatrale lepu damu što je prkosno i oholo koračala prema kafani Roterman.

Grafica Landsfeld, bivša Lola Montez. beše promenila svoje ime, kao i odelo svog noćasnijeg razvrata, ali ne i ćud: pa je i u ovoj novo'j crnoj haljini, sa čipkama i

pufovima, ostala ista Guvši u Ministarstvu policije šta se dešava, iako niko nije znao gde je Hiršberg, ona je pohitala da ga traži.

To što ga je bestidno varala sa Delingeroffl, to je, po njenom mišljenju bio samo jedan kapris njenih čula, o kome, uostalom, nije baš morao ništa ni da zna. To nije značilo, uisti mah, da ga ne voli. Volela ga je, naprotiv, sve više, diveći mu se: ne samo lepoti njegovoj, nego naročito njegovoj plahosti, plemenitosti, smrtničkoj ozbiljnosti, s kojom je govorio o njoj.

Pod svojim crnim šeširićem, sa plavim trakama, i plavim očima u bledilu i modrim kolotovima, ona sve te ru'lje na trgu nijs ni videla. Išla je tako žurno, podižući suknjoi, kao da je trčala. Jednog dana, zagledana u plećatog, mladog Delingera. bila je poorvenela od raskalašnih misli — sad je, smrtno bleđa, u brizi za Hiršbergom, suzila. U svemu je bio takav, zamarao ju je. hitao je i odmicao je, nikad nije mogla da ga stigne, ni u znanju. ni u plemenitos'tii, ni u lovu. mada je tako odlično jahala, ni sada, u nesreći.

U trenutku kad je bila baš tamo gde behu, malopre, sta¹!?. Hiršbergova kola, jedan bokal pivskd prolete joj pred noisem i razbi se o zid arkada. »Udrite dro •. .« — počеше oko nje da viču, i mada studentarija nije mislila da prema jednoj ženi upotrebi silu, začas joj svetina beše razlupala šeširić, perje i pokidala na njoj svilu i čipfeu. Okliznuvši se u lapavici, jedankrupan čovek tresnu je kao krp u blato, o zemlju.

135fl

Idol Minhenaca, ljubavnica njihovog kralja, boginja njenih slikara i vajara, svemoćni štit njen od jezuita, anđeo hranitelj siromašnih predgrađa, srušen je u blato žuljavim, čvornovitim rukama.

Žandarmi spasoše Lolu Montez, graficu Landsfeld, sa modricama, raščupanu, pocepanu, v. poslednjem trenutku od smrti, pod pobesnelim gomilama. Onesvesla, ona je kao mrtva, odneta prvo u crkvu Teatinsku, zatim, kad je ulicu oko dvorske bašte posela vojska, preneli su je u dvor

Minhenska revolucija tako otpoče protiv te lepe žene što je u narodnoj uobrazilji postala bila vampir Bavarske, sramota javna Ludvika I i uzrok skupoće i gladne godine.

Napadom' na nju O'tpoče niz krvavih. februarskih dana u Minhenu, i varoš odmah posle tih događaja oko Univerziteta i arkada nije više imala sna. U vlažnom februarskom mraku vrištali su znaci vojničkih truba, po kaldrmi tutnjao je topot kraljevih švoležea i lupe baterija što su zauzimale ulice oko dvorskih vrtova.

Kiša, što je tih dana promicala, nije ohladila vruće glave gomila, što su maukale, urlikale pred Miinistarstvom kneza Valerštajna, pa zatim i svemoćnog Berksa. Pred ulaskom u Barerštrase, prema dvorcu kraljeve metrese, one su celu noć derale se protiv grafice Landsfeld, i tu se do zore orilo u zadriglom horu debelih građana, kasapa, pivara, lađara, drvvara, kalfi, šegrt, po pprimeru studenata sa Univerziteta, frankonaca, izarana, latinski: »Pereat Lola, pereat Lola«.

Eskadron gardijskih kirasira, sa isuka/.im sabljama, postavljen je bio tu, pred svetinu, kao gvozdeni zid i stajao je i čekao, nem. Konji su, žvaćući svoje gvozdene žvale, klatili svoje pospane jahače, ržući njuškama po zemlji i bijući stražnjim kopitama o kaldrmu tako da su varnice prskale.

Iz predgrađa, osobito iz sirotinjskog predgrađa Au, svetina je jednako pris'tizala i skupljala se na trgu oko katedrale sa batina

ma, ašovima, budacima, psujući. Noć ih je zatekla tako, po podrumima, da loču pivo, po kafanam'a, gde su ležali po patosu i po kapijama i čoškovima Kao neka vojska, postavili su straže da Spanjolka nekud ne pobegne.

U zoru, metež po varoši postade opšti. Prokisle i napite gomile išle su ulicama pevajući; vojnička odeijenja se smenjivahu, ili m?njahu mesta. Tobdžije kod topova vršile su vežbe za piotun kartečom, konjica je, prozebla. poigravala umorne sanjive konje Na Univerzitetu osvanu naredba da se Alma Mater zatvara i zapovest o proterivanju studenata iz Minhena za dvadeset i četiri časa.

Pred zatvorenim kapijama Univerziteta gomila se skiipi da s đacima prodre do Ministarŕ*?a prosvete kneza Valerštajna. StOtime mlaciića, članovi svih udruženja protiv loiomana pođoše uz viku i pesmu, dočekani cvećem sa prozora. Oko deset sati, kod crkve Sv. Mihaila naiđoše na konjičku žandarmeriju i jedno odeljenje pod komandom kapetana fon BaurBrajenfelda. Ataka je trajala samo nekoliko minuta i bila je krvava.

Mada je kod nje bio stigao samo do rukoljuba, čuvši pogrde i sramne izraze kojima omladina i gungula građana neprekidno obasipaše Lolu Montez, kapetan fon BaurBrajenfeld i sam je bio isukao sablju i gazio i udarao, ne samo pljoštimize već i oštricom. Malo dalje, iza crkve, u galopu naišao je bio na jednu gomilicu šegrčadi, junaka tog dana, te ih, vrteći u krug konja, počeo nemilice tući, dok su se oni branili drvenim klupicama, gađajući ga uz to usmrdelim kupusom i trulim krompirom. Rasuvši tu gomilu, udaren jednim kamenom u grudi, tako da mu se zamračí u glavi, uzdigav visoko krvavu sablju, okrete još jednom konja i izbezumljen povede svoj eskadron, pri povratku, još jednom na juriš. Gazio je ranjenike i udarao nemilice, gadeći se i sam svega toga što se zbiva, sve dok oko sebe u večernjem mraku nije više video nikog Samo onesvesle i posečene po kaldrmi, a u polukrugu svoje dršćuće, za

136

137dihane ljude koji nisu više mogli da umire konje.

Sve do ponoći, tako, trčali su od kuće do kuće ranjenici isečenih grbača i ruku i vojničke straže što su zatvarale vrata i naređivale da se lampe i sveće gase.

Vozovi tobdžija iziđoše na široke kaldrme Ludvikštrase i uperiše topove u predgrađa. Konjičke straže galopirale su preko polja, snežnih i blatnjavih, iza gliptoteke i pinakoteke.

Dernjava i proklinjanje žena sa prozora trajalo je i dalje i čulo se, i u mraku, do ponoći, kao i pucnji što dopirahu izdaleka Po podrumima i mračnim kapijama jauk ranjenika skupljao je gomilice ljudi što su zabezegnuto slušale i šaputale.

Kod zgrade policije, oko ponoći ponovo je došlo do sukoba i tuče. U potpunom mraku svetina je lomila plotove i dizala kaldrmu, frljajući kamernje u sve prozore. Prasnuše i tu pucnji.

Uz ime Lole Montez, u mračnoj' noći sevnu tu prvi put, posle toliiko godina prasak plotuna, što kao grmljavina zatutnja po mračnim ulicama Minhena, varoši u čijem je grbu stolicima počivao monah

Jedan od mrtvaca beše pao potrbuške pred crkvom Sv. Mihaila.

U rukama je grčevito stiskao, i mrtav, jedan crni, uvek nakrivljeni šeširić, sa malim percem i plavom trakom boje Viitelsbaha. Kao da je to bila protivnička zastava.

VI

Kada je, oteta s teškom mukom iz ruku gomile, onsvesla, prenetu prvo u orkvu Teatiner, a zatim u svoj dvorac, u Bareštrase, Lola Montez je satima ležala, u lakoju haljini za spavanje, kao mrtva, dok je nad njom njena Marijet teatralno plakala i ruke kršila

U valoviima briselskih čipaka, u samrtničkom bledilu, sa jednom modracom od leve slepooonice do nozdrva, ona je kao skrhan cvet

bila izložena svojim obožavaocima da je žale — i tada još vrlo lepa, dignuta iz blata, kud je, kao iddl, rulja beše srušila.

U početku. kad je došla k sebi, razdražena kao zver i uplakana od besa. Posle, ukočenih zenica i zanemela, zgrčena, outke, i kao uzeta, ndje htela ništa da ouje, ništa da jede, nikog da primi. .

Kao neka boginja što je pala, ona je užasnuta videla jednako svoj pad i imislila zgranuta o svom ponliženju, dok su se oko nje skupocem kraljevi gobleni, i plavi, raslkošni baldahin nad posteljom, i stočić od lapislazula i kristalni svećnjak, kao zavejana jela, vrteli ludački, kao u nekom besmislenom, nemirnom snu, kroz strašnu iglavobolju.

I kad je najposle ustala, gledala je očajno k.oz mračan prozor u noć, u samu sebe, u velikom ogledalu, i, kao ranjena amazonka, dizala ruke nad glavom u želji da se još bori, mada je naslutila kao pogođena nevidljdvom strelom, da je poiibeđena. Nige joj preostalo, tdko, drugo de da izdaje naredbu za naredbom, sve luđe i luđe, da šamara poslugu, vičući na španskom, pa da opet padne nemoćna, u vniislku i lelefcu, u svoju postelju, kao u penu u moru plavom.

U melanholiji, u kojoj behu pomešana sećanja na njenu raskošnu vlast, pre neki dan, nad Bavarskom i kraljem, uspomene na razvrat i ropsko poštovanje s kojim

rje do jiuče sretala u pozorištu, među slikarima i među političarima, ona je sebe videla u blesku i sjaju koji se iznenada gasi i kao neku crnu, svetlu zvezdu što sa visine, kao mlaz rasutih zraka, pada.

Drumoim za Augisburg odlazila su, u njenim misiima, kola mladog kneza Rojsa, i ona sa tugoim pomisli da ga je odbacila kao mače u svojoj uobraženosti i nadutoisti salonske lavice. Učini joj se da je ljubav počela da joj se sveti i da je trebalo sa njdm da pođe i da odavde ode.

Neizmerna raskoš tavanice mlečne boje, prepune alatnih ukrasa cvetova, granja, bilja, sa islikama ptica, životinja šumiskih, kao i francuska ogledala i vrata prepuna ukrasa, ne dadoše joj da se smiri i zamarahu joj isplakane oči

138

139Patos je bio klizav i toliko uglačan, versaljski, da je u njemu, kad je nemirno hodala goredole, jednako videla sebe.

Kad joj, malo docnije, javiše da u salonu čeka jedna starica — gospođa Delinger, mati poručnika Delingera — ona zaista pomisli da više nije budna nego da je počela, od juče, jedan ružan san da sanja. Šta je tražila kod nje stara mati njenog Dirša? Da li se bilo što dogodilo? Desila se neka nesreća mladom oficiru? Osećala je da joj je to, u ovaj imah, zbilja svejedno.

Poslala je Marijet da pita staru damu šta želi, i Francuskinja se vratila, cerekajući se na račun sdrotinjskih i demodiranih haljina starice, s tim da gospođa želi lično da govori sa graficom Landsfeld, tj. kako je, naglasivši to, rekla — sa igračicom Lolom Montez. Po mišljenju Marijete, očevidno je došla da traži da jcj ostave na miru sina i da se svađa.

— Neka ide do đavola — prodera se tad grafica Landsfeld, mećući obloge na čelo — još mi samo to treba. Neka nosi do vraga i njenog sina Taj nabijeni avan što preskače prepone i nije ni za šta drugo. — Mustra za ljubavnika — dodade bestidno. — Ako mi to treba, s'to'ji mi, pod prozorom, sva bavarska vojska.

Dovoljno je bilo da mu šta što ie skaradno ksže pa da joj se veselost vrati.

— Uostalom, Marijet, otpremite je kako znate. Možete je baš, aiko hoćete i utešiti lepim rečima. Osećam da ćemo, kroz koji dan, putovati i odavde — dodade zaplakavši opet — pa neka nas se lepo sećaju. Njen sin je samo jedno malo dobro konjče, ald ona mu je ipak vrlo poštovana mati. Pa neka bude dirljivo. Nikada taj nije znao šta ja vredim, niti šta je duša Hteo je prosto da ga načinim kapetanom. Ti naivni nemački kavaljeri i nisu tako bezazieni, Mardjet.

Prepirka i kreštavi glas ogorčene starice, koja je vikala toliko da se oulo i kroz zidove, umalo je ne izazvaše da izleti onako polugola i da pokaže, sa rukama na kukovima, da ako je do jezika, nije gori od čegrtaljke stare gos

140

pođe ni njen iz Sevilje. U jednom gorkom ćutanju, međutim, kad se i to stišalo, ona pognu glavu i pomisli. Tek tada, kako u njenom životu vlada ta grozna bliskost najvećeg sjaja i najružnije bede.

Tek kada po nju dođoše dvorska kola, smiri se i poče da se brižljivo oblači, pustivši da je kola dugo čekaju. Bilo je dovoljno i to da njena oholost poraste

Ooučena u crnu svilu, s kojom to veče nije pomešala ni jednu boju sem tamnog plavetnila svojih očiju, ona je bila opet neizmerno lepa. Kao crni neki paun siđe sa svojih stepenica, kraj straža, do kola, i sa jednim tamnim osmehom na licu, pozdravi pukovnika Valerštajna, koji joj tužno, i, očigledno tronut, poljubi ruku.

— Silazite kao kraljica, madam — reče joj uvlačeći se za njom u potpuni mrak kola, dok su lakeji sklapali prag ekipaža — i u prolaznost svake zemaljske vlasti unosite licem neprolaznu silu lepote. Proričem vam, grafice, da će sve ovo dobro da se svrši i da ćete prolećnu sezonu otvoriti u Brikenau jednim ogromnim gubitkom na kartama, jer ste srećni u ljubavi. Dvor je pun dostava o vašim ljubavnicima i zna se vaš banket u Slajzhajmu sa poručnikom Nusbaumerom, kojeg je, uzgred da vam spomenem, večeras brisan iz garde. Zna se noćna poseta od prekjuče, kod vas, kneza Lajningena, sve vaše ludosti sa Hiršbergom, pa čak se znaju i one poisete kod onog mog nedotupavog rođaka poručnika, kojeg vam, isto tako Uzgred da vam spomenem, najviše škode. Graf Rajšah, naš dragi arcibiskup, uspeo je da uveri Berksa da spremate zaveru. Na taj način — dodade prsnuvši u smeh.

Covek čiju je moć, u krugu u kom se kretala, primetila dockan, i previdala, sasvim, u početku svoje avanture sa Bavarskom, mogao je da sedi, dakle, ravnodušno sa njom u mračnim kolima, vozeći se kraj topova i sjahalih kirasira što su stajali duž dvorskih bašta, u noći. Učtivo je držao u svojim belim rukavicama njen šlep, pazeći da ga ne zgužva, i gledao u inak, nasmejan, svojim mirnim licem, sa dve

141 duboke boce oko usana. Njegova glava u slaboj svetlosti fenjera lakeja učini joj se umorna i lepa. Sve ono što je kod Ludvika I već bilo iznemoglo i mrtvo, u ovim crtama imalo je još svoj žar, žar punog života. Kraj njih crte Hiršbergove glave izgledahu ljupke i dečje. a Delingerove 'kao malog ugojenog prasea. Zagledana u čulnu usnu svoga pratioca, ona pomisli u sebi: »Nisam videla ono što mi je bilo najbliže i najbolje. S kim sve nisam sebe tražila, a kraj pravog sam prošla«.

Pošto je pukovnik Valerštajn bio poslat po nju, što je mogao biti i slučaj gardijske službe, ona pomisli da je to svakako znak njegovog visokog položaja na dvoru u ovim sudbonosnim časovima. Njoj nije bila prijatna ta otvorenost s kojom je govorio o njenim ljubavnim avanturama, i ona se požuri da to prekine

O, Valerštajn — reče mu nemački, umiljavajući se, uzevši ga u mraku pod ruku — ostavite te gadosti. Sve to i slično dostavljahu o meni i drugde, kud god sam stigla. Lepa žena se priča, ma kakva bila; kraji nikad nije poverovao to o meni.

— Varate se, grafice on prelazi ćutke preko toga, jer vas žali — I kad vide kako je ta reč trže, nastavi tiše: — Neobična ste, žudna nečeg vanrednog i zato takva kakva ste. Avanturist se vidi u vama i kad jašite i kad rasipate, i kad govorite o politici, i čim uđete u salon.

— Ne mislite li da biste mogli da me poštedite svog mudrovanja — reče mu prigušenim glasom srdžbe. — Još malo pa ćete me proglaisiti za neku što trči samo zato po svetu.

Tresući se po rđavoj kaldrmi, Valerštajn joj tad, prvi put loplji, odgovori: — Ima. Ite u mene poverenja! Ja sam kod Lajningena prvi rekao da ste kao kometa od crnog dijamanta. Nije to vaša želja, ni pokvarenost, taj vaš način života, nego crvena ta kap španske krvi u vama što je dovoljna da pomuti mozak. Dok sam bio u austrijskoj službi, ikomandovao sam u Veroni i Brešiji, i viim onaj svet toplog, animalnog života. U Španiji je sve još više u boji sunca, bika i krvi. U njoj, za večna vre

142

mena, ostaće najstrašnija divota ta crnina koje se niste pokazali dostojni. — A vi ste dostojni? — reče mu podrugljivo, ne shvativši šta je hteo da kaže, ali naslutivši da je nešto uvredljivo za nju i izlazeći iz ikola, prkosno dodade u kapiji dvora: — I ta vaša od piva stidljiva Bavarska?

Na što je on zgrabi za ruku, na očigled lakeja, šapćući razrogačenih očiju: — Kad sa mnom govorite, pazite na reči o Bavarskoj, ako smem moliti — dršćući u tako ludackoj srdžbi da se ona prcnerazi.

Vodeći je po uglačanim kockama vestibila, čije su raskošne svodove držali skupoceni grčki stubovi, pukovnik Valerštajn išao je kraj nje, utegnut, krut kao da nisu bili stari poznanici, nego smrtni neprijatelji. Svojom ženskom razboritošću, koja je kraj sve neprirodne maske, bila u osnovi prirodna, kao i njeno telo, ona je smatrala da se o svamiu može šaliti i da se svemu može rugati. Njegova iznenadna grubost i nadutost izgledahu joj besmislene i smešne. Šta je, najposle, sva ta Bavarska koja loče piva, a javlja se u znaku Bogorodice.

Idući mramornim stepenicama, ona primeti kako je brzo klonula od događaja i popustila u svom oholom držanju i ponosu, i sa puno gorčine odvratila: — Ne zaboravite, dragi Vaierštajn, kome me vodite, niti to ko sam, i udesite prema tome svoje ponašanje. Ako napolju urla ta rulja i ako sam je uzrok što vaši kirasiri ne znaju za razliku koga treba da slušaju, kao što ne znaju, uzgred da vam napomenem, ni da jašu, zar treba sad i vi da me ponizite jer me je svetina ponizila i jer su vaše abadžije, kolari i pdvari hteli jednu ženu da pretuku? Zar vi niste moj prijatelj? — dodade tiše.

Tada, sa jednim osmehom koji nije razumela i koji je sasvim iznenadi, on odgovori samo zamolivši je da ga tu prička. Bili su u jednom predsoblju dvora u kom još nikad nije bila, pred dvoranama u kojiima očigledno, već vrlo davno nije stanovao niko. Nad njom je bila tavanica renesansna, dragocene, umetničke dr

venarije, dok su zidovi oko nje čitali u tvrdom porfiru i zelenom mramoru ukrašenom sedefom. Zbacivši ogrtač na veliki sto, na koji su nekad ostavljali biskupi i kardinali svoje rukavice, ona stade kao sen pred ogromno, barokno ogledalo, nad kojim je videla, u udubljenju, mali beli kip jednog golog, lepog Sv. Sebastijana, sa telom kao u grčkih boginja. Prilazeći jtdnoj velikoj naslonjači, celoj u raskošnom, rezanom drvetu i kadifi, sličnoj prestolu, ona sede sa mišlju da je sve uzalud i da je ovde proživela više od godinu dana, kao i taj kip, za uveseljavanje oko jednog

preživelog starca. Da za njenim životom u Minhenu neće ostati čak ni onaj topli trag koji je drugde po svetu ostavila, nego da će je tu u dvoru pamtiti neko vreme kao mrtvu s'bvar, da je brzo, i takvu zaborave zauvek.

— Za koji trenut bićete primljeni — reče joj, vrativšd se, Valerštajn, otpustivši lakeja— Ovde je malo zagušljivo, ali sigurnije nego pieko, gde svaki čas dotrčavaju Lajningen i Berks i onaj neizdržljivi Arko. Au se digla sva, i maršira sa kukom i motikom na nas. Kod Teatinerkirhe, ako ne lažu, ima sedam samrtnika. Jednom je O'dsečena čitava donja vilica, odbijena pravo balčakom. Sto je najgore, dolazi deputacija iz opštine, a tobđžije kod k'apije Izara odbile su da pucaju. Kao što vidite, ne donosite sreću.

— I zato se smejete, Valerštajn?

— Kao vojnik, po navici, uvek se smejem fcađ stoj'imo najgore. To sam još u mladosti, kao ekstern, naučio u MAlanu, od Francuza.

— Da su moje te tobđžije — uzviknu tad grafica Landsfeld, svetlog, plamenog pogleda, raširivši kao crni, uzbuđeni paun svoj šlep od španskih čipaka — pucale bi one, sa uživanjem u, meso. O, Valerštajn — pređe opet na nemački, koji je u ljutnji već vrlo tečno govorila — kako bezumno gubdte vreme i sa njim i vlast. Pustite mene da povedem kirasire, da vidite kako bih umela da zgazim sve što diže glavu.

— Oh, to bismo i mi umeli — kad bismo hteli — dodade on tiše, držeći u desnoj ruci

144

svećani šlem i prelazeći u način govora lak, tek da se nešto kaže

— Onda ndšta više ne razumem, i onda je sve svršeno — reče ona sedajući opet na svoje mesto, šapćući tdho: — Odvedite me odavde, Valerštajn, kući, kući, ne želim više ništa da čujem, ništa da kažem. Obećali ste mi da ćete me odvesti u brda. Vodite me, dakle, u brda, pristajem čak i da ostanem tamo, da vam budem. metresa, — reče gorko — ako hoćete.

Mada je sve to bilo kazano plaho, ekscentrično, teatralno, kako je imao prilike da je toliko puta čuje, on joj se zagleda u tamne, plave oči i prenerazi njenom čistotom.

I ona je imala, dakle, u sebi tu strašnu ljudsku moć da sred prljavština i greha, u strasti i žudnji i vaznesenju očajnom, ne samo zaželi nego i da ume da bude čista i svetla

— Ndkada ne bih mogao da zaboravim ko ste bili — reče joj tad on, tim gorkim, drhćućim glasom u grobnoj tišini — kao što nikada ne bih mogao ni ono što mi je na duši da delim. Smešno bi mi bilo i da pomislim da život vredi ili ne vredi radi neke žene. Možda ćemo mi još večeras zajedno putovati, ali u nešto svetlije i neprolaznije nego što je vaša ljubav.

— Da nećete da mi ponudite, kao Hiršberg, zajedničko samoubistvo — prosikta ona tad podrugljivo i ljuto.

— O, ne — nasmeja se Valerštajn — nešto nmogo lepše. Ne zaboravite, međutim — prošapta joj brzo — da ako mislite da se održite ovde, da vaš pu't vodi preko uzvišene supruge onom kome ddete. Tražite da vas ona primi i braini — dodade nagnuvši joj se sasvim blizu ■— njena vas kamarila ruši, arcibiskup je njen najpoznatiji siuga. Uostalom, ženu treba da pobedi žena. Naročito ovakvu kao što je kraljica — dodade francuski — kojoj se mogu prebaciti samo: »des attaches susipectes et des velleites de devotion«.

U tom trenutku, u vratima pred njim pojavi se Ludvik I i sa uzdržljivom, staračkom ljubaznošću reče: — Izvolite, madam, da govo

145rimo o vašoj sudbini; do viđenja, Valerštajn — dodade sa osmehom, oslušnuv u daljini urlanje i pucnje.

— O našoj sudbini, Lola — dodade kad se zatvoriše iza njih vrata i kad mu ona plaćući pade na ruku.

Kralj je bio vidno ostareo za to nekoliko dana što ga ne beše videla, utegnut u bele, tesne gardijske čakšire i crne lakske čizme, nagnut, još više poguren, u svojoj beloj odori švoležea. Raščešljanih brkova što bebu otromboljeni na podnadulim usnama zečjih usta, sa čuperkom diaka ispod donje usne, što je drhtala, izgledao je još čudniji nego pre, kad mu je dolazila. Bio je siv u licu; kao da je bio posut pepelom i njegove velike, svetle oči behu zgasnule u beonjačama zakrvavljenih od piva i ogorčenja.

— Eto, biskupi su uspeli — reče joj sa podsmehom — i goimila tih baraba što mi doiaze u deputaciju traže slobodu i vaše proterivanje, mada ste vi učinili, za godinu dana, više za tu nazovislobodu Kaina (tako je zvao ministra Berksa) i Abela nego Lajningen i njegovi liberali za deset godina. Uostalom, kamarila i jezuite bune mi čak i vojsku.

Zauzevši svoj stalni stav, kao i uvek kad je dolazila k njemu, klečeći jednim kolenom na fotelji na kojoj je sedeo, ona mu obrli vrat i ljubljaše ga u oči.

Bili su skriveni u spavaćoj sobi u kojoj je spavao nekad papa Pije IV, i ta dvorana, hladna i zagušljiva kao grobnica, bila je, očevidno, na brzu ruku pripremljena za to veče. Teške zavese od brokata, na prozoru u raskošnoj drvenariji, bile su ih sasvim odelile od svakog zvuka, i ona je čula kako uznemireno kuca njegovo staraoko srce dok pod njenim poljupcima mrmlja. Amoreti i alegorične siike na raskošnoj tavanici, ogromni prilazi raskošnoj postelji, koja je bila, kao na pozornici, povučena pod tribinu sa ljubičastim, teškim zavesama, pod ogromnim j grbom Sv Oca, ogledala kraj postelje, sve je to ' imalo na sebi neku tešku, nepodnoMjivu ras ~ i koš prošlosti i smrti, i ona je osećala da opet "

neće moći biti onakva kakva je u svojim posteljama umela biti. Preko postelje beše prebačena kraljeva raskošna presvlaka, i ona, kao papinska mantija, namirisana pačulijem.

— Ugušite 'to u krvi Luj — šaputala je s bezumnim besom — niste li mi sami uvek govorili da su ljudi za vas samo žuto lišće?

— Umirite se, Lola, — odgovarao je tiho kralj koji se smeškao uvek kada je o državi ili narodu govorila ona — sve će sutra biti dobro, i sve je to samo jedna lakomislena komedija mojih Minhenaca. Palo je nekoliko cigala i na moje prozore, ali ako hoćete, ja sam i bez toga gotov da idem, da idem sa vam? u Italiju — I kao da je hteo da prikaže cvrkut ptica, ili plavi mir na vodi, dodade kao pevušeći: — Belincona, Belago, Turbigio i Komo.

— Zar nemate više nade, zar je moguće da je tako brzo došlo? Zbog mene? — vrisnula je ona, presamitivši se preko njegovog krila.

— Cemu nade? Da od kanaja načinim Grke? Da mesto Berksa, pokušam Lajningena? Da ih mesto piva, utopim u krvi? Dosadni su mi već davno.

— Doći će dan kada će plakati za vama — šaputala je ona, plačući i sama, vrteći se, kao crni labud, zagrljena, svojim grudima i vratom.

— Oni će plakati za mnom — ponovi on podrugljivo — Ne plače ta pasma ni za rođenim ocem. Kad mi je u porodici bio smrtni slučaj, jedan dan svega su prekinuli u listovima svoje svinjske karikature. To je bio najviši izraz simpatije koju sam dobio od njih za svog života. Oni, međutim, i kad su zreli za vešala, računaju na moje očinsko srce. Jest, te svinje — dodade na nemačkom.

— Vi ste mi, Lola, priznajem, jedino dobro, sve drugo je samo grozna gadost među ovim zidom Beriks i njegovo društvo imaju i sad, u potpunosti, suprotno mišljenje od moga, kao uvek, i pravo da vam kažem, nemam više volje da protav tsvih imam i ja svoju volju. Dolazi

epoha Lajhingenova i vojje Božje. Zaista neću da im smetam. Videćemo šta će oni moći, i je

146

147dan i drugi. Ja tu više ništa ne mogu, i neću. Uostalom, ja sam bio vojnik, a posle, smatrao sam se uvek samo kraljem Grika i siikara. Kralj tih brzopletih, žvalavih, doktrinarnih svinja neću biti.

— Udario me je neki bačvar, ovde u oko. Pala sam na zemlju i izgubila svest — počela je ona uznemireno da priča, obišavši stolicu, po svom običaju, da ga zagrlj s leđa, mazeći se

— Lajningen misli da je Bavarska Minhen i ne vidi da njegovi liberali nemaju za sobom sc.la. Ako se za njih vežem* oni će me dizati u nebesa, ali mi neće garantovati ni da će mi ekipaž moći proći kroz selo. Zato sam hteo da se držim sela, ali ovi popovi, profesori, gizotisti, i lacrime Chnisti (tako je zvao biskupe), ni to mi ne daju. Oni hoće jezuite — ja neću

— Dockan je, ponoć je prošla, veličanstvo

— prošaputa tad ona — dozvolite da se svlačim. Umorna sam, a ovde je hladno.

Primitivši tad da govori o onom o čemu inače nije rado govorio sa njom, kralj učuta i učtivo poee da joj skiida obuću. Bio je klekao pred njom.

Njegova razbarušena, proseda kosa, sva njegova umorna, stara glava, pognuta pred njenim »jabukama Hesperida«, izazva u njoj iskreno sažaljenje. Miiujući ga, ijubeći ga, mazeći, ona je raskalašno zadizaia sukniju i upirala nogom u sto pun jastiva i šampanja koji je bio privučen do vrata sporednog kabineta.

— Jesu li to uspomene na ledi Elinborou?

— pitaia je feroz smeh, odbacivši mu, pod nos, svilenu svoju podvezicu čarape

— Ne, nisam danas stigao da večeram ranije.

U njoj se bila razvila navika skitnička, ta mirna lakomislenost i bezbrižnost, kao pritvorstvo prema njemu, jer je sedeo visoko kao Zevs. I svakako bi i ta njina noć bila prošla kao i ostale, u patetičnom razmišljanju, ukoliko stoji do njega, i mukama glumačkim, što se tiče nje. Ona bi bila uzdisala od strasti koju uistini nije osećala, i drhtala od slasti, koje, u stvari, uopšte

nije znao više da budi. Prebledela od uživanja. koje joj postajaše, sa njim, sve smešnije, tužnije, i otužnije. Što bi krila, u sažaljenju, nad njegovom krunisanom glavom i nad učtivošću matorog ženskara koji se i sam našao u čudu.

Međutim, dok je on, od jastuka, dizao sve više presto držeći je u krilu, ona mu, zarivši ruke u svoju crnu kosu, poče šaputati nešto novo: — Od početka, Luj, trebalo je da me upoznate sa svojom uzvišenom suprugom. Mi smo žene. i gledamo na stvari drugačijim očima nego vi muškarci. Uverena sam da bih joj se bila dopala. Bile bismo danas prijateljice i sve što se sad napolju događa ne bi se bilo dogodilo. Ja sam oduvek prema njoj osećala neko duboko poštovanje.

Tek što je ona bila izgovorila prve reči te rečenice, skupivši svoje odelo, kao da se opekao kralj se beše trgao i pogledao je razrogačenim očima. Osorno, sa osmehom u kom je bilo i preziranja i gorčine, ali najviše gađenja, prekide je odmah: — Izvolite ne govoriti o tom

Preneražena, kao i malopre u kolima, ona oseti da ima nečeg što »muškarci« (tu reč je izgovorila uvek sa iskrivljenim usnama) brane kao nekd tajni oltar na kome ona ne bi mogla nikad da zaigra. Valerštajn neku ludu ljubav pi'ema Bavarskoj, a kralj neku naročitu neprikosnovenost svog drugog života, u koji, ona to oseti sa divljom srdžbom, *ona*, ne može biti puštena, ni ponizno. Samo to nije izazvalo u njoj nikakvo divljenje, naprotiv, osećala se uvređena i ponižena. Nekim skitničkim osećanjem op[^] šteg bratstva živih, držala je da vredi koliko i ta svetinja pukovnikova i ohola, prikrivena obaveza Ludvikova. Za njenu ljubav mislila je da bi pravi čovek trebalo da zaboravi na Bavarsku, <i kralj na tu krutu svoju porodičnu tamnicu ko;a mu je, kako sam priznavaše, hladila ne samo krv nego i svaki dah za ma čim lepim, neobičnim, hrabrim, svojim uspijanjem suhih usana i tužf,kanjem kod sinova

— Gubim volju za svaku ljubav — reče ona utvrđeno, dignuvši kolena i skupivši se, kao prosjakinja, u jednom uglu postelje. — Polegu

148

149ša je, dakle, naša uloga kad smo z?ista stvorene za ljubav? Nisam, dakle, dostojna ni da se pokažem kraj tog uzvišenog čiviluka što vas na svoje kosti već skoro četrdeset godina vemo nabada? Ona bi mogla, kad bi htela, da spase i mene i vas sa nekoliko osmeha, ta milosrdna hrišćanka. Sta bi to u njoj ponizilo? Zar mislite da je to toliko bedno za nju da sedne kraj mene u pozorištu, ili da mi, pri primanju dama, kaže koju dobru reč?

I kad joj, na sve to, kralj ne odgovaraše, ona ga pogleda, i briznuvši u grčevit plač, povika:

— Ne mogu više da vas gledam. Hoću da idem odavde; hoću da se obučem.

Na što joj Ludvik I, svirepim glasom i uz osmeh koji dotle nije nikad videla, zaurlavši duboko, kao iz bureta, odvrati:

— Pa dobro, do đavola, oblačite se; postajete mi dosadni

VII

Potamne i zgasnu, tako, kao što sve prolazi i tamni i gasne, i ta njena sreća. Kad je posle noći probdevene u razvratu i svađi u kola sedala, oko nje je bio groban, hladan mir. Ludvik I stajao je kod prozora na prvom spratu, razbarušen, kao nakaza, i mahaše joj blagonaklono rukom. A ona, u hladmiim, zatvorenim kolima, nije plakala zato što je osetila da gubi nad njim svoju moć, već zato što je iznenada obuze prema samoj sebi, videvši kako je grub, bezmerno sažaljenje, kao prema nečem sirotom i usamljenom na svetu. Osećala se kao neka mala ptica u snegu, ili skrhan evet

Vozili su je kroz neku vlažnu maglu i uske, mračne ulice starog Minhena, prepune straža i vojnika, i, kad ikola zaokretaše u pustu široku Barerštrase, svetina koja beše provela noć, iza kordona kirasira, u blizini njenog dvorca, poče iz daleka, kad je prepoznala njen ekipa'ž, da zviždi, psuje i više.

150

Kočijaš okrete u sokače iza njenog vrta I po blatu i snegu drveta do kapidžika u baštenskom zidu, po kom su amoret i od gline ■prtili lance od ruža, zemljanih, okrečenih ruža, ali dok je tu silazila ćutke, gomila beše, trćeći, i taj zid obišla, derući se: »Pereat, pereat Lola«, frljajuć cepanice koje je bila sekirom usitnila i krupne komade cigala.

Prolazeći zadignute suknje i ogrtača kraj fontane vrta, u koji behu istrćali uplašena posluga i njena Marijet, sva suzna, ona dobaci vojniku što je bio postavljen pred ulaz u kuću, kao straža, nekoliko prigušenih, uvredljivih reći. Idući po širokim, raskošnim stepenicama, ona vide, kroz prozor, kako masa ne samo da prolazi između konja kirasira nego se i šali i bratimi s njima. Dok je dan pre svetina bila daleko,

zadržana sabljama pri ulazu u ulicu, skoro dobroćudna, kraj sveg loima i ipucnjave u daljini, sad beše narasla i došla do kuća Puna nekih strašnih odrpanaca i ćopavih drekavaca, u krpama, sa štakama, koje dotle nikad nije videla.

Ulazeći u salon, u kome je bila založena vatra, kao pred večer kad je čekala goste, ona za trenut zatvori oči, željna da se isplače i ispava. Međutim iz tišine i polumraka priđe joj mali Delinger, koji je čekao od sinoć da se ona vrati. Sedeći kraj vatre sa blatnjavim svojim čizmama.

Već drugi dan u sedlu, zavijen u vlažan šinjel, on je živeo zagledan, užasnut, u ono što se oko njega zbiva Bio je gotov da seče i ubija, ali se čudio tom iznenadnom razvitku događaja i neprekidno osećao da je, još pre nekoliko dana, sve bilo dobro, razborito, mirno. Smenjen u eskadronu koji je sinoć zatvorio ulicu i odjahao na čošku, bio je pojurio k njoj, svrativši samo na nekoliko trenutaka kući.

Bio je još uvek pod utiskom demjave d skokova i lupe staračkim pesnicama o sto, scena ružnih koje je, kao luda, izvodila njegova inače tako razborita i nežna majka, i hteo je sad da se izvini grafici Landsfeld biranim rečima. »Da mi ta ženetina, ta lunjalica, ta nakarada, ta cmakaruša više nije ušla u kuću« — čuo je još uvek kako mu mati staračbim, ali kreštećim

151glasom vior u uši. — »Zato si mi je, dakle, doveo, zato md se ona prenemagala, da noću posle, dolazi u muškom odelu? Sram te bilo, i ti si mi kraljev oficir Da ti je otac živ, šta bi bilo?«

— O, Delinger, mamino dete — čuo je, međutim, kako mu Lola govori bacajući sa sebe ogrtač, šalove pa i haljine. — Vaša mati je, izvinite, alii morani vam reći, juče, prema meni biia vrlo nevaspitana. Malo je trebailo pa da ie Marijet istera napolje. Mislim da biste odsad niogli da me pošteđite takvih poznanstava, a najbolje bi bilo da i vi više ne dolazite.

Bacivši se u naslonjaču kraj vatre, ona je, miiriišući se kolonjskom vodom, prele'tala umorno pogledom zavese, zastrte prozore, velike vaze, pune, i u to zimsko doba, cveća U slepoočnicama su joj žile ludo kucale, a levi očni kapak joj je igrao. Pošto joj Delinger nije odmah odgovorio, u salonu, u ogledalima, za trenutak svetlela je samo rumen vatre, a tamna tišina kao da je rasla. Sa ulice dopirao je, kao iz daleka, topot kopita.

— Ne mogu da shvatim zašto sve to mora da bude među nama, Lola — reče joj tad Delinger, tako mirno da se ona začudi. — Moja mati me je uvek mučila I kad bih hteo baš da merim na kantar, ona me je više svega mučila. Njen Dirš, on je samo zato tu da ga ona savetuje, čuva, i uvek dočekuje, hteo on ili ne hteo.

— Vikala je ovde kao poludela.

— O, da, verujem, ona je vrlo držeća. Treba da se ženim, da se ženim, hteone hteo, i to bogato, kao što sam nekad, i kad nišam hteo i kad sam vriskao, morao da trčim da me umiva

— Da se ženite? Dakle zato je toliko vikala?

— Da se ženim — odgovarao je cupkajući mai'i Delinger. Zveckajući pri tom, kao da ga tobož svrbe, od muke, neprestano, petama. — Zato su me i doveli u Minhen. Da se ženim — ponavljao je kao komandu. •— Sa vrlopoštovanom kćerkom barona Stajneka, koja to već mesecima potpuno opremljena, čaka. Zaslugom mog dirljivog rođaka Valerštajna i moje majke, jedinog bića, uzgred budi rečeno, od koga rečeni Valerštajn ima istrah.

152

— Valerštajn? — prsnu u smeh Lola, razveselivši se, zaboravivši da je malog poručnika htela da istera.

— Da, pukovnik Valerštajn — uzdahnu on u šali. — Kad mi je otac umro, on mi je kao s neba pao na glavu. Posetio me je na granici, očetkao i uglačao. Dao me je zatvoriti na tri nedelje, da bih se privikao redu. Preveo me je u gardu. Uveo kod baroneske Stajnek. Zabranio mi da pušdm na lulu. Zabranio da dresiram i prodajem konje, a to mi je bio jedini izvor pri~ hoda, sem plate — dodade zdepast, melanholično — otkad mi je otac umro. Pastor rudara, koji nije imao šta da mi ostavi.

Neispavan, umoran, on joj poče govoriti o svom ocu dirljivo. Nije mogao bez toga Lola nije znala da, kad nekom priča o svojim roditeljima, sentimentalno, da je to kod njega najveći znak da sagovornika voli.

— Da, znam. To što pričate o tom pastoru vrlo je dirljivo Svake nedeije držao je propoved rudarima. Znam. Samo otkud mu pade na pamet da se kocka? U tako elegantnoj banji kao što je Brikenau — dodade rasejano i sa podsmehom.

— Moja mati ga je dovela dotle Bežao je od kuće kao i od pakla i celog života taj nije znao šta znači biti spokojan, veseo, bezbrižan. Kad je poudavao njene sestre, bio je već osedeo, a kad je počeo da pije, ona ga je pratila kao kreštalica. Ako se umoran vratio i priznao da je popio bocu vina, ona je odmah počela da viče: »Eh, jednu! — popio si ti i tri«Ako je čula da je neko bio kod Marije Lenc, a on se kleo da bio nije, imao je da sluša mesec dana: »Eh nisi! Svratio si i ti, svratio si i ti.«

— Ko vam je ta Marija Lenc, Delinger? Kako može tako da vas uzbudi? Šta vam je?

— Predosećao sam, od detinjstva, da će me tako, jednog dana, unesrećiti kao što je unesrećila i mog oca. Brinula je neprebidno o meni, živela safno za mene. Da znate kako je to grozno dodade sa jednim bolno otvorenim izrazom usana, prešavši rukom preko eeJa, zarivši lice u šake. Saputao je kroz suze: — Pokvarila je

153među nama odnos koji je bio najlepše od svega što sam doživeo, i tako otmen. Divio sam vam se, a sad me mrzite? Kad sam čuo šta govori i da je dolazila i ovamo, došlo mi je da plačem. Bojim se da će vas uvrediti, napasti negde na ulici. Da hoćete da odemo odavde, Lola, prodao bih očevu kuću. Kad bih se vratio u pešadiju, mogli bismo da živimo skromno i srećno

— Ne, ne dragi Delinger, sad ću ja da legnem i da spavam. I vi morate otići. Lepo je od vas što ste me čekali, ali morate ići. Mislim čak da ovih dana putujem. Rastaćemo se dakle

I videvši kako nitali oficir diže oči i kako se trže, ona mu podrugljivo dodade: — Dobro, dobro, znam da je to za vas težak udar. Uveravam vas, i za mene. Ne rekoste mi, međutim, ko je bila ta Marija Lenc — to me zaista zanima

Videvši je tako lepu, iako je i ona bila iznurena od neprospavane noći, Delinger se zagleda u nju još jednom kao da već, zauvek, gubi tu ženu što je blagoizvolela da ga upozna. sa otmenim svetom, više nego Valerštajn, i što je kao kućetu, zapovedala i njegovom komandantu puka. Ona je, u tesnoj haljini od crne svile, gledala nekud preko njegovog ramena Navikao da bude učtiv prema njoj, i ni prema kome više, ona se počeo kolebati da li da počne da grdi, ili, zbilja, da joj kaže ono što pita. Došao je bio da joj se izjasa, da je ljubi, da je odvede iz te kuće, na kojoj behu razbijeni skoro svi prozori, a nije bio došao da priča.

— Ceo Frajburg je znao tu Mariju Lenc — piomrlja, ipak, videvši kako ona prilazi prozorima. — Stanovala je ispod gostionice »Diviji čovek«. Bila je vrlo lepa, toga se još vrlo dobro sećam, mada sam bio tad još dete. Moj otac uopšte nije odlazio k njoj. Koješta. Nego drugi su svraćali. Svraćala je cela varoš. Subotom nije radija svoj zanat. Tada se vozila u Haslafi. Tamo je imala kuću i baštu. Tuda je jedanput prošao moj otac, pa je upoznao nju i njenu sestru On nije odbijao nikog kad bi ga zamolio

nešto, ili ga oslovio. Eto, to je sve. Katolici su

od svega toga, posle, napravili čitavu priču. Bila

154

je plava, kosa joj, kao slama, belela se na suncu. Nosila je šešire kao konje pune voća i cveća i ptica. Sećam se imala je velike, zelene oči, a farbala ih je crnim. Uostalom ne sećam se više. Sećam se samo da je ispod oka imala prilepljen crni mladež. To se jasno sećam. Kao i njenih visokih žutih cipela, zbog kojih smo mi deca zviždali za njom, kao i njene snažne noge.

— Ta'ko ćete se i mene kroz koju godinu sećati — reče na to, tiše, ona, i, videvši koliko je preneražen od toga što je rekla, dodade: — Idite sada, treba da ostanem sama. — A nije mu rekla da je rešena da ga lizbegava i Otudi sasvim, i da mu se više nikad ne da U želji da svome Luju, kad dođe do rastanka, ako već mora do tog doći, može da kaže da nikog na svetu nema i da mu je verna. A to je mislala odsad oesće kralju da ponavlja.

Pokušavši da je zagrlj, mali Delinger, odbiven, opet tada primeti da se nešto zlo po njega među njima zaista događa. Pošto je neprestano mislio da je svemu tome kriva njegova majka i jučerašnji skandal koji beše izazvala, on pokuša da je zagrlj još jednom, šapćući o toj staroj ženi kao o nekoj ludi Oduprevši se, međutim, kolenima, čvrsto, ona ga zadihano odgurnu i polete na vrata, dozivajući Marijet, tako da je mali Delinger video da nema kud, te, poštavajući se sabljom, sav crven u licu, pognu glavu,

spreman da ode. Kad je sobarica došla, on pode ruci grafice Landsfeld i, ljubeći je u ruku, prošapta prosjački: — Kad vas prođe srdžba, zovite me i ja ću doći. Treba samo da me pozovete — ja vas neizmerno volim. — I pošto je čuo samog sebe kako uplašeno šapuće, htjede da se ohrabri i ponovi: — Ja vas neizmerno volim. Volim, volim — šaputao je izlazeći natraške iz sobe, obilazeći, kao prepone fotelje, zbunjen istinski što mu se ona smeje i i sve više smeje

To golubije raspoloženje, međutim, u začaranom dvorcu te kraljevske paunice nije nimalo uticalo na gomilu što pri ulazu u Barerštrase beše podigla barikade, skoro pred njuškama konja kirasira, koji behu odjahali.

155Bilo je očevidno da čeka samo da se sva okupi pa da napadne.

U trenutku, međutim, dok se grafica Landsfeld, mada ie bio dan, spremala da legne, pa i njena FrancusMnja, obuzeta nemirom — počela je kuća da se trese.

Neko je u kamen pod baštenskim kapidžikom udario tako jako budakom da je tresak dopirao zemljom, čak do zida njene spavaće sobe.

Umorna sva od razgovora, od žalosti i straha, pod utiskom rđavo provedene noći i hladnog rastanka s kraljem, Lola Montez imala je samo jednu želju — da se okupa i spava. Jezivi osećaj da joj stvari idu naopako, da nad kraljem gubi moć, potpuno ćutanje Hiršberga, koji se već dva dana nije javljao, scene sa Delingerom, koji će joj, pri njenim novim planovima, očigledno smetati, sve je moglo da se zaboravi samo pod jorganom, iza zavesa postelje, u snu.

Prišavši prozoru, ona vide kako se vojnici dobroćudno i ravnodušno bratime sa gomilom i šegрте kako joj presfcaćiu u baštu. Oni su tih dana bili kao neka izvidnica rulje i bilo iii ije ipo granama, po drveću.

Kad je beše oslobodila korzeta, njena je Marijet povede u kupaitilo, otkuda se pušdla mirisna para, pomešana s dimom. Kapetan fon BaurBrajenfeld bio je, međutim, došao postavivši pred kapijom dva pešaka, sa punim puškama, što su imali za zadatak da motre na ulaze u baštu

Imala je samo toliko vremena da mu, odškrinuvši vrata, pruži ruku, odmah zatim. zadovoljno, kao u blaženost, utonu u mlaku, namiirisanu vodu. U blaženstvo da ima samo telo, ne i duštu. Cim joj međutim, u glavi otpoče opet igra misli, zamršeno, ona oseti koliko je bedna. O'tići, otputovati, pre no što je oteraju, ili ostati?

U polstelji malo docnije, reši se da primi ministra Sajnzhajma. Bio je došao da je nagovori da otputuje. Rulja što je počela da napada i vojsku bila je rešena da je zaspe oiglom.

156

Zatvorenih očiju, ležeći umorno, ona je, kroz trepavice, posmatrala kako brblja i kako joj požudno ljubi ruku. Rekla mu je, mirno, da će kralja napustiti samo mrtva. Obradova se kad ču da je Hiršberg živ i zdrav, i da je sklonjen u samu bisfcupiju, ali da će svi lolamani biti proterani u Lajpcig.

Modnica koju je nosila pod okom, bila je pozelenela, i videvši je u ogledalu, ona zažele da, najposle, sve zaboravi. Pred podne, zaspala. Sagnzhajm je bio oöaran tim prizorom i sedeo je kod nje dugo, ćutke. Zanet njenom lepotom, on je u sebi skandirao Propercija. Za vreme celc svoje karijere, ndkada nije imao ovako srećan dan. Bio je rešen da o njoj promeni mišljenje i da je odsad pred katolioima brani. Francuskinja je morala više da ga istera nego da ga 'sprati iz odaje.

Tako je, iznemogla, spavala do sutona i probudila se tek onda kad je Marijet odškrinula tiho pukovniku Valerštajrau vrata, kao bajagi sriebivajući se što ga pušta u njenu spavaću sobu.

Prvi, još mutan, pogled Lole Montez, plavetnilo noćno njenih oöiju, pade u bledilo njegovo, tako da se ona i sama trže. Dodirnuvši ga, ona oseti da joj ruka drhti. — Valerštajn, šta se desilo? — prošapta, videvši da je uznemiren

— Obucite se, odmah madam. Imam naređenje da vas odvezem u Brutenburg — požurite!

Međutim, on još ne beše sve ni izgovorio kad se ona, kao zmija previ u dreknu: — Nikad. I skupljajući oko sebe jastuke, prkosno kriknu: — Samo mrtvu mogu me iz Minhena izneti. Samo mrtva pnistajjem da ddem odavde.

— Noćas ce napastd kuću, madam. Mi o tome imamo siguran izveštaj i rešili smo da otputujete tek pošto je Berks ispitao sve mogućnosti i dobro promislio Na Izaru, kod gradske kapije, vojnici su opet odbili da pucaju — dodade.

U želji da mu kaže ma šta neprijatno, ona se pokaaa skoro gola i reče: — Valerštajn, i vi ste ostareli. — A videvši kako je ledeno

157meri, kako joj gleda, znalački, grlo i ramena, ona dodade: — Hoću da mi dovedete Hiršberga. To je moj jedini iskreni prijatelj.

— Graf Hiršberg, vaša zlatna mladež, doći će za nama u Brutenburg. Kralj će tamo prirediti, prekoisutra, prvi ovogoddšnji lov Treba da pobegnemo kroz baštu pre no što bude mrak. U tom je sve. Noćas će, možda, zapaliti most. Hoće da spreče da iz Augsburga ne dovedemo i drugi puk švoležeä. Glavno je da ovde ne doćekate veće

— Koliko smo se prevarili u Berksu, Valerštajn — pognu tad ona glavu, da obuće čarape, vićući svoju Marijet i tražeći svoje muško odelo, dok se pukovnik kao stidljivo sklanjao.

Primetivši da se ona oblači, da je dakle, uspešno izvršio svoj zadatak, Valerštajn sa osmehom, s kojim je njena politička razlaganja slušao i kralj, klimnu glavom. — Po mome mišljenju Berks će se drža'fci samo još koji dan. Sred ovih krvavih događaja ima samo dve mogućnosti: topovi, iii Lajningen. Posle ovog što se desilo na kapiji, nad mostom, nema smisla dovoditi topove. Lakše je dovesti Lajningena.

Dok je Marijet, plačući, pokušavala da je obuče, izgubivši glavu u tom trčkanju po kući što je trajalo već preko olog dana, lakeji i posluga, izgleda, behu se razbegli, i pod kapijom čuo se samo teški hod istražara.

Za nekoliko trenutaka ona je bila gotova i stajala pred njim elegantna, u đlačkom paltou, šapćući: — Eto, gotova sam i spremna na sve, Valerštajn. Radujem se samo što ću biti s vama. Život mi je mrzak i ako me putem ubiju, neću sebe žaliti.

Trčeći skoro kroz hodnik i preko širokih stepenica, on je tad izvede u baštu, trudeći se da joj i svojim raskopčanim šinjelom zakloni stas i lice

Vičući na šegrtke koji su bili polegali potrbuške po zidu i odatle dovikivali gomidi, Valerštajn je, koračajući, kao bajagi leno i lagano, dovede do kapidžika i kola. Naredio je bio da jedna kola stanu pred izlazom, i gomila se beše zbila oko njih, tako da kad u njih udoše, der

njava odmah otpoče, i, mada nisu videli ko je to, koga pukovnik izvodi, na kola pade jedna cigla.

Smejući se, međutim, kao što je imao običaj pri kockanju, Valerštajn je, skoro na rukama, prebaci u kola što behu prišla i stala odmah do prvog ekipaža, koj d ostade prazan pred vratima baštenskim, dok onaj drugi pojuri, pobesnelih konja, kao da ga sam đavo tera.

U strahu od pobunjenika i potere, lakej koji je vozio cmi ekipaž grafice Landsfeld udario je bičem konje sve dok se na drumu ne ukazaše prve kuće Pasinga.

Konji behu od jurnjave toliko iznemogli da i sami podoše u korak, zadimljeni od znoja Polako, kola predoše drveni, stari most pred crkvom i podoše lagano, drumom, prema Pipingu, seocetu što je malo dalje, počelo da se gubi u sutonu, tako da mu se u Matnom snegu vidno uzdizala još samo maia, stara crkva.

Zemja je, već po koji put, počela da tone u mrak i sve što se videlo još, suv drvored na drumu, daleki tornjevi crkava okolnih sela, šume i fazanerije Nimfenburga, kraljevskog letovališta, brežuijci Lubinga i brda šumaraka iza njih, sve je to nestajalo mrtvo i pomodrelo u pomešanim, mrkim bojama februarskim — ritovi šuma, blatišta i okopnelost snega.

U kolima, zavaljena, ogrnuta svojim krznom dabrova, u odelu mladog kicoša, sa studentskom kapom, nad očima potamnelog plavetiniia, počte se prvo.smejala, zatim koketovala, svađala i milovala sa pratiocem svojim Lola Montez je, najposle, grčevito plakala. Zivci joj behu popustili, taj stirmoglavd pad iz dvora na dmm, iz razvrata i raskoši u samoću, nije mogla mirno da podnese. Toliko se beše izmuoila poslednjih dana da se, u kolima, kad podoše lagano i prestadoše da je tresu, poče ponašati kao luda.

Pukovnik Valerštajn, koji je beše zaogrnuo svojim crnim šinjelom, pustio je ćutke da plače. Iznuren u licu, sa dubokim borama oko usta, on je trpeo i nrjeno maženje, i njene kaprise, i njenu viku, s anđeoskim strpljenjem. Svu pažnju svoju bio je sredio na to da joj dodaje i diže,

159učtivo, ono što je ona po kolima, treskala, kidala sa sebe, bacala. Kad je, u l'jutoji tresnula iz kola svoje rukavice, nije ga mrzelo da kočijašu naredi da stane, da se vrati po drumu i da ih donese. Kad je međutiim, u besu, svufcla sa ruke zlatnu grivnu, okićenu rubinima, poklon ministra Berksa, i bacila je u jarak, daleko od sebe, on zadrža kola, osvrte se za nakitom, pa naredi kočijašu da tera dalje.

Put koji je trajao već više od sata činio se gratfici Landsfeld dovoljno dug da joj čovek koji feraj nje sedi stiisme rtulku, poljubi ramena, počne ljubiti grlo itd. A kad se sve to nije desilo, smatrala je da to treba da počne ona. Posle svega što mu je bila rekla u svom salonu, ona je mislila da u njemu ima ne samo starog znanca, pratioca, već i 'saučasnika za tu njenu prvu, izbegličku noć. Nije imala pojna zašto je sile da ibeži u Blütenburg, mi kako će živeti u tom zaipuštenom, starom, lovačkom dvorcu, ali da će Valerštajn pokušati da iskoristi sa njom tu romantičnu zgodu, to je očekivala s pravomI kad nikakvih primera za to, u kolima, nije bilo, počela je od srdžbe da iplače.

Do njegovih razlaganja o revoluciji i političkim planovima Berksa nije joj više biio stalo, ali pošto je govorio ne samo lako nego i pametno, želela ga je sve više. Miris ćilibara i duvana, snaga koštunjavog njegovog visokog stasa, njegova čulna usna, izazvaše u njoj požudni osmeh i pogled koji nije skidala s njega. U besnilu na sve te Nemce, htela je da ga zaludi, kao da je pripadao ne^koj drugoj planeti. Po liku, grozničavom ogorčenju što je krio pod neprekidnim mirom, košcat i ohol, mogao je biti i neki Španac Pred nezvesnom budućnošću ona je mislila na svoju prošlost, i ova požuda sećaše je jednog, mnogo mlađeg, sveštenika, koga je tako imala kraj sebe u poštanskoj diližansi, vozeći se u Burgos. Obrlatila ga je toliko da je zaboravio svoj zavet, išao je da je gleda kako igra, proveo noć kod nje u gostionici, i kad je napustila Španiju, pao u nesvest u crfevi, izgubivši moć govora. zauvek. Dok je ona umorna od te svoje najslađe ljubavne avantufe, drsko stajala

na prozoru u Irunu i gledala, sa osmehom, litiju kako ulicom prolazi i poje.

""— Varate se, nikada ne bih mogao učiniti to što je učinio taj Spanac — reče joj Valerštajn kad mu je ispričala taj doživljaj. — Čini mi se da, i kad bih bio požudan, požudna, bi bila u meni samo volja Dešavalo bi se ono što bih prvo zamislio i rešio da se desi. Ništa se, uostalom, sem toga i ne dešava.

— I sa mnom? — reče ona tada, uplašena da joj ne odgovori: »i s vama«. On joj, međutim, ne odgovori ni reči, zagledan u oronuli zid ograde i crkve Blütenburga, što se pomaljaše pred šumarkom, kraj drumu

Pomislivši da bi taj elegantni čovek, koji beše počeo da stari, a koji se igrao s njom već tako dugo ne gubeći glavu, mogao da joj da ista ona uživanja kao onaj nesrećnik u Burgosu, koga se sad sećala sasvim jasno, ona se, sva u sviii svoje prljave mašte, p'ribližavala starom lovačkom zamku, raspoložena skoro dobro. Nije htela uopšte da misli na ono što kralj i njeno ministarstvo sa njom rade. Htela je da uživa zasad u ovoj avanturi.

Tek kada kola priđoše bliže i zidine vlažne "i mokre krovove vide izbliza u onoj boji drveća i zemlje koju imaju zapuštena groblja, ona se prenu pri pomisli da tu treba da privremeno živi. Izgubivši nadu da će Valerštajn učiniti ma kakav pofaret više koji bi se mogao svršiti zagrljajem, ona mu stište srdačno ruku, i zažele da ga, makar i tako mlakog, uzdržljivog zadrži. Bila se zgrozi i osetila da je u progonstvu.

— Tek me nećete ovde ostaviti samu? — pitala ga je, uzevši ga ispod ruke.

— To mi je naređeno Imam da sačekam kola što će dovesti vašu Marijet i stvari, i odmah da se vratim na službu.

— Nekom lepom kadetu? — prosikta ona tada, drsko, umijavajući se u isti mah, bestidna, Dok se on trže, pogledavši je preneraženo.

— To se priča o vama, Valerštajn — reče mu ona podrugljivo — I razumljivo je, pošto vaim se ljubav žena ne oini dovoljno zanosna.

161— Ne znarci šta se govori o meni — odgovori joj tada mnogo tiše — ali znam da ste vi od prvog dana svojom lepotom budili u meni žalost. Jer se dajete kao lorete. Zivim dva života. U jednom raskalašno, ali u drugom daleko od sveg tog besmislenog razvrata bez kojeg vi ne možete biti Majmuniski stav koi vi žene toliko volite, žalosti i bol u takozvanim nesrećnim ljubavima, zamenio sam jednom obavezom koja bi vas prenerazdia kad bih vam je refeao, a koju ne biste mogli da shvatite. Vi ste dpak opasni za mene. Umornog u mozgu, podložnog, za čas, čari jedne sitnice tog bezbrižnog, čulnog života kojim sam nekad živeo i ja, kao mlad oficir. Riva, Gardone prolaze mi neprekidno u pameti dok mi nudite da ostanem ovde ove noći — uzviknu veselo. — Krčme, i pesme možda jedino i vrede u životu — ald ja ne mogu natrag Cemu ta ljubav, sa telom koje više nema finu kožu mladosti i u tkrvu ni jednu kap španske krvi. Vaša čulnost, i pod njom tama te žalosti, koju i vi nosite u sebi, privlače me od prvog dana vašeg dolaska. Imali ste ih redom dok sam vas posmatrao, ali ni jedan nije primetio vašu želju da budete, prosto, mlada, zaljubljena žena. Uzimali su vas polaskani. Na što i ja da se pojavim u tom društvu? — pitao je, dok je crni ekipaž prolazio duž starog zida i jarkova, lagano

— Zar ste pre bili drufeoiji, Valerštajn? — pitala je ona, tek da nešto kaže, primetivši da , je on sve usiljenije veseo i zgranuta kad se iza njih zatvoriše teške, gvozdene kapije.

Cinio se kao da priča, po svom načinu, ali je ona osećala da je ferišom i on uznemiren. — Možete li u ovom blatu da zamislite glicinije? Glicinije nad gvozdenom ogradom jedne bašte u Bergamu? Ja — kao da ih vidim. U kući jednog notara oioj sam ženi davao časove ljubavi i jahanja. Da bih proveo, ferišom, pola sata kod te ograde, sedeo sam pet sati u sedlu, madam. Pet sati tamo, pet natrag. Zatim sani još, polumrtav, izlazio na vežbu sa svojim dragonima. Kao što vidite, oboje imamo lepih us

162

pomena? — samo su vaše stare pet godina, a moje dvadeset. Sve u svoje vreme — dodade uz nenasni kikot.

— Ne smejte se uvek, ne ismejajte sve — šaputala je ona, zapušivši mu usta rukom, očigledno spremna da ih zapuši i poljupcima.

— Naslutila sam, pri ovoj strašnoj vožnji, da se više neou nikad vratiti Pustite me, za večeras, da zaboravim sve. Ako me već ne volite iskreno, lažite me.

Crni ekipaž, međutim, zaakrenuo je od kapije zamka, prošav, ispod kipova srndaća i jelana, i zaškripao točkoviima u vlažnom pesku. Pod upaljenim fenjerom čekaše ih posluga, lovci u zelenom odelu, lugari i nastojnik imanja, koji je pri svakom spomenu imena u pozdravnom govoru mucao, tresući očnim kopcima, na ^ore, do gustih obrva.

Dok je Valerštajn poslao jednog hajkača na konju za Minhen, umirivao pse i izdavao zapoves'ti, zgrozivši se mesta gde je trebalo da živi nekoliko dana, ona beše snuždeno obišla crkvicu kraj baštenskog zida, drvene apastole u njoj i Mariju, stara stabla drveća u parku i štale u kojima je bilo svega dvatri konja

— Ne ostavljajte me samu ovde, Valerštajn — šaputala je mazno, uzevši ga na stepeništu zamka, pred svom poslugom, pod ruku. — Umreću ovde od straha, od smradi buđa, vlage, i mraka. Ostanite kod mene. Kunem vam se, učiniću sve da i vas povede kralj u Itaiiju.

Stajala je pred njim, sa licem iznurenim od neke unutarnje žalosti. Mirnim i bledim kakvo još nikad nije video.

Bili su uvedeni u veliku dvoranu, ogromnog, seoskog ognjišta, smradnu od koža, rogova divljači, sa velikim staklenim vratima, kroz koja se nazirahu ograde, vaze, kamene ploče jedne zapuštene terase, po kojoj se javljaše mahovina. Mrak ;'e počeo da se spušta i nebo je bilo duboko modro. Ispod terase crnelo se grmlje šume. U daljini nad njom skupljahu se vrane

Mnogo mlađa, bar po izgledu u muškom odelu, opake i neobične lepote, zagledana u mračno veče, ona iziđe tad, za njim na terasu, i

163uzevši ga pod ruku, poljubi ga u obraz kao dete.

— Ostanite ovde večeras, Valerštajn, poslušaću sve vaše savete — govorila je žalosno.

— Nema'te šta dobro onda da čujete, madam — odgovarao je on nekim promenjenim glasom. — Odavde ne možete nikud. Ljudi su obučeni da paze na vas, a Berks će još večeras podneti 'kralju rešenje, da vam se oduzme bavarsko državljanstvo i ititula grafice Lansfeld. Ako me pitate za savet, idite u Pariz i igrajte

— dodade grubo, bez obzira na njen vrisak i dreku. Kao bezumna ona je počela da treska sve po sobi, dok je on izlazio, zalupivši za sobom teška vrata ad kestena.

U mraku, pred kućom, on je skoro trčao do kola, zabatrgavši se u sablju, dok se ona pojavi na vratima raščerupana, kunući i psujući na španskom. Kola su opet

pojurila, kao i kad je ona sela u njih, i izletela kroz kapiju koju lugari i lovci otvarahu i zatvarahu kao tamnička vrata. Za kolima ostade samo duboko _zaorani trag točkova koji će se videti dandva i ta žena, koja plaćući, pade na stepenice

Za vreme cele vožnje putem kojim behu došli, Valerštajn je mrmljao nešto u sebi i zadržao na licu svoj ružni, ogorčeni osmeh. Drum, blatište, seoske kuće kao da ni video nije, gledao je u samog sebe ikao u prazan grob.

Kod mosta, u Pasingu, sreo je kola sobarice, natovarena prtljagom, i nagnuvši se iz kola, u slabom osvetljenju fenjera, poznade lice Francuskinje i dade znak svojim slugama. Zatim je šinjel povukao do nosa i pognuo glavu kao da i je neko mogao da vidi da taj salonski lav i ele j gantni, drski vojnik može da se stidi. :

Kad su mu kola stala pred mračnom kapijom biskupije, pošao je stapenicama kao da ništa nije bilo, i sačekavši da za njim zatvore vrata, prdšao je biskupu grafu Rajsahu, umorno.

U mračnoj sobi, u kojoj ge video samo crni, veliki prsten biskupov, kad mu pruži ruku, njegov glas odjeknu kao u grobnici muklo i lik mu se promeni sasvim. Fanatična, upaljena pogleda, okrete glavu i reče, kao da izdaje vojničke zapovesti, uz ružan svoj osmeh, koji je bio sad

164

sasvim tih: — Dragi grafe, ona razbija prozore u Blütenburgu i plače. Po mome mišljenju, treba ja zavaravati još koji dan da će putovati s kraljem u Napulj. Ništa bolje za živce nego zamišljanje jednog takvog puta. I kad se ne ostvariNe treba je još dve tri nedelje puštati u Evropu.

— O, Valerštajn, Vi govorite kao zaljubljeni — prošapta biskup blago, nagnuvši se bliže u tami. — Sediite i pričajte mi kako je bilo! Da, da, to je bila opasna žena! Uostalom, na ovoj zemlji ne možemo postojano i redovito ljubiti Boga savršeno čistom ljubavlju, nego samo kroz neko grešno stvorenje koje osećamo da nam je blisko. Da, da, to je bila opasna žena! **Redovito**, naša ljubav prema Bogu je neka smeša čiste ljubavi i pohote i zato nastojmo oko savršenstva, Valerštajin, a drugo prepustimo Bogu. Preostaje samo pitanje da li smo dužni stupati putem savršenstva, ild je doivoljno samo vršenje zapovedi. Ne, svejedno. Pričajte mi kaiko je s njom bilo.

Blütenburg, lovački dvorac, kud su ministar Borks i feralj rešili da, iz revolucionarnog Miinhena, sklone Lolu Montez, bio je zapušten i zaudarao je na gljive i buđ. Spanjolka je pobegla iz njega posle nekoliko dana.

Navikla na francuski način života, nije mogla da se odrekne tople vode pri jutarnjem umivanju, i nedostatak toga oterao ju je iz Bavarske.

Grubost Bavaraca, od kojih ipak nije očekivala da će je na taj način rastaviti od kralja, porazila je beše toliko da je dako rešila, kađ se Ls.plakala i ispavala, da napusti zemlju. A to se i htelo

Niko, međutim nije očekivao da će se odreći Ludvika tako lako i svi su bili spremni na dugu borbu sa njom.

Najviše, međutim, uz nedostatak tople vode, otera je iz zemlje melanholija okoline tog dvorca koji je pukovnik Valerštajn dobro izabrao. Prazni, blatnjavi, dugi drvoredi, barje i baruškia iza baštenskog zida, prazni brežuljci i nafočito tamna, doiboka modrina februarskog neba, pokidaše joj živce, i što mišljahu da je bila

165zasluga Valerštajna, bila je samo snaga nemačkog, sumornog neba, koje, u samoći, ta crna paunica, navikla na blesak i sunce, ni'je mogla da podnese.

Berks je kliktao kad je, već posle nekoliko dana, dobio njeno pismo u kome je tražila da je puste da ode. Htela je u Pariz

Njena Marijet, sa ručnim prtljagom, beše, još isto večer, stigla za svojom gospođom, sva uplakana. Rulja je, međutim, bila napala dvorac u Barerštrase i razbila u njemu sve u paramparčad. Kad je zatim došlo naređenje Ministarstva da gubi sve svoje uloge u bankama na ime grafice Landsfeld, i sav svoj nakit, Spanjolka samo pljunu i poče da se sprema za put. Jedino čega joj beše žao, bilo je što se Hiršberg ne javlja Dockan, u punoj gorčimi, uvidela je i osetila da je prava ljubav bila samo njegova.

Kralj je bio naredio da joj se apanaža i dalje plaća, ali njega više niko slušao nije. Već prvih dana pojuriše za njom poverioci i ona je imala na sve strane da plaća.

Lov koji je Valerštajn obećavao da će da se održi u Blütenburgu, pokazao se samo priča, da je privremeno smire, i u pust park, pred dvorcem, na njegove vlažne, zapuštene terase, sem žaba, nije dolazio niko.

Nije znala da je kralju naređenje da se ona ukloni izmamljeno lažnim dos'tavama, i da on kao sumanut šeta po svojoj rezidenciji, uznemiren posetama svoje uzvišene supruge, koja je, iznenada, došla do uverenja da je došlo vreme da na presto dovede svog sina. Sva Lolina pisma padala su u ruke Berksa.

Njen zahtev da je puste prihvaćen je pola milom — pola silom, sred strahovite gungule što je u Minhenu nastala. Tek kad se videlo da je pala i da je kralj bio toliko slab da je otrpeo da ipadne.

Pripremljena su velika kola za prtljag i njen ekipaž je jedno jutro, kad je mogla da se nada da će živa stići do granice švajcarske, drumovima koje beše posela na raskršćima straža švoležea. Kralj je plakao potpiisujući Berksu pismo da će joj slati, preko inostranah banaka, apana

166

žu, ali da joj mora oduzeti dostojanstvo bavarske grafice i državljanstvo Ona mu je u odgovoru na to pismo savetovala da abdicira pa da se sastane sa njom u Italiji.

Drumom koji je vodio prema Augsburgu, otkud beše i došla, pošla je opet u neizvesnost svog ludog života, pošto je prvo napisaiia pismo Hiršbergu, koji je bio

proteran u Lajpcig. Jedini koji beše došao da je isprati bio je graf Arko, aii on je izleteo iz dvorca bez šešira.

Uvučena u svoja teška, velika kola, ona se brižno osvrtaše blatnjavim drumom, nad kojim su graktale vrane, a po kom su, po blatu, teško, pratila je kola njene Marijete sa prtljagoim. Njena crna doga drhtaia je od hladnoće pod njenim dabrovim krznom.

Pukovnik Valerštajn bio je ljubazan da je presretne kod prvih kuća varošice Dahau i da sa svojim kirasirima opkoli i isprati njena kola.

Nasmejan, a prebledeo, sa izrazom zla na licu, kao kad je dobijao na kocki, jahao je kraj ekipaža, pokazujući na jedna druga kola, pokrivena, tu, pod bregom, pred gostionicom, kod niosta.

— Naš dragi rođak, naš mali Delinger, eno, vraća se u puk. Ide da čuva skele. I — ako &c. ne ožeini — da se spanda sa kakvom krčmaricoim na selu. Uvek sam vaim govorao da je za seoskog popa — dodade, trzajući za uzde svog konja, koji je gacao po blatu, da ne bi uprskao ekipažu, i u njoj, damu.

Pri pomenu tog mladog, zdepastog oficira, kome je imala da zahvali za tolike naslade, ona se trže u kolima i pogleda put mosta. Kola u blatu, i dva jahaća konja vezana uz njih, pred seoskom krčmom, bila su prava slika bede. Kad pred vratima krčme poznade, u daljini, i jednu staricu, okrete ćutke glavu.

Pukovnik Valerštajn, međutim, očigledno, osećao se vrlo dobro, dug i elegantan, u sedlu, i brbljao je neprestano o Minhenu, o revoluciji, zapitkivao za njene planove i davao joj savete kako da se drži u pitanju isplate svojih chigova

Bio je uveren da će do granice stići mirno.

167Španjolka, smrtno bleđa od bola i žalosti, i [

stida, osećala je jasno u njemu svog neprijate [

Ija, aiii je bila rešena da na sva njegova izaziva 'nja ćuti i da ga više ne gleda.

Tek kada je njegova drskost prešla svaku meru i kada kola zadoše iza brda, kod sela Mitertndorfa, onapodiže svojeijubičaste oči. Gledala ga je pravo u oči i govorila mu glasno, iako je jahao od njene glave svega na dvatri lakta: — To je ona zaštita, Valerštajn, zar ne, koju kod vas žena koja vam se poveri, kako rekoste, uvek nalazi? I mislite da je sve što se događa ono što ste vi hteli? Ja zaista nisam nimfa Egerija, ali kraj sve moje političke nevestine koju Berks, kako rekoste, sad javno ismeva, dovde nikad Bavarsku ne bih bila dovela.

— Pričajte o Parizu, pred vama je zanosan život koji ćete ope¹: nastaviti. Sto se mene tiče ja ostajem jedan od vaših najvernijih obožavalaca, što sam od početka, i ako to primetili niste, ; zbilja bio — prekide je Valerštajn, udarivši konja što se beše, od jednog panja, usput uplašio.

— Vi trijumfujete, Valerštajn — reče mu tad Lola, nagnuvši se iz ekipaža — ali će doći dan kada ćete se, za sve ovo, gorko kajati. Priznajem, primetila sam vas dookan, nisam bila dobra, bezumna sam bila, Valerštajn, pa ipak, trebalo je da imate sa mnom strpljenja. Juče sam dobila od Lajningena, po naročitom kuriru, pismo — da ste vi taj koji je spremao moje progonstvo. Mfelilm da to nije istina, Valarštajn, aii i kad bi bilo, ja vaim ne bih oinila prekore. Sve'tite se jednoj slaboj žend, zato što je imaia kaprise? Zar je to dostojno vas, iza koga stoji moć, sila, rezidencija i, kako mi Lajningen piše, čini mi se, i kamarila uzvišene supruge.

— Izostavili ste Onu koja je jedina koja iza mene stoji, jača od svih nas. To je crkva — reče tad tiho, ali s uipornim pogledom u nju, — pukovnik. — Ona vas tera danas, ovim drumom koji prividno vodi u Augsburg, i Pariz, ali zaista vodi u prljavi vaš razvrat, u gad, u vre ■, me kad ćete biti matora loreta, nafrakani grob, | u samoći, u očiima. Završićete, slušajte šta vam kažam, madam, negde na smetlišu. I to telo, ; .

168

koje toliko nudite i do kog mi nikad nije bilo stalo, mada vi to niste primetili, — dodade na i'rancuskom.

Otvorivši tad široko svoje isplakane oči, u kojinia su sevale plave munje, ona naredi da kola stanu i zamoli ga da se vrati, toliko je bio nesnasan i nepodnošljiv. Mirna, što inače nije bio njen običaj, ona je uzela na sebe lik španiolaških bogorodica, i govorila mu blago, pruživši mu za oproštaj i'uku.

— Mogu, pošto sam vam održao propoved, mogu i da so vratim, lepa dona. Nadajmo se da će se, već u prvoj gostionici pojaviti neki putujući vitez, na službu.

— Kad me svi budu zaboravili, Valerštajn, vi ćete me se set.i'ti. Volite me, mada me mrziie. Za vaš elegantni život, u kome slutim toliko poroka, potrebna bih vam bila ja, a ne te bavarske, da ne kažem kakve. Da ste imali u scbi samo malo dobrote, mogli ste biti srećni. Promenila bih se. Ali ako ste već hteli da me nc vidite više, nije trebalo da vi budete taj ļojd hoće da me ponizi. Patiti u Ijubavi nije sramota, ali zgaziti u Ijubavi ono što vas moli, što traži oproštaja, gore je od patnje, Valerštajn. Videćete — dodavala je, dok se on naže iz sedla da joj podrugljivo poljubi ruku. — Recite Hiršbergu i mojoj zlatnoj mladeži da ću ih čekati u Parizu i nemojte to da zaboravite.

Zadržavši kola da propusti ekipaž, Valerštajn je ponovio nekoliko reči na njen račun koje izazvaše grohotan smeh njegovih kirasira što se behu okupiii oko njega.

Odmićući u modru ravan ispod brega, ona ih brzo izgubi iz vida i ugleda za sobom samo zbrku događaja i svojih osećanja. Zbrku svega.

Oseti da je obuhvata očaj koji je znala, koji jc osećala retko, ali tad s groznom jasnoćom, Danima sanjajući u snu ponor u koji pada. Vidi, stigne do njega, ne može da stane, korača i pada

Drum je nestajao u bla'tišu i golom šiblju kraj šuma, u taiaastom zemljištu punom siromašnih sela, sa dalekim, plavim obronkom planina. Iz okopnelog snega

voda je curila duž druma i putovanje se pretvori u gacanje po lapavici i blatištu, prskanje kopita, dovikivanje slugu, uvek sa modrim, hladnim nebom u daljini. '

U stvari, i do Valerštajna bilo joj je malo stalo i radovala se što je jednom došao kraj toj ludoj i prljavoj zemlji i što je čeka Pariz, Pariz i veiiiki balovi Opere, a još više galopronde u Operikomik. Htela je da živi, i pre svega da se nauživa, posle ovog dosadnog sna i uzdržljivog života u Bavarskoj.

»Pokajaće se on kroz koji dan, ali će biti dockan« — počeo tad da misli, zavalivši se u kolima. kraj svoje doge, na kralja — »i ono što je proživio sa mnom tek će sad videti koliko je bilo lepo Podmladila sam ga bila, naučila ga da rnsli, da zapoveda, da uživa, i samo je njegova slabost kriva što smo dovde došli. Život će tek sad učiniti se besmislen i težak, kad mene ne bude bilo, i osetiće da treba da m:i bude zahvalan. Biće mu teško. Patiće ne samo zato što neće moći da me zove k sebi, već naročito zato što više neće znati nd gde sam, ni šta radim, ni da li mi je zlo ili dobro. Možda će u njemu, starcu, proći i cva Ijubav, ali koliko će mu, prolazeći, izmučiti dušu!«

Prilazeći, posle mučnog putovanja, u nekom stanju stalnog sna i umora, posle podne, Augsburgu, ona zažele da kralju napiše pismo Bila je uznemirena sudbinom svojih uloga i ušteđevina u bankama i htela je da ga podseti da mu je još uvek na brizi. Pošto joj nije bilo m.ilo da svraća u gostionicu u kojoj je, pre godinu dana, u jesen, provela tri noći sa knezom Rojsom, naredila je da kola stanu, pri prvoj gostionici, te je sišla sa svojom dogom.

»Zastala sam, u jednoj staroj gostionici, u Augsburgu, Veličanstvo, da odmorim konje i svoju Marij>et i da se isplaćem do mile volje. Ne znam kuda ću, jer za mene sad više ništa smisla nema. Sećam se Tebe i nikog više na svetuMislim na naše noći u snegu, divne, nezaboravne, na tvoju dobrotu. Sve je sitno i prolazno kraj toga, Luj. Nismo se pokazali dostojni naše Ijubavi, zadovoljiiii smo samo svoja čula, zato ćeš me zaboraviti, mada bih ti, kad bih mogla da se vratim dala svu svoju dušu, koju si imao uvek". Ositavi taj grad gde živiš i ne zaboravi da ću ići u Italiju, da te čekam Drhtim za sudbinom tvojom i uživam pri pomisli da si moj. Tvoje kraljevsko čelo, tvoje mudre svetle oči i tvoja žarka Ijubav pesnika i umetnika. Ne zaboravite me i pišite mi u Zenevu. Ja ću vas čekati tamo dok god budete hteli. Bog je bio protiv naše Ijubavi«

Lola